

Εταιρεία Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

A Β 401

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επίσημη Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Βασικοί αναπτυξιακοί στόχοι

Επίσημα Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

ΓΙΑΝΝΗ ΛΥΜΠΕΡΟΠΟΥΛΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΝΙΤΣΗΣ	
ΑΡΙΘ. ΜΗΤΡ.	Δ. 9420/1970
3381 ΛΥΜ	Κωδ. ΕΛ. 7039

ΒΑΣΙΚΟΙ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

(ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝ. ΕΠΑΡΧΙΑΣ)

ΣΕΙΡΑ ΠΡΩΤΗ

Δεδομένα και σκέψεις

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΗΣ ΣΕΙΡΑΣ
«ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΣΥΝΕΠΕΙΑ»

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Περιεχόμενα

	Σελίς
Πρόλογος	9
Γεωργοκτηνοτροφικαὶ στόχοι α΄	13
Γεωργοκτηνοτροφικοὶ στόχοι β΄	30
Τουριστικοὶ στόχοι	45
Μεταποιητικοὶ στόχοι	69
Ἐκπολιτιστικοὶ στόχοι	87
Χάρτες	123
Σημειώσεις	125

Επίσημα Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ἡ οἰκονομική, κοινωνική καὶ πολιτιστικὴ ἀνάπτυξη τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας, παρουσιάζει μιὰ ἀκραία ἐπικαιρικὴ ἀναγκαιότητα.

Οἱ δραματικὲς διαστάσεις, πού πῆρε τὸν τελευταῖο καιρὸ τὸ ἄδειασμά της, μὲ τὴ μετανάστευση καὶ οἱ ἐπιπτώσεις πού ἔχει τὸ ἐφιαλτικὸ αὐτὸ φαινόμενο στὴν οἰκονομικὴ ζωὴ ὁλόκληρης τῆς χώρας, μᾶς ὀδηγοῦν σὲ μιὰ ἀναθεώρηση τῶν ἀντιλήψεων γιὰ τὴν «ἐφαρμοστέα» στὸν τόπο μας ἀναπτυξιακὴ πολιτικὴ, ἰδιαίτερα στὰ κεφάλαια «Ἰεράρχηση» καὶ «Προτεραιότητες», ὅπου, ὅπως φάνηκε ἀπὸ τὰ πράγματα, ὁ ρόλος τῆς ἑλληνικῆς ἐπαρχίας σήμερα στὴν ὑπόθεση τῆς Ἀναγέννησης τῆς χώρας, δὲν εἶχε ἐκτιμηθῆ σωστά.

Βέβαια, ἡ μάχη τῆς Ἀνάπτυξης, στὴν ἀποφασιστικὴ της μορφή — τὴν ἀπογείωση — τελικὰ θὰ δοθῆ στὰ κέντρα καὶ θὰ κριθῆ ἀπὸ τὶς γενικότερες διαρθρωτικὲς ἀλλαγές, πού θὰ ἔχουν ἐν τῷ μεταξὺ προγραμματισμένα πραγματοποιηθῆ στὴν οἰκονομική, κοινωνική, πολιτικὴ καὶ πολιτιστικὴ ζωὴ ὁλόκληρης τῆς χώρας μας.

Ὡστόσο, (κι αὐτὸ ἐπίσης εἶναι βέβαιο), σὲ καμμιά περίπτωση δὲ θάμαστε σὲ θέση νὰ δώσουμε αὐτὴ τὴν Κρίσιμη Μάχη τῆς Ἀπογείωσης καὶ σὲ συνέχεια, νὰ διατηρήσουμε σὲ διάρκεια τοὺς ψηλοὺς ρυθμοὺς προόδου, ἂν δὲ νικήσουμε στὶς ἐπὶ μέρους προπαρασκευαστικὰς ἐνέργειες, πὺθ θὰ τὴν προετοιμάσουν σὲ κάθε γωνιὰ τῆς ἑλληνικῆς γῆς, μὲ τὴν ἐξασφάλιση μιᾶς πλατιᾶς, λαϊκῆς κι ἀνυποχώρητης ὑποβάθρωσης.

..

Τὰ ἄρθρα πὺθ περιλαμβάνονται στὸν παρόντα τόμο, πρωτοδημοσιεύτηκαν, σὲ μιὰ πρώτη τους μορφή, ἀπὸ πέρσι τὸ Σεπτέμβριο μέχρι φέτος τὸν Ἰούλιο, σὲ μικρὸ ἐπαρχιώτικο περιοδικό, σὰ σκέψεις πάνω στὸ θέμα τῆς ἀνάπτυξης μιᾶς συγκεκριμένης ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Τῆς Ἐπαρχίας Κονίτισης. Ταύτου παραδείγματος ἐφαρμογῆς καὶ ἀφορμῆς γιὰ μελέτη. Κι ἀποτελοῦν τὸν πρῶτο κύκλο μιᾶς σειρᾶς ἄρθρων, στὰ ὁποῖα γίνεται ἀπόπειρα νὰ μελετηθῇ τὸ θέμα τῶν βασικῶν στόχων ἀνάπτυξης μὲσ τὸν χῶρο, πὺθ λέγεται ἑλληνικὴ ἐπαρχία.

Οἱ σκέψεις τῶν ἄρθρων, γενικὲς ὅπως εἶναι, χωρὶς λεπτομερειακὴ οἰκονομικὴ ἀνάλυση ἢ προσδιορισμὸ τῶν «ἀρίστων μεγεθῶν», δὲν ἐξαντλοῦν τὸ θέμα τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἐπαρχιακοῦ χῶρου ἀκόμα καὶ σιτὴν εἰδικὴν περίπτωσιν πὺθ ἀναφέρονται. Ἀπλῶς ἐκφράζουν μιὰ δυνατότητα καὶ ὑποδεικνύουν μιὰ «ἀκολουθητέα πολιτικὴ», πὺθ ἐντάσσεται σιτὴν κατὰ πλάτος (γεωγραφικὰ) ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου μας. Ταυτόχρονα, ἐρευνοῦν (ἐνδει-

κτικά) τὴν κλιμάκωση κατὰ βάθος, τοῦ θέματος, μὲ τὴν ἐξειδίκευση τῶν βασικῶν ἀναπτυξιακῶν στόχων, στὸ χῶρο, μιᾶς συγκεκριμένης ἑλληνικῆς ἐπαρχίας. Τέλος ἐπισημαίνουσαν ἔμμεσα τὸν καταστροφικὸ δυναμισμόν ποὺ ἔχει σ' ἐθνικὸ ἐπίπεδο, μὲ τὰ πολλαπλασιαστικὰ ἀντιαναπτυξιακὰ φαινόμενα ἐξάρθρωσης καὶ ἀπορρυθμίσεως ἢ μ' αὐτοὺς τοὺς ἔξω ἀπὸ κάθε ἱστορικὴ νομοτέλεια ρυθμοὺς ἐγκατάλειψης τῆς ἐπαρχίας.

Σὰ συμπέρασμα ἀπὸ τὰ ἄρθρα αὐτὰ βγαίνει: Πῶς ὅσο ἀφίνομε τὰ πράγματα στὴν τύχη τους, χωρὶς μιὰ συνειδητὴ, συλλογικὴ, ἀντίρροπα δυναμικὴ, ἀνασχέτικὴ πράξη, τόσο καὶ πιὸ πολὺ, μεσ' τὸ χρόνο θὰ δυσκολεύεται ἡ λύση τοῦ προβλήματος.

Στὴν προσπάθεια αὐτὴ τῆς ἀνάσχεσης, μικρὴ συμβολὴ ἀποτελοῦν οἱ σκέψεις τῶν ἄρθρων μας αὐτῶν.

Φυσικά, οἱ ἀξιώσεις τους εἶναι περιορισμένες.

Ἀθήνα, Ὀκτώβριος 1966

Ελλάδα Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

1.— Ύστερα από μιὰ μακρόχρονη περίοδο, σχεδόν στασιμότητας, ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων, στὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ κόσμου, μπῆκε τὸν τελευταῖο καιρὸ σὲ μιὰ φάση γοργῆς αὔξεσης.

Οἱ αἰτίες τοῦ φαινομένου εἶναι πολλές, κυριότερες ὁμῶς φαίνεται ὅτι εἶναι ἡ συστηματικὴ καταπολέμηση τῶν ἀσθενειῶν καὶ ὁ περιορισμὸς στὸ ἐλάχιστο τῶν μεταξύ τῶν λαῶν πολέμων.

Οἱ σχετικοὶ ἀριθμοὶ ποὺ ἀναφέρονται εἶναι χαρακτηριστικοί.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς γῆς ἀπὸ 2.400 ἑκατομμύρια ποὺ ἦταν τὸ 1950, ἔφτασε στὰ 2.800 ἑκατομμύρια τὸ 1957. Σημείωσε δηλαδὴ μιὰ αὔξηση μέσα σὲ 7 χρόνια 400 ἑκατομμυρίων. Ὑπολογίζεται ὅτι σὲ δέκα χρόνια ἀπὸ σήμερα θὰ γίνῃ 4.000 ἑκατομμύρια. Κι αὐτὸ, γιατί οἱ στατιστικὲς ὁμολογοῦν ὅτι ἡ ἀνθρωπότητα κάθε δύο δευτερόλεπτα αὐξάνει κατὰ τρεῖς ἀνθρώπους. Οἱ τρεῖς αὗτοι ἀνθρώποι μᾶς κάνουν 90 ἀνθρώπους τὸ λεπτὸ, 5 400 τὴν ὥρα, 129 600 τὴν

ἡμέρα καὶ 47.300.000 τὸν χρόνο. Μ' ἄλλα λόγια: Κάθε χρόνο προστίθεται στὴν ἀνθρωπότητα, μὲ τὰ δεδομένα τῆς στιγμῆς αὐτῆς, μιὰ δλόκληρη Γαλλία. Ἡ ἀπότομη αὐτὴ αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς συμπίπτει μὲ τὸ «ξύπνημα» πολλῶν μέχρι τώρα πεινασμένων - ὑποσιτιζόμενων λαῶν, ποὺ τὸ πρῶτο καὶ κύριο μέλημά τους εἶναι, ὅπως εἶναι φυσικό, νὰ διεκδικοῦν μεγαλύτερη συμμετοχὴ στὸ μοίρασμα τῶν ὑπαρχόντων διαθεσίμων — σὲ παγκόσμια κλίμακα — εἰδῶν διατροφῆς. Καὶ κάτι ἄλλο ἀκόμα: Τὸ 80% τῆς παραπάνω ἀπότομης πληθυσμιακῆς αὐξησης παρουσιάζεται πρὸς λαοὺς αὐτούς.

Τὸ φαινόμενο αὐτό, ὅπως εἶναι φανερό, δημιούργησε στὴν ἐποχὴ μας, ἓνα σοβαρότατο πρόβλημα ποὺ ἀναφέρεται στὴν κάλυψη τῶν βιοτικῶν ἀναγκῶν αὐτοῦ τοῦ μεγαθήριου μὲ τὴν διαρκῶς αὐξανόμενη ὄρεξη, ἀπὸ τὰ διαθέσιμα εἶδη διατροφῆς, τῶν ὁποίων ὁμως ἡ παραγωγὴ δὲν ἀναπροσαρμόστηκε μὲ τοὺς ἴδιους γρήγορους ρυθμούς.

Τὸ θέμα εἶναι μεγάλο καὶ δὲ θὰ μποῦμε σὲ λεπτομέρειες.

Τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι τὸ πρόβλημα ὅπως τίθεται σήμερα, εἶναι σοβαρότατο καὶ ἡ λύση του, ἀκόμα καὶ γιὰ τοὺς πιὸ αἰσιόδοξους, τουλάχιστο γιὰ ἓνα μακρὸ χρονικὸ διάστημα, μὲ τὰ κοινωνικοπολιτικὰ καὶ ἱστορικὰ δεδομένα τῆς ἐποχῆς μας, δὲ θὰ εἶναι δλοκληρωτικὴ.

Καὶ γιὰ τὰ εἶδη διατροφῆς, ποὺ περιέχουν ὑδατάνθρακες καὶ φυτικά λευκώματα, τὸ πρόβλημα ἔχει τὴν λύση του μὲ τὴν ἐκμετάλλευση, τῶν μέχρι σήμερα ἀνεκμετάλλευστων φυσικῶν πηγῶν. Ἐκεῖ ὅμως ποὺ τὸ πρᾶγμα παρουσιάζει τρομερὲς δυσκολίες, εἶναι τὰ εἶδη διατροφῆς — τὰ ποιοτικὰ ἀνώτερα, ποὺ περιέχουν κατὰ κύριο λόγο ζωικὰ λευκώματα καὶ λίπη (κρέας, βούτυρο, ψάρια κλπ.). Γιατὶ στὰ

είδη αυτά έχουμε μια διαρκώς ανερχόμενη, με μεγάλα άλματα ζήτηση, που δυσκολεύεται να καλυφθῆ, κατά κύριο λόγο, από τὴν ἀντικειμενικὴ ἀδυναμία τῆς παραγωγῆς τῶν ἐκλεκτῶν αὐτῶν εἰδῶν, ἀπὸ τὴν ἀπότομη αὐξηση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς, ἀπὸ τὴν ἀπότομη εἴσοδο τῶν μέχρι σήμερα ὑποσιτιζόμενων λαῶν τῆς γῆς στὴν παγκόσμια ζήτησὴ των καὶ ἐπὶ πλέον — πράγμα πὸ εἶναι σημαντικότερο — ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι καὶ οἱ μέχρι σήμερα ἀναπτυγμένοι λαοὶ λόγω τῆς εὐημερίας πὸ σημειώθηκε τὸν τελευταῖο καιρὸ, πολλαπλασίασαν τὴ ζήτηση τῶν εἰδῶν αὐτῶν. Γενικὴ εἶναι ἡ ἀντίληψη ὅτι στὰ ἐκλεκτὰ εἶδη διατροφῆς, ἡ λύση τοῦ προβλήματος, γιὰ πολὺ μακρὸ χρονικὸ διάστημα, δὲ θὰ εἶναι παρὰ μερικὴ, προσωρινὴ καὶ κατὰ περίπτωσιν. Χαρακτηριστικὸ δείγμα τοῦ παραπάνω φαινομένου ἦταν, ἀπὸ τὴν μιὰ μεριά, κατὰ τὸ ἔτος 1965 νὰ μειωθοῦν στὸ ἐλάχιστο οἱ δυνατότητες τῆς Ἑλλάδας προμήθειας κατεψυγμένων κρεάτων ἀπὸ τὶς χῶρες τῆς Νότιας Ἀμερικῆς (ποὺ τὶς προηγούμενες χρονιὰς ἦταν σχεδὸν οἱ ἀποκλειστικὲς προμηθεύτριες μας) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, νὰ σημειωθῆ μιὰ αὐξηση γύρω στὰ 35% πάνω στὶς διεθνεῖς τιμὲς τῶν κρεάτων — ἰδιαίτερα τῶν βοοειδῶν. Ἔτσι ἐνῶ τὸ 1963, ἡ τιμὴ τῶν κατεψυγμένων βοοειδῶν ἦταν 16.290 δρχ. κατὰ τόνο, στὰ 1965 ἀνέβηκε στὶς 25.292 δρχ. περίπου. Καὶ ἡ Ἑλλάδα, ἐνῶ τὸ 1963 προμηθεύτηκε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ 28.257,2 τόννους βοοειδῶν κατεψυγμένων καὶ κατάβαλε δρχ. 460.330.000, τὸ 1965 προμηθεύτηκε ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸ μόνο 19.340 τόννους (8.927,2 τόννους λιγότερο) βοοειδῶν κατεψυγμένων καὶ κατάβαλε δρχ. 488.390.000, ἤτοι 28.060.000 δρχ. περισσότερο.

**
*

Μιὰ δεύτερη παρατήρηση: Εἰδικότερα, μέσα στὸν ἑλλην. χῶρο, ἡ κάποια αὐξηση στὸ ἀτομικὸ εἰσό-

δημα, η οποία σημειώθηκε τα τελευταία χρόνια και η προσαρμογή του ελληνικού διαιτολογίου στα ξένα πρότυπα, είχαν σα συνέπεια να παρατηρηθῆ μιὰ άνοδική πορεία στην κατανάλωση ώρισμένων ειδών και αντίθετα μιὰ καθοδική πορεία στη ζήτηση ώρισμένων άλλων ειδών, που αποτελούσαν τῆ βάση τῆς πατροπαράδοτης διατροφῆς τῶν Ελλήνων.

Έτσι, στα κρέατα παρατηρήθηκε στο διάστημα από τὸ 1954 μέχρι τὸ 1965 μιὰ αύξηση τῆς κατανάλωσης που ξεπέρασε τὸ διπλάσιο (ειδικότερα στα βοοειδῆ ἢ αύξηση αὐτῆ ξεπέρασε τὸ τριπλάσιο). Στα γαλακτοκομικά προϊόντα, τὴν ἴδια περίοδο, ἡ αύξηση ξεπέρασε τὰ 55%. Τὸ ἴδιο καὶ σ' ώρισμένα φρούτα, ακόμα στὸ βαμπάκι καὶ στὴ ζάχαρη. Αντίθετα, παρατηρήθηκε, στὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα, στὴ ζήτηση τοῦ σίτου, τῶν όσπρίων, τοῦ ελαιολάδου κλπ. μείωση. Ἡ παραπάνω αύξηση τῆς κατανάλωσης δὲν εἶχε σάν αποτέλεσμα τὴν ταυτόχρονη αύξηση τῆς παραγωγῆς τῶν ειδῶν αὐτῶν. Έτσι, στὴν παραγωγή τῶν ντόπιων κρεάτων παρατηρήθηκε μιὰ αύξηση που δὲν ξεπέρασε τὸ 5,5%. Τὸ 1963 ἡ παραγωγή ντόπιων κρεάτων ἔφτασε στοὺς 200,3 χιλιάδες τόννους καὶ τὸ 1964 στοὺς 211,3 χιλιάδες τόννους.

Παράλληλα με τὴν αύξηση τῆς κατανάλωσης εἶχαμε καὶ αύξηση τῶν χοντρικῶν τιμῶν στα παραπάνω «άνερχόμενα» εἶδη καὶ ιδιαίτερα στα εἶδη με ζωικά λευκώματα, που ἔφτασε στὸ διάστημα από 1960 μέχρι τὸ 1965, στὸ 30% ἐνῶ ὁ γενικὸς τιμάριθμος, τὸ ἴδιο διάστημα, αύξήθηκε μόνο 14%. Έτσι:

Εἶδος	Δρχ. 1960	1965
Βοδινὸ Κρέας	» 20.46	27.00
Κρέας προβάτου	» 25,60	31,50
Μαγειρικὸ βούτυρο	» 43.38	57,00

Τυρί Φέτα	»	19,45	25,25
Βακαλάος	»	10,12	14,84

Ἀπὸ τὰ στοιχεῖα τῆς Ἐθν. Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας προκύπτει ὅτι τὸ 1965, ἡ Ἑλλάδα ἔβγαλε στὸ ἐξωτερικὸ συνάλλαγμα ἴσο μὲ 1.284.345.000 δρχ. γιὰ τὴν εἰσαγωγὴν 64.370 τόννων κρεάτων. Τὰ ἀντίστοιχα ποσὰ καὶ ποσότητες τὸ 1964 καὶ 1963 εἶναι 830.827.000 δρχ. γιὰ 45.845 τόννους καὶ 689.304.300 δρχ. γιὰ 46.071 τόννους. Προβλέπεται δὲ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα (ΚΕΠΕ) αὐξηση τῆς ἐτήσιας κατανάλωσης κρέατος γιὰ τὸ ἔτος 1970 σὲ 386 τόννους, ἀπὸ 292,5 τόννους τὸ 1965. Τελικὰ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι στὴν Ἑλλάδα ἡ κτηνοτροφία ἀποτελεῖ τὸ 28% τῆς γεωργοκτηνοτροφικῆς παραγωγῆς, ἐνῶ στὴ Δυτικὴ Εὐρώπη τὸ ποσοστὸ αὐτὸ κυμαίνεται μεταξὺ 80 — 85%.

Ἀπὸ τὰ παραπάνω βγαίνει ἀδιάσειστα ὅτι: Ἡ σημασία τῆς γεωργοκτηνοτροφικῆς παραγωγῆς (γιὰ ὠρισμένα εἶδη) κάτω ἀπὸ διεθνεῖς καὶ ἐσωτερικὰς πιέσεις, ἀνεβαίνει σταθερὰ καὶ ὅτι οἱ πατροπαράδοτοι στόχοι τῆς γεωργοκτηνοτροφικῆς ἐπίδοσης τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ πρέπει νὰ μετατοπιστοῦν, ἀπὸ τὰ κατερχόμενα εἶδη, στ' ἀνερχόμενα.

Ταυτόχρονα προσδιορίζεται μὲ ἀκρίβεια ἡ δυναμικότητα καθενὸς ἀπὸ τὰ ἀνερχόμενα προϊόντα, σὲ τρόπο ὥστε νὰ καθίσταται δυνατὴ ἡ ἀντίστοιχη κλιμάκωση τῆς ἐλεύθερης ἐπιλογῆς.

Εἶναι φανερὸ ὅτι τὸ παραπάνω συμπέρασμα μᾶς ξεκαθαρίζει τὸ θέμα τῆς ἄμεσης ἀνάγκης γιὰ ἀναδιάρθρωση τῆς γεωργοκτηνοτροφικῆς παραγωγῆς καὶ ἐξειδικεύει τοὺς

στόχους πρὸς τοὺς ὁποίους πρέπει γὰ στραφῆ αὐτή. Παρά-
πέρα, τὸ παραπάνω συμπέρασμα καταγράφει καὶ μιὰ
καινούργια κατάσταση πού διαμορφώνεται στὴν ἑλλη-
νικὴ πραγματικότητα. Ἐμφανίζει ἓνα δυναμισμό σ' ὠριμέ-
νες γεωργοκτηνοτροφικὲς ἐργασίες, πού, κατὰ τὶς ἀπόψεις
πολλῶν εἰδικῶν, εἶναι πολὺ πιθανό, ἂν συνεχισθῆ ἡ κρίση
ν' ἀνατρέψῃ, στοὺς συγκεκριμένους αὐτοὺς τομεῖς, αὐτὸ πού
εἶχε καθιερωθῆ σὰν αὐταπόδεικτη ἀλήθεια, ὅτι δηλαδή ἡ
ᾠρα τῆς βιομηχανικῆς ἐργασίας ἀποτιμῆται περισσότερο ἀ-
πὸ τὴν ᾠρα τῆς γεωργοκτηνοτροφικῆς ἐργασίας. Φυσικῶς,
αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι κρίνεται ὀριστικὰ καὶ ἡ ἀπόφαση προ-
τίμησης τῶν ἀνθρώπων ἀνάμεσα στὴ βιομηχανικὴ μεγαλού-
πολη καὶ τὴ μικρὴ ἀγροτόπολη, γιατί εἶναι γνωστό, ὅτι
στὴ λήψη τῆς ἀπόφασης αὐτῆς παρεμβάλλονται κι ἄλλοι
παράγοντες κοινωνικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ χαρακτῆρα.

2. Τὴν πρώτη σειρά ἀνάμεσα στοὺς στόχους τῆς γεωρ-
γοκτηνοτροφικῆς ἐπίδοσης κατέχει ἡ πάχυνση τῶν
ζώων. Καὶ εἰδικότερα ἡ πάχυνση τῶν βοοει-
δῶν.

Βασικὴ προϋπόθεση τῆς δημιουργίας μιᾶς ἐπιχείρη-
σης πού θάχει σὰν ἀντικειμενικὸ σκοπὸ τὴν πάχυνση τῶν
βοοειδῶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ζώων, εἶναι ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ
ἐξασφάλιση φτηνῶν, βελτιωμένων
καὶ ἄφθονων ζωοτροφῶν καὶ ἀπὸ τὴν
ἄλλη ἡ ἐξασφάλιση βελτιωμένης ρά-
τσας ζώων μεγάλων ἀποδόσεων.

Ὁ κάμπος τῆς Κόνιτσας, παχὺς καὶ ποτιστικὸς ὅπως
εἶναι ἐμπλουτιζόμενος μὲ τὰ κατάλληλα λιπάσματα, ἀποτε-
λεῖ τὴν καλύτερη προϋπόθεση γιὰ τὴν παραγωγή τοῦ με-
γαλύτερου μέρους τῶν ζωοτροφῶν (τοῦ 90% τουλάχιστον)

μέ χαμηλὸ κόστος καὶ σὲ μεγάλες ποσότητες. Ἡ πεῖρα δὲ
μῶς ἔδειξε, πὼς ἡ καλὴ οἰκονομικὴ πορεία μιᾶς φάρμας —
γεωργοκτηνοτροφικῆς ἐκμετάλλευσης ἀνάπτυξης ζώων σὰν
ἐπιχείρησης, μιᾶς ἢ περισσότερων ἀγροτικῶν οἰκογενειῶν
ἐξασφαλίζεται πρῶτα μὲ τὸ συνδυασμὸ τῆς παραγωγῆς τῶν
ζωοτροφικῶν (ἢ τοῦ μεγαλύτερου μέρους των) ἀπὸ τὸν ἴδιο,
ἢ τοὺς ἴδιους ἰδιοκτῆτες τῆς ἐπιχείρησης καὶ δεύτερο μὲ τὴν
ἐξεύρεση τρόπου τῆς διάθεσης τῶν προϊόντων τῆς ἀπ' εὐ-
θείας πρὸς τὴν κατανάλωση. Ἔτσι κοντὰ στὸ θέμα τῆς ἀνα-
διάρθρωσης τῶν καλλιεργειῶν καὶ τῶν γεωργοκτηνο-
τροφικῶν ἐπιδόσεων γενικότερα, ἀνακύπτουν γιὰ μελέτη, τὸ
θέμα τοῦ μεγέθους—σέ ἐκταση καλλιεργή-
σιμης γῆς—μιᾶς τέτοιας γεωργοκτηνοτροφικῆς ἐπι-
χείρησης, πού συνδέεται ἄμεσα μὲ τὸ θέμα τοῦ ἀναδα-
σμοῦ καὶ τῶν σχετικῶν θεσμολογικῶν
ἀλλαγῶν, τὸ θέμα τῆς ἐμπορικότητος καὶ
ἐμπορευσιμότητος τῆς ἐπιχείρησης καὶ τὸ
θέμα τῆς δημιουργίας ὀργάνου πού θὰ προγραμμαμα-
τίζη καὶ θὰ πραγματοποιήσῃ τὴν διακίνη-
ση καὶ τὴν ἐμπορία τῶν γεωργοκτηνο-
τροφικῶν προϊόντων στὸ ἐσωτερικὸ
καὶ τὸ ἐξωτερικὸ.

α) Γιὰ τὴν ἀναδιάρθρωση τῆς γεωργοκτηνο-
τροφικῆς παραγωγῆς στὴν Ἑλλάδα ἔχουν γραφῆ καὶ γρά-
φονται πολλά.

Τ' ἀποφασιστικὸ ὅμως βῆμα πρὸς τὴν κατεύθυνση αὐ-
τὴ ἀκόμα δὲν ἔγινε. Ἀντίθετα μάλιστα, μ' ὠρισμένα μέτρα
συντηρητικὰ καὶ ἀντιαναπτυξιακὰ στὸ βάθος «μικροκοιμα-
τικοῦ» χαρακτῆρα, «προστασίας» τῶν κατερχομένων εἰδῶν,
πού λαμβάνονται κάθε τόσο ἀπὸ τὶς κυβερνήσεις, τὸ ὄλο
θέμα πισοδρομεῖ. Πιστεύουμε ὅτι τὸ πρόβλημα αὐτό, θὰ μπο

ροῦσε γὰρ βρῆ τῆ λύση του ἀρκετὰ εὐκολα καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ μάλιστα τῶν ἀγροτῶν, ἂν βρισκόταν ἓνας τρόπος «ἀσφάλισης τῆς ἀναδιάρθρωσης» (ἢ λέξι ἀσφάλιση ἔχει ἐδῶ τὴ στενὴ νομικὴ ἔννοια) ἀπὸ ἀσφαλιστικὲς ἐταιρίες ἢ ἄλλους κρατικὸς ὀργανισμοὺς, γιὰ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς προσπάθειας, τὰ ἀμφίβολα, κουραστικὰ χρόνια, αὐτὰ ποὺ δὲν τολμάει ν' ἀντιμετωπίσῃ «ὁ ὀριακὸς» γεωργὸς μόνος του ἢ καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ ἀκόμα (τὴν ἐπιδότηση) τοῦ Κράτους. Ἡ βάση τῆς ἀσφάλισης θὰ εἶναι ἡ μέση ἀξία τῆς παραγωγῆς τοῦ ἀσφαλισμένου ἀγρότη, τὰ τρία τελευταῖα χρόνια πρὶν ἀπὸ τὴν ἀσφάλιση. Ἡ μεθόδευση τῆς ἀναδιάρθρωσης, οἱ στόχοι τῆς καὶ τὰ καθήκοντα τοῦ ἀσφαλισμένου ἀγρότη θὰ τελοῦν κάτω ἀπὸ τὴν ἀμεση παρακολούθησι τοῦ Ὄργανισμοῦ, ποὺ θ' ἀναλάβῃ αὐτὸ τὸ πραγματικὰ ἀναδημιουργικὸ ἔργο.

β) Ποιό πρέπει νὰ εἶναι τὸ μέγεθος μιᾶς σύγχρονης γεωργοκτηνοτροφικῆς ἐκμετάλλευσης στὴν περιοχὴ τῆς Κόνιτσας, ἀπὸ τὴν ἄποψη ἔκτασης γῆς.

Ἡ παγκόσμια πείρα ἔδειξε πρὸ παντὸς ὅτι ἡ ὀργάνωσις μιᾶς σύγχρονης γεωργοκτηνοτροφικῆς ἐκμετάλλευσης δὲν μπορεῖ νὰ στηρίξεται σὲ μικρὴ βάση ἐπιφάνεια. Στὸν κάμπο ὅμως τῆς Κόνιτσας, ὅπως καὶ σ' ὅλοκληρὴ τὴν Ἑλλάδα, ὁ γεωργικὸς κλῆρος εἶναι κατακερματισμένος σὲ μικροχώραφα. Κι ἔτσι ἀποκλείεται, ὅπως εἶναι τὰ πράγματα, σήμερα λ.χ. νὰ φτιαχτῆ μιὰ φάρμα, ποὺ θάχῃ σὰν κύριον σκοπὸ τὴν ἐκτροφή ζώων γιὰ πάχυνση, καὶ ἢ ὁποῖα, κατὰ τοὺς μετριότερους ὑπολογισμοὺς, δταν ἀποβλέπη στὴ μείωσι τοῦ κόστους τῆς μὲ τὴν ἰδιοπαραγωγὴ ζωοτροφῶν, εἶναι ἀδύνατον νὰ φτιαχτῆ σὲ

έκταση μικρότερη από πενήντα στρέμματα (ελάχιστο όριο).

Ένδεικτικά αναφέρουμε τί ποσοστό αγροτικών κλήρων στην Ευρώπη έχει έκταση μικρότερη από 50 στρέμ., ενώ το ποσοστό αυτό στην Ελλάδα φθάνει στο 86%.

Αυστρία 9,6%, Δανία 4%, Γαλλία 5,5%, Δ. Γερμανία 15,9%, Ελλάδα 20,6%, Νορβηγία 32,50%, Σουηδία 14,6%.
Ιταλία 19,6% κλπ.

Η σοβαρή αυτή αδυναμία μας — ο πυγμαίος κλήρος — ξεπερνιέται με βάση τα σημερινά δεδομένα, μόνο με τον αναδασμό της γης και με τις παράλληλες θεσμολογικές αλλαγές, που θα αποδλέπουν στην καθιέρωση ενός τύπου «Ομάδας Κοινής Έκμετάλλευσης» σαν νομικού θεσμού (Γαλλία), στο ξεκαθάρισμα της θέσης — τύχης των εγκαταλειμμένων χωρικών (είτε γιατί οι ιδιοκτήτες τους μετανάστευσαν, είτε γιατί οι ιδιοκτήτες τους τα εγκατέλειψαν από άλλους λόγους), στην ανακοπή της παραπέρα κονορτροποίησης του αγροτικού κλήρου, στην διευκόλυνση των ελεύθερων ανταλλαγών χωρικών ανάμεσα στους γεωργούς (κυρίως για τις περιπτώσεις που δεν χωρεί ο αναδασμός) κλπ.

Ειδικά για τον κάμπο της Κόνιτσας όπου δεν υπάρχουν συστηματικοί δεντροώνες, δε νομίζω ότι θα υπάρξει δυσκολία στην εφαρμογή του αναδασμού. Έξ άλλου σ' ένα τμήμα του Κάμπου, αυτό που ανήκει στους κατοίκους της Κλειδωνιάς, έχει κιόλας πραγματοποιηθεί μ' επιτυχία ο αναδασμός.

Η δημιουργία «Ομάδων Κοινής Έκμετάλλευσης» για να φτάσουμε στο επιθυμητό μέγεθος μιᾶς βιώσιμης (ακόμη και μ' ανταγωνιστικούς προς την ΕΟΚ όρους) γεωργοκτη-

νοτροφικής επιχείρησης, ίσως να συναντήσει κάποια αντί-δρασ ηλόγω του συντηρητικού χαρακτήρα κάθε αγρότη και της δυσπιστίας για τη συνέπεια, τους σκοπούς και τη φιλεργατικότητα του συμπατριώτη του. Όμως είναι φανερό, ότι είναι το μόνο πρόσφορο μέσο για να ξεπεράσουμε την κεφαλαιώδη αντικεμενική αδυναμία του «ἐλαχίστου μεγέθους». Θαυμάσιο πρότυπο νόμου για την ίδρυση «Ομάδων Κοινῆς Ἐκμετάλλευσης» θεσπίστηκε τὰ τελευταία χρόνια στη Γαλλία, για την αντιμετώπιση του ανταγωνισμοῦ στα γεωργικά προϊόντα, μέσα στον κύκλο τῆς Κοινῆς Ἀγορᾶς, (τὸ ἴδιο πρόβλημα στήν Ἰταλία αντιμετωπίζεται σὲ μεγαλύτερο ἀνάπτυγμα ἀπὸ τοὺς καλλιεργητικούς συνεταιρισμούς). Στὶς Ὁμάδες Κοινῆς Ἐκμετάλλευσης δὲ δημιουργεῖται συνιδιοκτησία. Δύο μέχρι δέκα ἀγροτικές οἰκογένειες, ἐκμεταλλεύονται ἀπὸ κοινῶν μέσων ἢ τὸ σύνολο τῶν ἀγροτικῶν τους ἰδιοκτησιῶν. Τίθεται ἀνώτατο ὄριο ἐκτάσεων πὺ μποροῦν νὰ εἰσφερθοῦν σὲ μιὰ Ὁμάδα. Προσδιορίζεται ὅτι κάθε καλλιεργητὴς ἀμείβεται ἀνάλογα πρὸς τὴ συμβολή τῆς γῆς του, τῶν καλλιεργητικῶν μέσων του καὶ τῆς προσωπικῆς τῆς ἐργασίας στὸ οἰκονομικὸ ἀποτέλεσμα. Σύμφωνα δὲ καὶ μὲ τὸ γενικότερο πνεῦμα τῆς σχετικῆς γαλλικῆς νομοθεσίας καθιερώνονται βασικοὶ κανόνες, πὺ κατατείνονται στήν σφυρηλάτηση τῶν προσωπικῶν δεσμῶν ἀνάμεσα στὰ μέλη τῆς Ὁμάδας.

Τελικά, προβλέπονται διάφορα κίνητρα γιὰ τὴν ἴδρυση τῶν Ὁμάδων. Ἀτέλεια καυσίμων γιὰ τὶς δουλειές στὰ κτήματα τῶν Ὁμάδων. Δικαίωμα παράδοσης προϊόντων στήν κρατικὴ συγχέντρωση 20% παραπάνω ἀπὸ τὸ ἄθροισμα τῶν ποσοτήτων πὺ ἔχουν τὸ δικαίωμα νὰ παραδίδουν τὰ μέλη τῆς ὁμάδας. Εἰδικὴ πιστωτικὴ εὐνοία. Ἐπιδότηση τῆς κατασκευῆς κτισμάτων κλπ. πὺ ἐξυπηρετοῦν τὴν ὁμάδα κλπ.

γ) Κανόνας ἀπαιράδατος για τήν συγκρότηση μιᾶς σύγ-
χρονης γεωργοκτηνοτροφικῆς ἐκμετάλλευσης εἶναι ἡ πα-
ραγωγή για πώληση καὶ ὄχι για
αὐτοκατανάληψη. Ἰδιαίτερα στήν περίπτωση,
πού ἡ παραγωγή εἶναι ἐξειδικευμένη. Κατά συνέπεια
οἱ φάρμες θά πρέπει σιγά σιγά νά κρατοῦν στοιχειώδη βι-
βλία, μέ κάποια στοιχειώδη λογιστική καὶ νά κοστολογοῦν
τά προϊόντα τους. Ἐνα πράγμα πού πρέπει ἰδιαίτερα νά
προσεχθῆ καὶ νά γίνη ἀντικείμενο σοβαρῆς — ἀπώτερης
προσπάθειας τῶν ἀγροτῶν, εἶναι νά προσδοθῆ σ
αὐτή καθεαυτή τήν ἐπιχείρηση, ἰ-
διαίτερη ἐμπορικῆ ἀξία, σάν μονά-
δα μιᾶς δυναμικῆς — ἐν ὄνῳ —
ἐκμετάλλευσης, πού μπορεῖ νά πω-
ληθῆ σ' ἕνα τρίτο, ὄχι σάν μιᾶ ἀπλή ἔκτα-
ση γῆς, ἢ σάν κεφάλια ζῶων μέ ὄρισμένο βάρος, ἀλλά σά
μιᾶ μονάδα ἐπιχειρησιακή, ἔπου πέρα ἀπό τόν παράγοντα
γῆς ἢ ζῶο, ὑπάρχει συσσωρευμένη ἀνθρώπινη ἐργασία, μέ
τήν μορφή ἐγγείων βελτιώσεων, νέων ζῶων, νέων φυτῶν,
νέων μεθόδων, ἀνεμοφράκτη κλπ. Τὸ στοιχεῖο αὐτὸ τῆς ἐμ-
πορευσιμότητος τῆς ἐπιχείρησης,
εἶναι δυνατό νά ἐπιτευχθῆ σέ μεγάλο βαθμὸ δταν τὸ ἀντι-
κείμενο τῆς ἔχει τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς προοδευτικῆς ἀνό-
δου στοὺς οἰκονομικὸ ἀποτέλεσμα, καί,

δ) Για τήν διάθεση τῶν προϊόντων τῶν προτεινομένων
γεωργοκτηνοτροφικῶν ἐκμεταλλεύσεων στὸν κάμπο τῆς Κό-
νιτσας, δὲ νομίζω δτι θά ὑπάρξῃ θέμα, τουλάχιστο για
μακρὸ χρονικὸ διάστημα. Ἐκεῖνο ὅμως πού θά προσδόση σο-
βαρὸ δυναμισμὸ στίς γεωργοκτηνοτροφικῆς αὐτῆς μονάδες θά
ἦταν ἡ ἐξεύρεση τρόπου ἀμεσης (ἀπ' εὐθείας) διάθεσης
τῶν προϊόντων στήν κατανάληψη. Τὸ πρόβλημα αὐτὸ

είναι γενικότερο και δέν μπορεί νά εξετασθῆ στά ὄρια τοῦ ἄρθρου αὐτοῦ. Ἔχει ἄμεση σχέση: 1) Μὲ τὴν ἀναδιοργάνωση τῆς νομοθεσίας καὶ τοῦ ρόλου τῶν συνεταιρισμῶν, τόσο τῶν γεωργικῶν, (ὅπου θὰ πρέπει νά διευκολυνθῆ κυρίως, ὁ παραγωγικός τους σκοπός, νά ἀποκλεισθῆ ἢ ἄμεση ἢ ἔμμεση κρατική διοικητική ἐπέμβαση, νά ἐπανεξετασθῆ τὸ θέμα τῆς ἐποπτείας τῆς ΑΤΕ, μὲ κριτήριο ὅτι σὲ πολλοὺς τομεῖς ὑπάρχει ἀνταγωνισμὸς ἀνάμεσα στὴν Α. Τ.Ε. καὶ στοὺς συνεταιρισμοὺς κλπ.) ὅσο καὶ τῶν καταναλωτικῶν στίς πολιτεῖες, ποὺ θὰ πρέπει νά εἶναι τὸ ἀπαραίτητο συμπλήρωμα τῶν πρώτων, γιὰ τὴ διάθεση τῶν προϊόντων τῶν συνεταιρῶν στὴν πλατεῖα κατανάλωση καὶ 2) Μὲ τὴ δημιουργία ἐνιαίου φορέα διακίνησης καὶ ἐμπορίας τῶν γεωργικῶν προϊόντων στὸ ἐσωτερικὸ καὶ τὸ ἐξωτερικὸ.

Ἡ φύση τῶν ἄρθρων μας δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νά προχωρήσουμε στὴν ἀνάλυση καὶ ἄλλων ἀναπτυξιακῶν παραγόντων, ποὺ ἔχουν στενὴ σχέση μὲ τὸ θέμα μας, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους κεντρικὴ θέση θὰ εἶχαν ἢ χρηματοδότηση τῶν ἐπιδοκνηστικῶν γεωργοκτηνοτροφικῶν ἐπιχειρήσεων, ἢ ποιότητὴ βελτίωση (ἐξειδίκευση) τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς καὶ ἢ εἰσαγωγὴ τῆς μηχανικῆς καλλιέργειας στὴν παραγωγή. Τυχαίνει ὅμως ἡ προβληματικότητα τῶν 3 αὐτῶν σημαντικῶν πραγματικῶν παραγόντων, νά ἔχη βρεῖ γιὰ τὴν ὥρα ἀπὸ τὰ πράγματα μιὰ κάποια στοιχειώδη, μερική λύση. Ἔτσι τὸ θέμα τῆς χρηματοδότησης τῶν γεωργοκτηνοτροφικῶν ἐπιχειρήσεων τὸ ἀντιμετωπίζει ἀπὸ χρόνια ἡ Ἀγροτικὴ Τράπεζα μὲ τίς ἐπιδοτήσεις ποὺ φτάνουν γύ-

ρω στο 50% του ζωϊκού κεφαλαίου και τῶν παγίων ἐγκαταστάσεων και μάλιστα μπορούμε νὰ ποῦμε, ὄχι μὲ τ' αὐστηρὰ κριτήρια τῶν Ἐμπορικῶν Τραπεζῶν. Τὸ θέμα τοῦ ποιοτικοῦ ἀνεβάσματος τῶν ἀγροτῶν τῆς περιοχῆς ἀντιμετωπίζεται στὴν Κόνιτσα κατὰ κάποιο τρόπο ἀπὸ τὴν Ἀναγνωστοπούλειο Γεωργικὴ Σχολὴ και τὶς ἄλλες προσπάθειες τοῦ Ὑπουργείου Γεωργίας — Ὑπηρεσία Γεωργικῶν Ἐφαρμογῶν — και τοῦ Προγράμματος Ἠπειροῦ. Τέλος, ἡ μηχανικὴ καλλιέργεια, φαίνεται ὅτι δὲν ἀντιμετωπίζει εἰδικὰ προβλήματα στὸν κάμπο τῆς Κόνιτσας, γιατί ἀπὸ μιὰ πληροφορία τῆς Γεωργικῆς Ὑπηρεσίας τὰ μηχανικὰ καλλιεργητικὰ μέσα τείνουν γιὰ τὴν ὥρα σὲ κορεσμό.

Φυσικά, παραμένουν σὰν ἀνασταλτικοὶ παράγοντες τῆς ἀνάπτυξης τὰ γενικά — πανελλήνια — προβλήματα ἀναδιοργάνωσης τῆς Α. Τ. Ε., τῆς Γεωργικῆς Ἐρευνας και Ἐκπαίδευσης. τῆς χρηματοδότησης τῶν ἐγγείων βελτιώσεων, τῆς χρηματοδότησης τῶν λιπασμάτων και τῶν διευκολύνσεων τῆς μηχανοκαλλιέργειας, γιὰ τὰ ὁποῖα ὅμως ἡ φύση τοῦ παρόντος ἄρθρου δὲν μᾶς ἐπιτρέπει νὰ προχωρήσουμε στὴν ἔρευνά τους.

*
**

3. Μ' ὄλα τὰ παραπάνω ποὺ εἶπαμε, εἶναι φανερό ὅτι αὐτὴ τὴ στιγμή, ποὺ ἡ ὑπόθεση τῆς ἐπιβίωσης τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας πέφτει ὀλοκληρωτικὰ στὶς πλάτες τους, ὁ μόνος δρόμος ποὺ μένει εἶναι νὰ ἰδοῦμε τὰ σημάδια τῶν καιρῶν και νὰ τραβήξουμε, στὶς πεδινὲς τουλάχιστο περιοχές, ὅπως εἶναι ὁ κάμπος τῆς Κόνιτσας, πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς δημιοουργίας, σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα τῆς

σύγχρονης τεχνολογίας, γεωργικῶν ἐκμεταλλεῦσεων—ἐπιχειρήσεων. Νὰ φτιάξουμε φάρμας, ὅπου κατὰ προτίμησιν θὰ τρέφουμε ζῶα γιὰ πάχυνσιν. Μὲ τὴν ἀκόλουθον κλιμάκωσιν ἐπιλογῆς: Βοοειδῆ. Χοίρους. Αἰγοπρόβατα. Πουλερικά. Ἀπ' τὶς καλύτερες ἀλλοδαπὲς ποικιλίες καὶ τὶς πρὸ βελτιωμένες γενεές, σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα τῶν Πειραματικῶν Σταθμῶν καὶ τοῦ Προγράμματος Ἡπείρου, γιὰ τὶς δυνατότητες προσαρμογῆς των στὶς ἑλληνικὲς συνθῆκες. Προσπαθώντας ἀκόμα νὰ ἐπεκτείνουμε τὴν εἰσαγωγὴν εἰδικῶν γιὰ πάχυνσιν ζῶων ἀπὸ τὶς νοτιοαμερικάνικες χῶρες καὶ τὴν Αὐστραλία, ὅπου ὑπάρχουν ράτσες μὲ πολλαπλάσιες ἀποδόσεις βάρους σὲ σχέση μὲ τὶς εὐρωπαϊκὲς. Κύρια κατεύθυνση, βέβαια, ἢ βελτίωση καὶ αὐξηση ἀπόδοσης τῶν ἐγχωρίων ζῶων μὲ διασταυρώσεις ἀπὸ ξένους ἐπιδήτορας. Νὰ σημειωθῆ ὅτι στὰ 1964 τὸ ποσοστὸ στὴν Ἑλλάδα τῶν βοοειδῶν μεγάλης ἀπόδοσης (ἀλλοδαπῆς προέλευσης) ἦταν σημαντικό. Δηλαδή ἀπὸ τὰ 1.230.000 κεφάλια βοοειδῶν τῆς χώρας μας, τὰ 93.000 κεφάλια ἦταν μεγάλων ἀποδόσεων (ἐξωτερικῆς προέλευσης). Ἡ προτίμησή μας στὰ ζῶα γιὰ πάχυνσιν δὲν ἔχει τὴν σημασίαν ὅτι πρέπει νὰ ἀποκλεισθῆ ἢ σὲ μορφή φάρμας γαλακτοπαραγωγῆ, ἰδιαίτερα γιὰ τὴν κατασκευὴ τυριῶν τῶρα πού ὑπάρχει στὴν Κόνιτσα τὸ τυροκομεῖο, ἢ ἢ δεντροκαλλιέργεια γιὰ παραγωγὴ τῶν ἀνερχόμενων φρούτων, (ἀπὸ τὰ ὁποῖα κατάλληλα γιὰ τὴν περιοχὴ σύμφωνα μὲ τὶς μελέτες εἰδικῶν τοῦ Προγράμματος Ἡπείρου εἶναι τὰ μήλα καὶ ροδάκινα, πού ἢ κατανάλωσιν τους σχεδὸν τριπλασιάστηκε τὴν τελευταία δεκαετία).

Ὅμως, μιλώντας στὸ ἄρθρο μας αὐτὸ γιὰ «βασικοὺς στόχους» εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ σταθοῦμε κυ-

ρίως πάνω στο είδος τῆς παραγωγῆς πού παρουσιάζει τὴ μεγαλύτερη δυναμικότητα. Κι' αὐτό, ἀναμφισβήτητα εἶναι, ἡ δημιουργία ἐπιχειρήσεων πάχυνσης βοοειδῶν, σὲ μορφή φάρμας.

Τέτοιες φάρμες μποροῦν νὰ γίνουν στὸ λεκανοπέδιο τῆς Κόνιτσας γύρω στὶς 500—600 ἂν λογαριάσουμε ὅτι ὁλόκληρη ἡ περικλειόμενη ἀπὸ τὸν Ἄωο καὶ τὸν Βοϊδομάτη περιοχή, περιλαμβάνει 30.000 στρέμματα.

Ἡ προτεινόμενη παραπάνω λύση, δημιουργίας 500—600 γεωργοκτηνοτροφικῶν ἐκμεταλλεύσεων στὸν κάμπα τῆς Κόνιτσας μὲ τὸν τύπο τῆς φάρμας, δὲν εἶναι πρωτότυπη γιὰ τὸν τόπο μας. Σὲ πολλές περιοχὲς τῆς Ἑλλάδας γίνονται σήμερα παρόμοιες προσπάθειες. Ὅμως ἐμεῖς γιὰ νὰ εἴμαστε κοντύτεροι στὰ πράγματα καὶ ἀπὸ ἀποψη γεωγραφική, παίρνουμε σὰ πετυχημένο δείγμα, τὴν περιοχή τῆς Βέροιας. Σήμερα ἐκεῖ ἔχουν δημιουργηθῆ πάνω ἀπὸ 200 ἐπιχειρήσεις-γεωργοκτηνοτροφικὲς φάρμες, μ' «εὐρωπαϊκὴ» συγκρότησὴ καὶ μὲ καταπληκτικὸ δυναμισμό. Κατὰ μέσον ὄρο ἡ κάθε μία ἔφτασε νᾶχη 250—300 ἀγελάδες. Οἱ κρατικὲς ἐπιδοτήσεις ἀνέβηκαν ἀπὸ 100 — 500 χιλιάδες γιὰ κάθε ἐπιχείρησι. Ἄρκει νὰ σημειωθῆ ὅτι ἀπὸ τὰ κεφάλαια πού διαθέτει κάθε χρόνο τὸ Κράτος γιὰ ἐπιδοτήσεις πάχυνσης μόσχων, τὰ 25% πᾶνε στὴν περιοχή Βέροιας. Τὸ μόνο κακὸ σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι εἶναι ὅτι οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτοῦ τοῦ εἴδους λόγω τῶν μεγάλων κερδῶν πού ἀφίνουν περνοῦν ἀπὸ μέρα σὲ μέρα στὰ χέρια τῶν ζωεμπόρων, πού τίς περισσότερες φορές εἶναι ξένοι καὶ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴν περιοχή. Ἔτσι σιγὰ σιγὰ οἱ γεωργοὶ τῆς περιοχῆς ἀπομακρύνονται ἀπὸ τὴν πλουτοπαραγωγικὴ αὐτὴ πηγὴ. Τοῦτο τὸ τελευταῖο ἀποτελεῖ γιὰ μᾶς ἓνα παράδειγμα πρὸς ἀποφυγὴ. Καὶ πρέπει νὰ τὸ προσέξουμε ιδιαίτερα.

Βέβαια στην περιοχή τῆς Βέροιας, ἔχουμε παράλληλα τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἀγελαδογαλακτοπαραγωγῆς, πού φθάνει γύρω στοὺς 40.000 τόννους τὸ χρόνο, (μὲ 66 τυροκομεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 5 εἶναι ἀπολύτως συγχρονισμένα), ἀλλὰ καὶ τῆς δεντροκαλλιέργειας, ἀπὸ τὴν ὁποῖα μόνο μέσα σ' ἓνα 25θήμερο, τὸ καλοκαίρι τοῦ ἔτους 1964 καὶ μόνο ἀπὸ τὴν διάθεση τῆς ροδακινοπαραγωγῆς μπῆκε στὴν περιοχή Ἐδεσσας — Νάουσας καὶ Βέροιας κεφάλαιο τῆς τάξης τῶν 120 ἑκατομμυρίων δρχ. Συνέπεια ὅλης αὐτῆς τῆς ἀνθησης ἦταν μιὰ σημαντικὴ κοινωνικὴ ἀνακατάταξη μέσα στὸν πληθυσμὸ τῆς περιοχῆς, μὲ γενικότερη βελτίωση ὅλων τῶν ὄρων (πού ξεκάθαρα ἐκδηλώνεται μὲ τὸν οἰκοδομικὸ ὄργανισμό), ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα, μιὰ σημαντικὴ ἀνάπτυξη τοῦ συνεταιριστικοῦ πνεύματος ἀνάμεσα στοὺς παραγωγούς ἔτσι πού τὸ περασμένο καλοκαίρι τοῦ 1964 σχεδὸν τὸ σύνολο τῆς διακίνησης τῶν προϊόντων τῆς περιοχῆς (τὸ 80%) πραγματοποιήθηκε ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο ἀπὸ τοὺς ἀγρότες μέσω τῶν συνεταιρισμῶν τους.

Τὸ γεγονός αὐτὸ, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κέρδη πού πρόσθεσε στοὺς ἀγρότες, τοὺς ἔδωσε κουράγιο γιὰ περισσότερες κατακτήσεις στὸν παραγωγικὸ τομέα. Κι ἄρχισε αὐτὸ πού λέμε ἀπογεύωσῃ στὴν οἰκονομία μὲ τὰ φαινόμενα τῆς χιονοσειδάδας. Σήμερα κι ὅλας προετοιμάζεται ἀπὸ τὴν ΑΤΕ ἡ κατασκευὴ τοῦ μεγαλύτερου γιὰ ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα συνεταιριστικοῦ τυροκομεῖου δυναμικότητας ἡμερήσιας ἐπεξεργασίας 100 — 200 τόννων γάλακτος καὶ ἀπὸ τὴν Κ.Υ. Δ.Ε.Π. ἐνὸς συγχρόνου ἐργοστασίου κτηνοτροφῶν.

Προτοῦ τελειώσουμε μὲ τὶς πεδινὲς περιοχὲς τῆς Ἐπαρχίας Κόνιτσας, θεωροῦμε σκόπιμο νὰ προσθέσουμε στὰ ὅσα εἶπαμε μέχρι τώρα, πὼς γιὰ τὴν πλήρη ἀξιοποίηση τοῦ παραπάνω γεωργοκτηνοτροφικοῦ στό-

χου, θα χρειασθῆ νὰ ληφθοῦν—ἴσως σὲ μιὰ δεύτερη φάση προσπάθειας—περαιτέρω μέτρα, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα βασικὴ θέση θὰ ἔχουν:

α) Ἡ πιστοδότηση τῶν τοπικῶν συνεταιρισμῶν γιὰ τὴν ἰδρυση 1) βιομηχανίας παρασκευῆς μιγμάτων ζωοτροφιῶν ἀπὸ ντόπιες καὶ ξένες πρῶτες ὕλες, 2) σύγχρονου σφαγείου 3) βιομηχανίας κατεργασίας τῶν ὑποπροϊόντων τῶν σφαγείων (αἷματος, ἄκρων, κεράτων, δερμάτων κλπ.) καὶ 4) τοπικοῦ ψυγείου.

β) Ἡ ἀπαγόρευση τῆς σφαγῆς μικρῶν ζώων

γ) Ἡ ἀπαγόρευση (σὲ πανελλήνια κλίμακα) εἰσαγωγῆς κρεάτων (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ κατεψυγμένα ἢ στὴν ἐποχὴ τῆς κάμψης τῆς ντόπιας παραγωγῆς).

δ) Ἡ δημιουργία, σὲ πανελλήνια κλίμακα, κέντρων ἀγορᾶς ἢ μίσθωσης ζώων ἀναπαραγωγῆς κλπ.

"Αν για τὰ πεδινὰ τμήματα τῆς ἐπαρχίας, ἡ λύση τῆς δημιουργίας γεωργοκτηνοτροφικῶν ἐκμεταλλεύσεων — ἐπιχειρήσεων, στὸν τύπο τῆς φάρμας, μετὴν κλιμακωσθῆ ἐπιλογῆς ποὺ διαγράψαμε χαράζει ἓνα συγκεκριμένο καὶ σύντομο δρόμο ἀνάπτυξης, γιὰ τὰ ὄρεινὰ τμήματα, ἡ λύση αὐτή, ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω δὲν μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῆ παρὰ σὲ πολὺ περιορισμένη κλίμακα.

"Ἔτσι πρέπει νὰ δοῦμε ποιοὶ ἄλλοι στόχοι ἀνάπτυξης ἀπομένουν στοὺς πληθυσμοὺς τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν, σὲ ποιά ἔκταση μποροῦν νὰ ἐφαρμοσθοῦν οἱ στόχοι αὐτοὶ καὶ ποιά δυναμικότητα παρουσιάζουν.

Προσέχοντες ὅμως ἐξετάσουμε, πῶς ἔχουν τὰ πράγματα στὸν τόπο μας, θὰ ρίξουμε μιὰ γρήγορη ματιὰ στὸ πῶς ἀντιμετωπίσθηκε τὸ ἴδιο πρόβλημα τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν καὶ ποιά ἦσαν τ' ἀποτελέσματα, στὴν Αὐστρία, Ἑλβετία καὶ Νορβηγία, χώρες στὶς ὁποῖες ἡ πληθυσμιακὴ κατάσταση ἀπὸ ἀποψη καθέτου γεωγραφικοῦ διαμελισμοῦ παρουσιάζει λίγο πολὺ ὁμοιότητες μετὴν Ἑλλάδα (οἱ ὄρεινοὶ πληθυσμοὶ ἀποτελοῦν σχετικὰ ψηλὸ ποσοστό).

Στὶς χώρες αὐτὲς καταβάλλονται ἀπὸ χρόνια μεγάλες προσπάθειες γιὰ νὰ συγχρατηθῇ ὁ ὄρεινὸς πληθυσμὸς στὸν

ὄρεινὸ ἐπαρχιακὸ χῶρο. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ, παρέχονται παντοειδεῖς ἐνισχύσεις στοὺς ὄρεινους καλλιεργητές, εἴτε μὲ τὴ μορφή τιμῶν ἀσφαλείας στὰ προϊόντα τους εἴτε μὲ τὴ μορφή πριμοδοτήσεων τῆς παραγωγῆς τους, εἴτε μὲ τὴ μορφή ἐπιχορηγήσεων στὶς ἀναγκαῖες γιὰ τὴν παραγωγικὴ διαδικασία προμήθειές τους (σπόρους, λιπάσματα, μηχανήματα κλπ.), εἴτε μὲ τὴ μορφή χρηματοδότησης τῆς διάνοιξης ὁδῶν προσπέλασης στοὺς τόπους παραγωγῆς.

Βασικὸς γνώμονας τῶν παραπάνω ἐνισχύσεων εἶναι ὁ σαφὴς διαφορισμὸς ἀνάμεσα στοὺς ἀγρότες τοῦ κάμπου καὶ τοὺς ἀγρότες τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν. Κύριες πηγές εἰσοδήματος τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν τῶν χωρῶν κούφου εἶναι: Ἡ ἐκτροφή ζώων (ζώων ὅμως μεγάλων ἀποδόσεων) σὲ γεωργικοὺς κλήρους ποὺ ἡ μέση ἔκτασή τους φθάνει στὴ μὲν Αὐστρία 150 — 200 στρέμματα, ἐπὶ δὲ Ἑλβετία στὰ 50 — 150 στρέμματα, μὲ τὰς τελευταίω ἐπέκτασής των. Ἡ δασοπονία. Καὶ τώρα τελευταία, ὁ Τουρισμὸς.

Τὸ Κράτος, καταβάλλει προσπάθειες, μὲ μεγάλες οἰκονομικὲς θυσίες, πέραν ἀπ' τὶς παραπάνω πηγές, νὰ δώσῃ στοὺς πληθυσμοὺς ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά πρόσθετες συμπληρωτικὲς (βιοτεχνικὲς κυρίως) ἀπασχολήσεις (οἰκοτεχνία κατασκευῆς ὑφαντῶν, ξυλογλυπτικῶν, ἀργυροχρυσοχοϊκῶν κερματικῶν εἰδῶν, μονταρίσματος ρολογιῶν, ραδιοφώνων κλπ.) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη πολιτιστικὲς καὶ ψυχαγωγικὲς ἀνέσεις. Εἰδικότερα στὴν Αὐστρία, στὰ πλαίσια τοῦ λεγόμενου «Πράσινου Σχεδίου» καὶ στὴν Νορβηγία μὲ τὰ λεγόμενα «Περιφερειακὰ Ταμεία Οἰκονομικῆς Ἀνάπτυξης», ἀνάμεσα στ' ἄλλα, καταβλήθηκε προσπάθεια νὰ μεταφερθοῦν στὰ πλησιέστερα πρὸς τὶς ὄρεινὲς περιοχάς, μικρὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα, βιοτεχνίες, βιομηχανίες, ἀκόμα καὶ μεγάλες ἐμπορικὲς ἐταιρίες, ποὺ μὲ τὴν δραστηριότητά τους, δημιουργοῦν ἓνα με-

γάλο κύκλο απασχόλησης για τούς ντόπιους, είτε στον τόπο τῆς παραγωγῆς (μέσα σὰ μικρὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα) εἴτε ἀκόμα καὶ στον τόπο τῆς κατοικίας (σὰ χωριὰ) μὲ τὸ σύστημα τῆς «κατ' οἶκον» δουλειᾶς, τῆς «κατ' ἀποκοπήν» δουλειᾶς κλπ.

Τ' ἀποτελέσματα τῆς πολιτικῆς αὐτῆς ὑπῆρξαν ἀρκετὰ ἐνθαρρυντικά. Τὸ κῦμα τῆς μετακίνησης τῶν χωρικῶν πρὸς τὶς μεγάλες πολιτεῖες ἐκόπασε σὲ σημαντικὸ βαθμὸ. Κι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει σημασία, εἶναι ὅτι ἄλλαξε σ' ἓνα μεγάλο ποσοστὸ κατεύθυνση. Καὶ στρέφεται τώρα σταθερότερα πρὸς τὶς πλησιέστερες μικρὲς ἐπαρχιακὲς πολιτεῖες, ποὺ μετατρέπονται σὲ μικροὺς πόλους—κέντρα ἑλέξης. Βέβαια, εἶναι πολὺ νωρὶς νὰ εἰπῆ κανένας, ὅτι τὰ πράγματα βαδίζουν πρὸς μία παγιοποίηση, γιατί μακροπρόθεσμα ἢ τάση τῆς φυγῆς κι ἀπ' τὶς μικρὲς πολιτεῖες πρὸς τὰ μεγαλύτερα κέντρα, γιὰ λόγους περισσότερο κοινωνικοὺς καὶ πολιτιστικοὺς δὲ σταμάτησε. Ὅμως αὐτὸ τὸ τελευταῖο φαινόμενο λαβαίνει χώρα κατὰ τρόπο φυσιολογικόν, ἰσορροπητικόν, ποὺ δὲν δημιουργεῖ ἀνησυχίες ὑδροκεφαλισμοῦ στὸ ἄμεσο μέλλον.

Μ' ἄλλα αὐτὰ ποὺ εἶπαμε παραπάνω, ἔχουμε κι ὄλας ἓνα πρῶτο συμπέρασμα, σὲ θεωρητικὸ θέβαια ἐπίπεδο, ἀλλὰ γενικῆς ἐφαρμογῆς ποὺ εἶναι ἰσχυρὸ καὶ γιὰ τὸν ἑλληνικὸ χῶρο. Ὅτι δηλαδή, ἡ ἑλληνικὴ ὄρεινὴ ἐπαρχία, ποὺ συγκροτήθηκε καὶ συγκρατήθηκε στοὺς ὄρεινους χώρους, κάτω ἀπὸ ἄλλες οἰκονομοπολιτιστικὲς συνθήκες θὰ ὑποστῇ σοβαρὸ πληθυσμιακὸ ἀραίωμα ἀπὸ ἱστορικὴ ἀναγκαιότητα. Θὰ ἐξαρτηθῇ δὲ τελικὰ ἢ ὀριστικὴ τῆς διαμόρφωση ἀπὸ τὸν τρόπο ποὺ θὰ ὀργανωθῇ καὶ διαρθρωθῇ οἰκονομικά, κοινωνικά καὶ ἐκπολιτιστικά ὁλόκληρος ὁ χῶρος ποὺ λέγεται ἐπαρχία, σὰν γεωγραφικὴ καὶ δημογραφικὴ μονάδα.

2. Τελειώσαμε τήν παραπάνω αναγκαστική ἀλλ' ἀπαραίτητη γιά τή μελέτη μας παρέκβαση κι ἐπανερχόμεστε στό θέμα μας.

Ὁ κρίσιμος παράγοντας στήν ἀνάπτυξη γεωργοκτηνοτροφικῶν ἐπιχειρήσεων, τύπου φάρμας, πού σά σκοπὸ θά ἔχουν τήν ἐκτροφή ζώων, ὅπως εἶδαμε παραπάνω, εἶναι ἡ ἐξασφάλιση, κατὰ τὸ δυνατό, μεγαλύτερης ἐπάρκειας σέ ζωοτροφές ἀπὸ ἰδιοκαλλιέργεια μὲ χαμηλὸ κόστος. Εἶναι φανερό, ὅτι ἀπὸ τήν πλευρὰ αὐτὴ τὰ πράγματα δυσκολεύονται στίς ὄρεινές περιοχές, κυρίως λόγω ἀνυπαρξίας ἐκτεταμένων ποτιστικῶν ἐκτάσεων, στίς ὁποῖες θά μπορούσε νὰ εἰσαχθῆ ἡ μηχανικὴ καλλιέργεια. Βέβαια, θά ἦταν δυνατό νὰ προστεθοῦν στίς καλλιεργούμενες ἐκτάσεις καὶ οἱ μικρές βοσκές μεγάλου ὕψους, πού ὑπάρχουν σέ κάθε χωριὸ καὶ οἱ ὁποῖες μὲ μιὰ συστηματικὴ προσπάθεια θά μπορούσαν νὰ μεταβληθοῦν σέ καλλιεργημένες βοσκές κλπ. Ὅλα ὅμως αὐτά, ἀν λάβῃ κανένας ὑπ' ὄψη του καὶ τήν ἀντίδραση τῶν ποιμενοκτηνοτρόφων τῆς περιοχῆς, τὴ μικρότερη ἀπόδοση τοῦ ὄρεινοῦ ἐδάφους, τὴ σκληρότητα τῶν κλιματολογικῶν συνθηκῶν κλπ. δὲν ἀφίνουν περιθώρια γιά τήν ἀνάπτυξη σέ μεγάλη ἔκταση, στίς ὄρεινές περιοχές, τῶν γεωργοκτηνοτροφικῶν ἐπιχειρήσεων τύπου φάρμας. Ἀκόμα εἶναι φανερό ὅτι ἡ ἀπαραίτητη ἐπιφάνεια γιά μιὰ στοιχειώδη γεωργοκτηνοτροφικὴ ἐπιχειρησιακὴ μονάδα θά πρέπει νὰ εἶναι διπλάσια ἀπὸ τήν ἀντίστοιχη πεδινὴ δηλ. νὰ φθάσῃ τουλάχιστον τὰ 100 στρέμματα, ἀνάμεσα στὰ ὁποῖα τὸ μεγαλύτερο ποσοστὸ θά πρέπει νὰ εἶναι καλλιεργούμενοι ἀγροί. Ἐπειτα, ὁ τύπος τῶν ζώων θά εἶναι ἀνάλογος πρὸς τίς κλιματολογικὲς συνθήκες. Καὶ οἱ ἐπιχειρηματίες τῆς φάρμας θά πρέπει νὰ ἔροῦν συνδυα-

μιούς και άλλων επιδόσεων, όπως π.χ. όπωροπαραγωγής, μελισσοκομίας, ιχθυοπονίας (μέ εμπλουτισμό σέ ιχθύδια τών όρεινών ρευμάτων), δασοπονίας, (σάν συμπληρωματικής επίδοσης) κλπ. Νά σημειωθή ότι και στίς ευρωπαϊκές χώρες που αναφέραμε παραπάνω, όπου ή παραγωγή προϊόντων μέ ζωικά λίπη, αποτελεί τό μεγαλύτερο μέρος τής γεωργοκτηνοτροφικής παραγωγής, μόνο τό 1)3 τών γεωργοκτηνοτροφικών έκμεταλλεύσεων, τής μορφής που περιγράψαμε παραπάνω, βρίσκονται στους όρεινούς χώρους καίτοι οί χώροι αυτοί καταλαμβάνουν τά 95 έκατοστά περίπου τής επιφάνειας κάθε μιās χώρας.

Ειδικότερα, στήν Αυστρία, σέ σύνολο 400.000 άγροκτημάτων τά 123.000 είναι όρεινά (έτος 1960). Καί στήν Έλβετία σέ σύνολο 205.700 άγροκτημάτων, τά 68.600 είναι όρεινά (έτος 1958).

3. Ο δεύτερος στόχος, πρòς τόν όποιο θά πρέπει νά στραφή ή προσπάθεια του όρεινου πληθυσμου τής έπαρχίας είναι ή δασοπονία, όπως ακριβώς και στίς χώρες τής Ευρώπης, για τίς όποιες μιλήσαμε λίγο γρηγορώτερα. Είτε σάν κύρια εισοδηματική πηγή, είτε σάν συμπληρωματική. Σήμερα οί συνθήκες για τήν ανάπτυξη του κλάδου τής δασοπονίας στή χώρα μας γενικά και ειδικότερα στήν Έπαρχία Κονίτσης, είναι πάρα πολύ ευνοϊκές. Οί ανάγκες του τόπου σέ τεχνική ξυλεία κάθε είδους αυξάνονται μέ ρυθμό γύρω στα 50.000 κυβικά μέτρα τό χρόνο. Ένώ ή ντόπια παραγωγή προχωρεί μέ ρυθμό 15.500 περίπου κυβικά μέτρα τό χρόνο. Έτσι, τό 1963 οί ανάγκες τής Ελλάδας σέ τεχνικό ξύλο έφτασαν στα 920.000 κυβικά μέτρα. Αν ληφθή ύπ' όψη πώς ή παραγωγή τής ντόπιας στρογγυλής

τεχνικής ξυλείας τήν ἴδια χρονιά ἀνέβηκε στά 370.000 κυβικά μετρα (ἡ στά 241.900 κυβικά μέτρα πριστής ξυλείας), σημαίνει ὅτι στήν Ἑλλάδα εἰσήχθησαν ἀπό τὸ ἐξωτερικὸ 550.000 κυβικά μέτρα τεχνικῆς στρογγυλῆς ξυλείας. Τὸ ἴδιο αὐξήθηκαν καὶ οἱ εἰσαγωγές κυτταρίνης καὶ τῶν προϊόντων της, πού ἔφθασαν κατὰ τὸ ἔτος 1963 τοὺς 156.000 τόννους. Ἔτσι στὸ σύνολό τους οἱ σὲ συνάλλαγμα πληρωμές τῆς χώρας μας γιὰ τὶς παραπάνω εἰσαγωγές ἔφθασαν τὸ ἔτος αὐτὸ (1963) στά 47.000.000 δολλάρια, πού μᾶς κάνουν 1.410 ἑκατομμύρια δραχμές. Προβλέπεται δὲ ἀπὸ τὸ πρόγραμμα (ΚΕΠΕ) πὼς τὸ 1970 τὸ ἐτήσιο ὕψος κατανάλωσης ξυλείας κατασκευῶν καὶ ἰνοσανίδων θ' ἀνεβῆ ἀπὸ 1.500.000 κυβικά μέτρα πού ἦταν τὸ 1963, στά 2.900.000 κυβ. μέτρα. Κανένας δὲν ἀμφισβητεῖ ὅτι λόγω ποιότητας ξυλείας εἰδικῶν περιπτώσεων, μέρος τῶν παραπάνω εἰσαγωγῶν δὲ θὰ πάψη νὰ γίνεται καὶ ἂν ἀκόμα ἀναπτυχθῆ στήν Ἑλλάδα ἡ δασοπονία στὸ μέγιστο δυνατὸ ὄριο. Ὅμως τὸ μεγαλύτερο μέρος ἀπὸ τὶς εἰσαγωγές αὐτές εἶναι δυνατὸ νὰ καλυφθῆ ἀπὸ γτόπια παραγωγή ξυλείας, ἂν φυσικὰ γίνῃ ὀρθολογιστικὴ ἀξιοποίηση τοῦ ὑπάρχοντος δασικοῦ μας πλούτου, σύμφωνα μὲ τὰ δεδομένα τῆς σύγχρονης τεχνολογίας καὶ συστηματικὴ προσπάθεια ἀναδάσωσης τῶν ἀκάλυπτων πλαγιῶν τῶν βουνῶν, τῶν ἄγονων χωραφιῶν καὶ τῶν ἀμμουδιῶν τῶν ποταμῶν. Μὲ τὴν πολιτικὴ τῆς σύγχρονης καὶ βελτιωμένης δασοπονίας, τὰ περιθώρια τῆς ἀπόδοσης τῶν ἑλληνικῶν δασῶν διευρύνονται καὶ τὰ μεγέθη τῆς παραγωγῆς ἀνεβαίνουν σὲ νούμερα καταπληκτικά, ὅπως μπορεῖ κανένας νὰ συμπεράνῃ συγκρίνοντας τὶς δικές μας ἀποδόσεις μὲ ἐκεῖνες τῆς Εὐρώπης, ὅπου ἔχουν εἰσαχθῆ καινούργιες μέθοδοι παραγωγῆς, βάσει τῶν δεδομένων τῆς σύγχρονης τεχνολογίας. Ἔτσι λ.χ. στὴ Γερμανία πού ὑπάρ-

χουν συνολικά 7.038.000 εκτάρια δασών, κάθε χρόνο παράγονται 7.000.000 περίπου κυβ. μέτρα πριστής ξυλείας. Και στην Ολλανδία που υπάρχουν 250.000 εκτάρια δασών παράγονται κάθε χρόνο 268.000 κυβ. μέτρα πριστής ξυλείας. Αυτό σημαίνει ότι περίπου 100 και πλέον κυβικά μέτρα πριστής ξυλείας, παράγονται από 100 εκτάρια δάσους κάθε χρόνο. Ένω στην Ελλάδα έχουμε παραγωγή 9 — 10 κυβικά μέτρα το χρόνο πριστής ξυλείας στα 100 εκτάρια δάσους. (Από 2.512.415 εκτάρια δασών, παίρνουμε κάθε χρόνο γύρω στα 240—250.000 κυβ. μέτρα πριστής ξυλείας) Έχει δε αποδειχθή ότι ή τεράστια αυτή διαφορά, δεν οφείλεται τόσο στην ποιότητα τών δασών, όσο στην ποιότητα τής δασοπονίας (παραγωγικότητα του κλάδου).

Ειδικότερα για την περιοχή τής Κονίτσας, από συνολική έκταση δάσους 46.894 εκτάρια (τά 17.634 εκτάρια ανήκουν στο Δημόσιο) έχουμε παραγωγή τεχνικού στρογγυλού ξύλου τής τάξης τών 15.534 κυβ. μέτρων το χρόνο.

Η μικρή αυτή απόδοση τής εκμετάλλευσης τών δασών τής έπαρχίας Κονίτσας, γίνεται ακόμη μικρότερη μετά μέσα κατεργασίας που χρησιμοποιούν στην περιοχή, που όπως θα είδαμε παρακάτω, είναι έντελως άπρόσφορα. Έτσι από τα 15.534 κυβικά μέτρα στρογγυλής ξυλείας, παίρνουμε 10.407,77 κυβ. μέτρα πριστής ξυλείας (άναλογία 1 προς 0,67 ένω θαπρεπε να παίρνουμε τουλάχιστο 1) 0,85) Κι ακόμα παραπέρα, ή ξυλεία αυτή, ένω κατά την γνώμη τών ειδικών θαπρεπε να θεωρηται εφάμιλλη τής ευρωπαϊκής (αυστριακής, γιουγκοσλαβικής κλπ.) λόγω κακής φυσικής και τεχνικής έπεξεργασίας, πωλείται στην αγορά σαν ξυλεία δεύτερης ποιότητας, μ' αποτέλεσμα οί τιμές της να είναι ένα 15—20% παρακάτω από τίς τιμές τής αντίστοιχης ευρωπαϊκής ξυλείας. Έτσι πρέπει να λογαριάζουμε

ἀπὸ τὰ παραπάνω νούμερα ὅτι τὸ ἐτήσιο ἔσοδο ἀπὸ τὰ 15.534 κυβ. μέτρα στρογγυλῆς τεχνικῆς ξυλείας ἀνεβαίνει σὲ δρχ. 12.489.240. ($15.534 \times 0,67 = 10.407,77 \times 1.200 = 12.489.240$ · μὲ κόστος περίπου παραγωγῆς δρχ. 10.407.770. ($10.407,77 \times 1.000$)).

*
**

4. Ἡ μέχρι σήμερα ἐκμετάλλευση τῶν δασῶν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης (ἢ δασοπονία) εἶχε τρία χαρακτηριστικά:

α) Χαμηλὴ ποσοτικὴ καὶ ποιοτικὴ ἀπόδοση.

Ἀπὸ τοὺς ἀριθμοὺς ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω βγαίνει ὅτι ἡ ἀπόδοση τῆς ἐκμετάλλευσης τῶν δασῶν τῆς ἐπαρχίας βρίσκεται λίγο πρὸ πάνω ἀπὸ τὸ διπλάσιο τῆς μέσης ἀπόδοσης τῶν ἐλληνικῶν δασῶν. Ὅμως ἡ ἀπόδοση αὐτὴ βρίσκεται πολὺ πρὸ κάτω ἀπὸ τὴν μέση εὐρωπαϊκὴ ἀπόδοση. Κατὰ τὴ γνώμη τῶν εἰδικῶν, ἡ μικρὴ αὐτὴ ἀπόδοση (ποιοτικὰ καὶ ποσοτικὰ) τῆς ἐκμετάλλευσης τῶν δασῶν τῆς Κόνιτσας, (ἀλλὰ κατ' ἐπέκταση καὶ ὁλόκληρης τῆς Ἑλλάδας) ὀφείλεται στοὺς παρακάτω λόγους:

1. Στὸ ὅτι γίνεται μερικὴ ἐκμετάλλευση τοῦ δασικοῦ συμπλέγματος, ἐλλείπει δρόμων, ἐναερίων σχοινοσυστῶν, συρτοδρόμων κλπ.

2. Στὸ ὅτι σὲ πολλὰς περιπτώσεις ἡ ἐκμετάλλευση, κυρίως κατὰ τὸ παρελθόν, ἔγινε κατὰ τρόπον ἐντελῶς ἀντεπιστημονικὸ καὶ ἀπαράδεκτο (καὶ αὐτὸ πάντοτε ἔχει ἄμεση συνέπεια στὸ μέλλον). Ἀναφέρονται μάλιστα καὶ περιπτώσεις ποὺ ἔφτασαν καὶ σὲ Ποινικὰ Δικαστήρια.

3. Στὸ ὅτι χρησιμοποιοῦνται μικρὰ λυόμενα μηχανικὰ πριστήρια, ἐγκατεστημένα στοὺς τόπους τῆς ὑλοτομίας —

μεταφερόμενα κάθε τόσο από τόπο σέ τόπο, πού ή απόδοσή τους ποσοτικά, αλλά και ποιοτικά είναι χαμηλή (μεγάλη φθορά του ξύλου, ελαττωματική όχι ευθυγραμμισμένη λόγω ταλαντεύσεων πρίση κλπ.) .

4. Στο ότι χρησιμοποιούνται στο κόψιμο άπλοι ξυλοκόποι — έλλείπει άλλων εργατών — πού έχουν τέλεια άγνοια του σωστού τρόπου εργασίας.

5. Στην κακή συντήρηση ξυλείας.

6. Στην κακή φυσική και τεχνική επεξεργασία της (κόβεται την άνοιξη πού τα δέντρα έχουν χυμούς, δέν ξηραίνεται καλά και σκουληιάζει) .

7. Στην έλλειψη κάθε είδους ταξινόμησης (τυποποίησης) σύμφωνα με τα διεθνή διαστασιολόγια.

8. Στην κακή έκλογή θέσης εγκατάστασης των πριστηρίων κλπ.

β) Παντελής άδιαφορία για άναδάσωση και

γ) Δεν άποτελέσει ή εκμετάλλευση αυτή (ή δασοπονία) σοβαρή και ύπολογίσιμη πλουτοπαγωγική πηγή για τους ντόπιους κατοίκους της όρεινης περιοχής. Οί ντόπιοι χρησιμοποιήθηκαν μόνο στην πρώτη φάση της εκμετάλλευσης, σαν άπλοι δασεργάτες με πολύ χαμηλά μεροκάματα. Από κει και πέρα, ή στρογγυλή ξυλεία φορτώθηκε στα φορτηγά αυτοκίνητα (10 —15 την ήμέρα) και μεταφέρθηκε στα Γιάννενα περνώντας στα χέρια των εμπόρων, πού διαθέτουν και τα σχετικά μέσα επεξεργασίας (πριστήρια) . Οικονομικό άποτέλεσμα για τους ντόπιους σχεδόν ΜΗΔΕΝ.

(Στα παραπάνω δέν περιλαμβάνονται τ' άποτελέσματα της πρωτοβουλίας των δασικών συνεταιρισμών Κονίτσης —

Ζαγορίου — Μετσόβου γὰ ἰδρύσουν τῶρα τελευταῖα συνεταιρικό πριστήριο στὰ Γιάννενα).

*
**

5. Ἀπὸ τὰ παραπάνω, βγαίνει ὅτι ἡ δασοπονία εἶναι γιὰ τὶς ὄρεινές περιοχές τῆς Κόνιτσας (καὶ κατ' ἐπέκταση καὶ γιὰ τὶς ὄρεινές περιοχές ὁλόκληρης τῆς Ἑλλάδας) ἕνας παραμελημένος ἐγκληματικὰ δυναμικότατος στόχος οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης.

Πρῶτα γιὰτὶ οἱ ἀνάγκες τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς σὲ ξυλεία ἀνεβαίνουν μὲ γοργὸ ρυθμὸ καὶ καλύπτονται στὸ μεγαλύτερό τους μέρος μὲ εἰσαγωγές ἀπὸ τὸ ἐξωτερικό. (Στὰ 1963 βγήκε στὸ ἐξωτερικό συνάλλαγμα τῆς τάξης τοῦ 1.410.000.000 δρχ.). Καὶ δεύτερο, γιὰτὶ τὰ περιθώρια ἀνάπτυξης αὐτοῦ τοῦ πλουτοπαραγωγικοῦ κλάδου, ἀπὸ ἀποψη ποσοτικῆς καὶ ποιοτικῆς ἀπόδοσης, ἐν λάβῃ κανένας ὑπ' ὄψη του τὰ σημερινὰ εὐρωπαϊκὰ πρότυπα, εἶναι ἀρκετὰ μεγάλα. Ἡ ἀπόδοση τῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ δασικοῦ συμπλέγματος Κονίτσας, ποὺ θεωρεῖται σὰν ἕνα ἀπὸ τὰ πολυξυλότερα συμπλέγματα τῆς χώρας, μαζί μὲ τὰ δασικά συμπλέγματα τῆς Πίνδου (Μακεδονικῆς καὶ Ἡπειρωτικῆς) μπορεῖ νὰ ὑπερβῇ τὸ πενταπλάσιο (ἄξια σὲ σημερινές δρχ. 62.446.200, ἤτοι 12.489.240 X 5). Κι αὐτὸ χωρὶς νὰ ὑπολογίσῃ κανένας τὴν πρόσθετη ἀξία ποὺ θὰ δώσῃ: α) ἡ ποιοτικὴ βελτίωση τῆς ἐπεξεργασίας καὶ β) ἡ ἐπαύξηση τῶν ἐκμεταλλεύσιμων ἐκτάσεων μὲ τὴν συστηματικὴ ἀναδάσωση.

Φυσικά, γιὰ νὰ ξεπεράσουμε τὴ σημερινὴ ἡμιπρωτόγονη κατάσταση, ποὺ θρῖσκόμαστε καὶ νὰ φθάσουμε στὸ σημεῖο, νὰ θεωροῦμε σὰν πραγματικὰ δυναμικὸ οἰκονομικὸ παράγοντα, τὴν δασοπονία, ἱκανὸ νὰ παίξῃ σοβαρὸ ρόλο

στην ανάπτυξη τῆς ἐπαρχίας, πρέπει βασικά νὰ γίνουν τὰ παρακάτω:

α) Νὰ ληφθοῦν ὅλα τὰ μέτρα ἐκεῖνα ποῦ θὰ ἔφερναν τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ δάσους σ' εὐρωπαϊκὸ ἐπίπεδο, τόσο ἀπὸ ἄποψη ἀπόδοσης ποσοτικῆς ὅσο κι ἀπὸ ἄποψη ἀπόδοσης ποιοτικῆς. (Συμπλήρωση τοῦ ὄρεινοῦ δασικοῦ δικτύου δρόμων. (μὲ βάση ὅσα σχετικὰ γράφουμε γιὰ τοὺς δρόμους στὸ παρακάτω κεφάλαιο «Τουριστικοὶ Στόχοι»). Κατασκευή συρτοδρόμων, σχοινοσυρτῶν κλπ. Σωστὴ ἐπιστημονικὴ διαχείριση κι ἐκμετάλλευση τοῦ δάσους. Εἰσαγωγὴ συγχρόνων κινητῶν πριστηρίων. Ἐξειδίκευση τῶν δασεργατῶν. Ἰδρυση ἐκσυγχρονισμένων βιομηχανιῶν πριστηρίων κλπ., Ἰδρυση κλιβάνων ξήρανσης καὶ φουρνίσματος ξύλων. Σωστὴ ταξινόμηση, τυποποίηση τῶν ξύλων, σύμφωνα μὲ τὰ διεθνή Στάνταρντ κλπ.)

β) Ν' ἀρχίσῃ συστηματικὴ ἀναδάσωση, στὶς ἄδειες πλαγιές, στὰ ἄγωνα κρηφορικὰ χωράφια, στὶς ποταμιές τῆς ἐπαρχίας, παντοῦ ὅπου ἡ γῆ μένει ἀνεκμετάλλευτη ἢ ἀποδίδει ἐλάχιστα. Γὰ δεδομένα τῆς σύγχρονης τεχνολογίας εἶναι τέτοια, ποῦ πείθουν ἀπόλυτα πὼς μιὰ «καλλιέργεια δάσους» ἀποδίδει πολὺ περισσότερα, ἀπὸ πολλὲς ἄλλες καλλιέργειες, ποῦ νομιζόνταν μέχρι σήμερα ἀποδοτικὲς καὶ συμφέρουσες, χωρὶς νὰ λάβῃ κανένας ὑπ' ὄψη του τίς ἄλλες πολυάπλῃς ὠφέλειες (ἀπόσβεση ποταμῶν, τουριστικὴ ἀνάπτυξη, ἐμπλουτισμὸ τῶν ὑδάτινων πηγῶν κλπ.) ποῦ θὰ ἔχη στὸν τόπο ἢ προσπάθεια αὐτῆ. Ἔτσι, εἶναι γνωστὸ σήμερα, ὅτι μιὰ φυτεία ταχυαυξῶν δέντρων (εὐκαλύπτου, λεύκας, ταχυαυξῶν κωνοφόρων κλπ.) ἀρχίζει ν' ἀποδίδῃ ἀπὸ τὸ 5ο μέχρι τὸ 10ο ἔτος τῆς φύτευσης, ἀνάλογα μὲ τὸ δέντρο καὶ τίς συνθηκὲς καλλιέργειάς του. Οἱ φυτεῖες εὐκαλύπτου παράγουν ξυλεῖα κυτταρίνης χάρτου, ἰνοσανίδων, μο-

ρισσανίδων κλπ. άμέσως μετά τὰ 5—7 χρόνια. Τήν ἴδια ξυ-
λεία, παράγουν τὰ ταχυαυξή κωνοφόρα μετά τὰ 10 χρόνια.
Στήν πενταετία ἢ δεκαετία πού ἀκολουθεῖ οἱ παραπάνω φυ-
τεῖες παράγουν τηλεφωνικούς στύλους, ξυλεία κατασκευῶν
ἢ ἐπενδυμάτων, κόντρα πλακέ κλπ.

Εἰδικότερα τὸ θέμα τῆς φυτείας ἀπὸ λευκές, δημιουρ-
γεῖ τώρα τελευταία καὶ στὸν ἐλληνικὸ χῶρο ἀπὸ πείρα πού
ἀποχτήθηκε (ἐδῶ καὶ στὰ γειτονικά κράτη) κυριολεκτικῶς
ἐπανάσταση στὰ θέματα τῶν ἀγροτικῶν καλλιεργειῶν.

Ἡ λεύκα αὐξάνεται τὸ καλοκαίρι καὶ ναρκώνεται τὸν
χειμῶνα. Ἔτσι στὸν τόπο μας πού ἡ καλοκαιρία διαρκεῖ
πάνω ἀπὸ 8 μῆνες, ἡ ἀνάπτυξή της γίνεται ταχύτατα. Μέ-
σα σὲ δέκα χρόνια ἔχουμε πλήρη ἀνάπτυξη ἑνὸς δέντρου
λεύκας. Ἄρκει ν' ἀρδεύεται πότε πότε. Ἡ καλλιέργεια τῆς
λεύκας ἀφήνει τουλάχιστο 200.000 δρχ., κατὰ στρέμμα,
μέσα σὲ μιὰ δεκαετία. Τὸ εἰσόδημα αὐτὸ μπορεῖ ν' αὐξηθῆ
ἀκόμα πιὸ πολύ. Ἔτσι γιὰ ἕνα ἀγρότη πού θᾶχη ἀντοχή
γιὰ 5 τουλάχιστο χρόνια (ὅπως θὰ δοῦμε παρακάτω) ἡ
καλλιέργεια τῆς λεύκας θὰ τοῦ ἀφίση κατὰ μέσον ὄρο ἕνα
ποσὸ 20.000 δρχ. τὸ χρόνο κατὰ στρέμμα, πού σημαίνει
1.660 δρχ. τὸ μῆνα. Χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε τὸ εἰσόδημα
πού θὰ προστεθῆ στὸν παραγωγὸ ἀν' ὃ ἴδιος ὑλοτομήσῃ τὴ
λεύκα τῆς παραγωγῆς του.

Τὸ εἰσόδημα ἀπὸ τὴ λεύκα ἀρχίζει μετά ἀπὸ
τὸ πέμπτο ἔτος, ὅποτε γίνεται ἡ πρώτη ἀραίωση τῶν δέν-
τρων καὶ τὸ φύτευμα νέων, ὥστε ἡ παραγωγή νὰ εἶναι δι-
ηγεκῆς.

Ἡ καλλιέργεια ἑνὸς στρέμματος μὲ λευκές, ἔχει ἔξο-
δα ἀπὸ 800 μέχρι 2.000 δραχμὲς ἐφ' ἅπαξ. Στὴ Μα-
κεδονία αὐτὴ τὴ στιγμή, τὸ Πρόγραμμα γιὰ τὴ δημιουρ-
γία λευκῶνων, ἔχει φυτέψῃ σὲ 51.000 στρέμματα περίπου

2.600.000 δεντρύλλια λεύκας. Πέρα απ' αυτά, υπάρχουν φυτεμένα κι άλλα 2.000.000 δεντρύλλια λεύκας από ιδιώτες. Στη Γιουγκοσλαβία κατά μήκος τῶν ποταμῶν Δούναβη και Σάουου δημιουργήθηκαν τὸν τελευταῖο καιρὸ τεράστια δάση λεύκας και ἰτιᾶς, ἀπὸ κλωνάρια ἰταλικῆς προέλευσης. Σήμερα ἡ Γιουγκοσλαβία ὑλοτομεῖ κατ' ἔτος 1.650.000 κυβ. μέτρα ξυλείας ἀπὸ λευκες και ἰτιές. Μὲ τὶς προσπάθειες ὅμως πὸ ἐξακολουθοῦν νὰ γίνονται, σὲ μιὰ 5 ετία τὸ λῆμμα αὐτὸ θ' ἀνεβῆ στὰ 4.000.000 κυβ. μέτρα. Ἡ ἀνάπτυξη τῆς λεύκας στὴ Γιουγκοσλαβία (λόγω τῶν καιρικῶν συνθηκῶν, εἶναι μεγαλύτερος ὁ χειμῶνας) γίνεται σὲ μακρύτερο χρονικὸ διάστημα.

Εἶναι φανερὸ, πὼς μιὰ τόσο ταχύρρυθμη ἀποδοτικὴ ἀναδάσωση, μπορεῖ νὰ γίνῃ ὁ συντελεστὴς μιᾶς ριζικῆς ἀναγέννησης τῆς οἰκονομίας τῆς ἐπαρχίας. Ὑπάρχει ἡ δυνατότητα οἱ ἐπαρχίες Κονίτσης, Ζαγορίου και Μετσόβου νὰ γίνουν σὰν περιοχὲς ἓνα συνεχόμενο δάσος. Μάλιστα θάλεγε κανένας πὼς ὑπάρχει μιὰ ἀπὸ τὶς βασικότερες προϋποθέσεις γιὰ ἀναδάσωση: ἡ ἐκκλιση τοῦ πληθυσμοῦ. Τὴν προϋπόθεση αὐτὴ ἐτόνισε ἐδῶ και 100 χρόνια περίπου ὁ μεγάλος Γερμανὸς δάσκαλος τῆς Δασολογίας, ΚΟΤΤΑ, πὸ εἶπε, ὅτι: «Ἄν ὁ πληθυσμὸς ἐγκατέλειπε τὴ Γερμανία, τότε τὸ πᾶν θὰ ἐκαλύπτετο ἀπὸ δάση. Δάση δημιουργοῦνται και ἀδύνατον ἐκεῖ πὸ δὲν ὑπάρχει πληθυσμὸς». Βασικὴ προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀναδάσωση: Νὰ φτιαχτῆ ἓνα πυκνὸ δίκτυο πειραματικῶν δεντρῶνων και σποροπαραγωγικῶν φυτωρίων γιὰ ἓνα εὐρύτατο πρόγραμμα ἀναδάσωσης. Αὐτὸ ἀποτελεῖ δουλειὰ και καθῆκον τῆς Ἐνωσης τῶν Δασικῶν Συνεταιρισμῶν Κονίτσης — Ζαγορίου — Μετσόβου, τοῦ Δασαρχείου Κονίτσης και τῆς Ἀγροτικῆς Τράπεζας. Ἡ Ἀναγνωστοπούλειος Γεωργικὴ Σχολή, προσαρμοζόμενη στὶς σύγχρο-

νες ανάγκες τῆς περιοχῆς θὰ πρέπει νὰ ἐνισχύση τὴν προσπάθεια μὲ εἰδικὰ στελέχη καὶ εἰδικὴ ἐκπαίδευση στὴν τεχνικὴ τῶν ἀναδασώσεων, ὥστε ἡ ἐπιτυχία στὴν πρακτικὴ ἐφαρμογὴ νὰ φθάσῃ στὸ 80 ἢ 90% καί,

γ) Νῦν ἀποτελέσει ἀντικειμενικὸ σκοπὸ κάθε προγράμματος ἀνάπτυξης τῆς δασοπονίας, σὰν δυναμικοῦ οἰκονομικοῦ στόχου ἢ παροχὴ δυνατότητας στοὺς ντόπιους κατοίκους τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν νὰ δουλέψουν καθόλο τὸ μῆκος τῆς παραγωγικῆς διαδικασίας τῆς ἐκμετάλλευσης τῆς ντόπιας ξυλείας καὶ νὰ μετέσχουν ἄμεσα ἢ καὶ ἔμμεσα (σὰν Δῆμοι καὶ Κοινότητες) στὸ μοίρασμα τῶν κερδῶν ποὺ θὰ προέλθουν ἀπὸ τὴν ἀξιοποίηση τοῦ δασικοῦ πλούτου τῆς περιοχῆς τους. Αὐτὸ θὰ ἐξασφαλισθῇ:

1. Ἐάν ὁ ντόπιος κάτοικος, δὲν παραμείνῃ ὁ ἀπλὸς δασεργάτης — χρήσιμος μόνο γιὰ τὴν πρώτη, τὴν πιὸ σκληρὴ φάση τῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ δάσους, ἀλλὰ γίνῃ καὶ ὁ ἐργατοτεχνίτης τῆς δεύτερης φάσης τῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ ξύλου (ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία στὰ πριστήρια, μέχρι τὴν βιοτεχνικὴ καὶ βιομηχανικὴ ἐκμετάλλευσή του).

2. Ἐάν τὰ δημόσια δάση (ποὺ στὴν περιοχὴ τῆς Κόνιτσας φθάνουν τὰ 17.634 ἑκτάρια, σὲ σύνολο 46.891 ἑκταρίων) παραχωρηθοῦν σὲ Κοινότητες καὶ

3. Ἐάν ὁ ντόπιος πληθυσμὸς σὰν μέλος τοῦ δασικοῦ συνεταιρισμοῦ συμμετάσχῃ, μαζί μὲ τὴν Κοινότητά του, στὸ μοίρασμα τῶν κερδῶν τῆς πρώτης (παραγωγικῆς), δεύτερης (μεταποιητικῆς) καὶ τρίτης (ἐμπορικῆς) φάσης ἐκμετάλλευσης τοῦ δασικοῦ πλούτου τῆς περιοχῆς, πράγμα ποὺ μπορεῖ νὰ πραγματοποιηθῇ ἐν τὴν ἐκμετάλλευσιν — σ' ὅλη τὴν παραγωγικὴν διαδικασίαν μέχρι καὶ τὸ ἐμπόριον — τῶν δασῶν τῆς περιοχῆς (ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν εἶναι ἀναγκαστικὰ μόνον ἢ περιοχὴ τῆς Κόνιτσας, ἀλλὰ μιὰ περιοχὴ ἐδ-

ρύτερη μαζὸν μὲ τὸ Ζαγόρι, Μέτσοβο κλπ.), τὴν ἀναλάμβανε ἕνας ἐνιαῖος φορέας, μιὰ ἐταιρεία μεσαίων κεφαλαίων, στὴν ὁποία θᾶπαιρναν μέρος οἱ δασικοὶ συνεταιρισμοὶ (σὰν ἐκπρόσωποι τῶν ἀμέσως ἐνδιαφερομένων κατοίκων). Οἱ κοινότητες (σὰν ἰδιοκτῆτριες τῶν δασῶν) καὶ ἕνας χρηματικὸς ὀργανισμὸς (ΑΤΕ, ΕΤΒΑ κλπ.). Ὁ φορέας αὐτὸς ποὺ θὰ διάθετε: α) τὰ κεφάλαια παγίων ἐπενδύσεων καὶ κίνησης β) τὰ δάση καὶ γ) τὴν πείρα καὶ τὸ ἄμεσο ἐνδιαφέρον, θὰ μπορούσε ν' ἀντιμετωπίσει μ' ἐπιτυχία ὅλα τὰ προβλήματα, ποὺ θὰ προέκυπταν ἀπὸ τὴν παραγωγή, τὴν ἐπεξεργασία, τὴν μεταποίηση καὶ τὴν ἐμπορία τῆς ξυλείας τῆς περιοχῆς.

Ἀκόμα θὰ ἔλυε τὸ βασικὸ πρόβλημα τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀνάπτυξης τῶν ὄρεινῶν πληθυσμῶν τῆς περιοχῆς καὶ θὰ ἔσωζε τὰ δάση (πηγὴ ἐθνικοῦ πλούτου καὶ ἄλλων εὐεργετικῶν ἐπιδράσεων) ἀπὸ κάθε ἐχθρό τους, πλουτίζοντάς τα καὶ ἐπεκτείνοντάς τα.

1. Το πρόβλημα «Όρεινός Τουρισμός σαν 'Αναπτυξιακός Στόχος», άφησε μέχρι σήμερα αδιάφορο τὸ ἐπίσημο Ἑλληνικὸ Κράτος. Ὁ ἴδιος ὁ ΕΟΤ, μὲ τὸ στόμα τοῦ Γενικοῦ Γραμματέα του, ὁμολόγησε πέρυσι, ὅτι δὲν τὸν ἀπασχόλησε τὸ σχετικὸ θέμα. Σποραδικές, ἀσυστηματοποίητες καὶ σὲ τελικὴ ἀνάλυση, μὴ ὀλοκληρωμένες προσπάθειες, ποὺ ἔγιναν ἀπὸ πρωτοβουλίες, μᾶλλον τοπικοῦ χαρακτῆρα, σὲ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδας (Πήλιο, Μέτσοβο, Καστανιά, Τρίκαλα (Κορινθίας), Φτέρη κλπ.) ἔδειξαν ὅτι ὁ Όρεινός Τουρισμός εἶναι μιὰ δυναμικὴ πλουτοπαραγωγικὴ πηγή, ποὺ ὅμως πάρα πολλὰ περιθώριά της μένουν ἀνεκμετάλλευτα. Κλασσικὸ κι ἴσως πῶς πετυχημένο παράδειγμα, τὸ Μέτσοβο. Μπροστὰ ἀπὸ δέκα χρόνια περίπου, ἦταν σχεδὸν ἀγνωστο σὰν τουριστικὸς πόλος. Οἱ κάτοικοι ἀντιμετώπιζαν ἄμεσα τὸ δίλημμα νὰ μείνουν ἢ νὰ τὸ ἐγκαταλείψουν. Τότε ἀκριβῶς, ἔπεσε στὴν μέση τὸ κληροδότημα τοῦ Βαρώνου Τσιτίσα. Κι ἄρχισε (μὲ τὰ σχετικὰ ἀφθονα οἰκονομικὰ μέσα τοῦ κληροδοτήματος) μιὰ συστηματικὴ προσπάθεια, ποὺ ἀπόβλεπε στὴν ἐξεύρεση τρόπων βιοπορισμοῦ καὶ πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης τῶν κατοίκων του. Ἀνάμεσα στ' ἄλλα ὁ Τουρισμός ἀποτελοῦσε ἕνα ἀπὸ τοὺς βασικότερους στόχους

τῆς προσπάθειας. Ἔτσι, μέσα σέ λίγα χρόνια, τὸ Μέτσοβο, χωρὶς ν' ἀλλάξῃ τὸν τύπο του, ἀποκτοῦσε τὸ δικό του, τὸ μοναδικὸ γιὰ ὁλόκληρην τὴν Ἑλλάδα αὐθεντικὸ χαρακτήρα. Ὁρεινὴ κωμόπολις, μὲ ἔκδηλο τὸ παραδοσιακὸ πολιτιστικὸ στοιχεῖο, (στὸν οἰκισμὸ, στὶς βιοποριστικὰς ἀπασχολήσεις τῶν κατοίκων καὶ γενικότερα σέ κάθε ἐκδήλωσή τους).

Ἀποτέλεσμα: Κατὰ ἑκατοντάδες, τὰ καλοκαίρια κυρίως, περνοῦν τώρα ἀπὸ κεῖ ντόπιοι καὶ ξένοι τουρίστες, ἀφήνοντας στὶς τοπικὰς ἐπιχειρήσεις σοβαρότατα χρηματικὰ ποσά, σὲ τρόπο ὥστε τὸ φαινόμενο «μετανάστευση», ποὺ ρημάζει τὴν ὑπόλοιπην Ἑλλάδα, ν' ἀφήνῃ ἀδιάφορο τὸ Μέτσοβο. Ἡ οἰκονομικὴ αὕτη ἀλλαγὴ, ποὺ ἐπῆλθε στὸ Μέτσοβο μέσα σέ λίγα σχετικὰ χρόνια, εἶναι φαινόμενο ἄκρως ἐνθαρρυντικόν. Νὰ σημειωθῇ δέ, ὅτι ἀκόμα καὶ σήμερα δὲ μποροῦμε νὰ μιλάμε γιὰ ὁλοκληρωμένη τουριστικὴ ἀνάπτυξη τοῦ Μετσόβου, ἀφοῦ οὔτε δρόμος τῆς προκοπῆς ὑπάρχει γιὰ νὰ φθάσῃ κανένας στὸ Μέτσοβο, τόσο ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῶν Ἰωαννίνων, ὅσο καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Καλαμπάκας, ἀλλὰ οὔτε καὶ οἱ τουρίστες ποὺ περνοῦν ἀπὸ κεῖ ἔχουν πρόθεσιν νὰ μείνουν στὸ Μέτσοβο περισσότερον ἀπὸ λίγες ὥρες (περαστικοί, ἐπ' εὐκαιρία κλπ.). Κι ὅμως αὕτη ἡ οἰκονομικὴ ἀλλαγὴ, μᾶς ἐπισημαίνει τὴ σοβαρότητα γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου μας, τοῦ Στόχου «Ὁρεινὸς Τουρισμὸς» καὶ μᾶς δείχνει, γιὰτί σχεδὸν ὅλες οἱ προηγμέναι χῶραι τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης δίνουσι, τὸν τελευταῖον καιρὸν, τόση μεγάλη βαρύτητα εἰς τὴν προαγωγήν του. Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ, οἱ καθυστερήσεις, οἱ ἐλλείψεις κλπ. τῆς τουριστικῆς ἀνάπτυξης τοῦ Μετσόβου, μᾶς ἐξηγοῦν γιὰτί οἱ γειτονικὰς μας χῶραι Βουλγαρία καὶ Τουρκία, ἀκόμα καὶ ὁ Λίθανος, εἰς τὴν ἐπιθυμίαν αὐτῶν ν' ἀποκτήσῃ ὁ Ὁρεινὸς Τουρισμὸς τους

τὸν χαρακτήρα τῆς μόνιμης, μὲ μακριᾶς διάρκειας παρα-
μονές τουριστῶν, καὶ σταθερῆς πλουτοπαραγωγικῆς πηγῆς
ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς φροντίζουν νὰ τὸν δένουν (συνδέουν) μὲ
τὸν παραθαλάσσιο Τουρισμό, φτιάχνοντας δρόμους ἄμεσης
καὶ γρήγορης ἐπικοινωνίας τοῦ βουνοῦ μὲ τὴ θάλασσα, καὶ
δημιουργώντας ἐνιαῖες τουριστικὲς μονάδες, ποὺ περιλαμβάνου-
ν ὄρεινους καὶ παραθαλάσσιους χώρους μαζί.

*
**

2. Ἡ δημιουργία αὐτῆ τῶν ἐνιαίων τουριστικῶν μο-
νάδων, σὲ ἐκτεταμένη γεωγραφικὴ ἔκταση, ἀποτελεῖ τὸν
πρῶτο ὄρο ἀνάπτυξης τοῦ Τουρισμοῦ, μὲ τὰ σύγχρονα δε-
δομένα. Δηλαδή· δὲν ἐννοεῖται σήμερα ἀνάπτυξη τοῦ Του-
ρισμοῦ σὰν δυναμικοῦ πλουτοπαραγωγικοῦ κλάδου, ὅταν οἱ
προσπάθειές μας περιορίζονται σ' ἓνα μικρὸ γεωγραφικὸ
χώρο, σ' ἓνα χωριὸ ἢ σὲ μιὰ πόλιν. Ὁ Τουρισμὸς χρειάζε-
ται ἐκτεταμένῳ γεωγραφικῷ κύκλῳ, ποὺ θὰ περιλαμβάνη
θάλασσα, βουνό, ἀρχαιότητες, πόλεις, χωριά, λίμνες, ποτά-
μια κλπ. Ἀλλοιῶτα ὁ τουρισμὸς ξεπέφτει σ' ἓνα διαβατι-
κὸ φαινόμενο κυριακάτικων πούλμαν, ποὺ μπορεῖ νὰ κινῆ
τὴν περιέργειαν τῶν γτόπιων, ἀλλὰ δὲν ἔχει σοβαρὲς οἰκο-
νομικὲς καὶ ἐκπολιτιστικὲς ἐπιπτώσεις στὴν περιοχὴ. Ἐνῶ
ὁ Τουρισμὸς σὰν δυναμικὸς ἀναπτυξιακὸς στόχος, πρέπει νὰ
πάρη τὸ χαρακτήρα τοῦ μόνιμου, τοῦ σταθεροῦ, τακτικὰ ἐ-
παναλαμβανόμενου (ἂν ὄχι ὄλο τὸν χρόνον, τουλάχιστο σὲ
μιὰ μεγάλη χρονικὴ περίοδο μέσ' στὸ χρόνον) φαινόμενου
ν' ἀποτελέσῃ τὴν αἰτία, ὥστε οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς νὰ
προσανατολίσουν τὰ ἐπαγγέλματά τους ἄμεσα ἢ ἕμμεσα
πρὸς αὐτόν, (κι ὅπως λένε ν' ἀλλάξουν τὸν τρόπο προσφο-
ρᾶς τῶν ὑπηρεσιῶν τους πρὸς τοὺς ξένους, ἀφίνοντας σὲ
δεύτερη μοῖρα τὸ πνεῦμα τῆς χωρὶς ἀμοιβῆ φιλοξενίας τοῦ

παλιού καιρού). Καί ν' αύξήση τή ζήτηση τῶν ἀγαθῶν πού παράγονται στήν περιοχή κι ιδιαίτερα τῶν χειροποίητων —αὐθεντικῶν παραδοσιακῶν προϊόντων τῆς περιφέρειας. Ἔτσι μονάχα θά μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ὁ Τουρισμός εἶναι δλοκληρωμένος, ὅτι ἡ περιοχή χαρακτηρίζεται σά. τουριστική, ὅτι τέλος ὁ Τουρισμός παίξει κάποιο ρόλο στήν οικονομική καί πολιτιστική ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς. Γιατί, ἐπαναλαμβάνουμε, ὁ Τουρισμός δέν εἶναι αὐτοσκοπός γιά μιᾶ ἀόριστη ἐλπίδα, ὅτι κάποτε θά συντελέση στήν ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς, οὔτε εἶναι τὸ χτίσιμο ἑνὸς ἢ δύο ξενοδοχείων. Ὁ Τουρισμός βασικά εἶναι φαινόμενο πλατὺ καί ἀναδημιουργικό, ἀμέσου ἐνδιαφέροντος κι ἀμέσων αποτελεσμάτων γιά τοὺς κατοίχους μιᾶς περιοχῆς. Γιά τὴν οικονομική καί πολιτιστική του ἀναδημιουργία.

3. Ἔτσι, εἶναι φανερό, ὅτι μιλώντας γιά τὴν τουριστική ἀνάπτυξη τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, δέν μπορούμε νά μὴ ποῦμε πὺς αὐτὴ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν ταυτόχρονη τουριστική ἀνάπτυξη, τῶν γύρω περιοχῶν κι εἰδικότερα τῶν Ἰωνίων, τοῦ Ζαγορίου καί τοῦ Μετσόδου. Οὔτε μόνο τὰ Γιάννενα (χωρὶς ἐνδοχώρα), οὔτε μόνο τὸ Ζαγόρι, οὔτε μόνη ἡ Κόνιτσα, οὔτε ἀκόμα μόνο τὸ Μέτσοβο (παρόλη τὴν ἐπιτυχία ποῦχε μέχρι σήμερα), μποροῦν νά δημιουργήσουν χωριστὰ τὸ καθένα, μιᾶ Αὐτόνομη (ἄς ποῦμε) τουριστική κίνηση, πὺ θά παίξει κάποιο ρόλο σοβαρὸ στήν οικονομικοπολιτιστική ἀνάπτυξη τῆς περιοχῆς. Πρέπει, ὅλες μαζί οἱ παραπάνω περιοχές, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴ γειτονική πρὸς τὸ Ἴονιο παραθαλάσσια περιοχή, ν' ἀναπτυχθοῦν παράλλη-

λα σ' ἓνα κοινὸ πρόγραμμα, δημιουργίας μιᾶς Ἐνιαίας Τουριστικῆς Μονάδας, ἐνὸς Ἐνιαίου Τουριστικοῦ Κύκλου. Ἔτσι καὶ μόνο θὰ ἐπιβάλλουν τὴν Τουριστικὴν τους ὕπαρξιν καὶ παρουσία, ὄχι μόνο σὲ πανελλήνια ἀλλὰ καὶ σὲ πανευρωπαϊκὴ κλίμακα. Αὐτὴ μάλιστα τὴ στιγμὴ μποροῦμε νὰ ποῦμε πὼς οἱ μεγάλοι δρόμοι ποὺ φτιάχνονται καὶ θὰ συνδέσουν τὴν Ἠπειρο μὲ τὴν Μακεδονία (Ἡγουμενίτσα — Κόνιτσα — Νεάπολη) καὶ τὴν Ἠπειρο μὲ τὴν Θεσσαλία (Γιάννενα — Μέτσοβο — Καλαμπάκα) ἀποτελοῦν μοναδικὴ εὐκαιρία (μὲ ἐλάχιστες παραλλαγές στὴν χάραξή τους, ποὺ ὑποδεικνύουμε παρακάτω) νὰ λάβῃ σάρκα καὶ ὄστα, ἡ δημιουργία αὐτοῦ τοῦ Μεγάλου Ἠπειρώτικου Τουριστικοῦ Κύκλου. Εἶναι γνωστὸ ὅτι οἱ δρόμοι αὗτοι θὰ φέρουν τὴν ὄρεινὴν περιοχὴ πρὸ κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ ἀπὸ κεῖ, πρὸ κοντὰ στὴν Εὐρώπη (τοὺς χαρακτηρίζουν μάλιστα ὡς δρόμους — πύλες πρὸς τὴν Κοινὴν Ἀγορᾶν). Οἱ δρόμοι αὗτοι θὰ γίνουν ἓνας διεθνὴς τουριστικὸς ἄξονας ποὺ θὰ συνδέσῃ τὴν Νότιᾶν μὲ τὴν Ἰσπανογαλλικὴν Εὐρώπη (Νότια Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Τυρκία, Βόρεια Ἑλλάδα κλπ.). Ἀκόμα οἱ δρόμοι αὗτοι θὰ κλείσουν τὸ λεγόμενον Τουριστικὸν Κύκλωμα τῆς Ἑλλάδος: Ἀθήνα — Λάρισα — Θεσσαλονίκη — Καστοριά — Κόνιτσα — Γιάννενα — Ρίο — Ἀθήνα. Ὅλα αὐτὰ δὲν εἶναι χωρὶς σημασία γιὰ τὸ μελετώμενον θέμα μας.

*
**

4. Γιὰ τοὺς παραπάνω μεγάλους δρόμους ποὺ θὰ συνδέσουν τὴν Ἠπειρο μὲ τὴν Μακεδονία, καὶ τὴν Ἠπειρο μὲ τὴν Θεσσαλία, ἔχουμε νὰ κάνομε τὴν παρακάτω παρατηρήσεις.

Κανένας δὲν ἀμφισβητεῖ ὅτι ὁ κύριος σκοπὸς ποὺ θὰ ἐξυπηρετήσουν οἱ δρόμοι αὐτοὶ εἶναι ἡ σμίκρυνση τοῦ «χρόνου μεταφορᾶς» τῶν ὀπωροκηπευτικῶν προϊόντων τῆς Μακεδονίας καὶ Θεσσαλίας ποὺ στέλονται στὴν Νότια καὶ Κεντρικὴ Εὐρώπη. Ὑπολογίζεται ὅτι ὁ παραπάνω χρόνος ἀπὸ 6—12 μέρες θὰ κατεβῆ μὲ τοὺς δρόμους αὐτοὺς σὲ 2,5 μέρες, πράγμα, ποὺ εἶναι πάρα πολὺ σημαντικό γιὰ τὴ διάθεση τῶν παραπάνω προϊόντων μας σὲ μιὰ περιοχὴ ποὺ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὰ ἰταλικά καὶ ἰσπανικά προϊόντα, τὰ ὁποῖα ὅμως ἔχουν τὸ πλεονέκτημα νὰ ἔχουν χρόνο μεταφορᾶς, ἀπὸ τὸν τόπο παραγωγῆς μέχρι τὸν τόπο κατανάλωσης, πολὺ μικρό.

Ὡστόσο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν παραπάνω κύριον σκοπὸν τους, οἱ δρόμοι αὐτοί, πρόκειται νὰ ἐξυπηρετήσουν καὶ ἄλλους δευτερεύοντες σκοποὺς, ἀνάμεσα στοὺς ὁποῖους σοβαρὴ θέση πρέπει νὰ ἔχη ἡ Τουριστικὴ Ἀνάπτυξη τῶν περιοχῶν, ἀπὸ τίς ὁποῖες θὰ περάσουν.

Ἀντιμετωπίζοντας τὴν χάραξη τῶν δρόμων αὐτῶν, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς Τουριστικῆς ἐξυπηρέτησης τῆς ἠπειρωτικῆς ἐνδοχώρας, βλέπουμε ὅτι γιὰ νὰ ἔχουν σοβαρὲς ἐπιπτώσεις οἱ δρόμοι αὐτοὶ στὴν ἀνάπτυξη τοῦ Τουρισμοῦ στὰ Γιάννενα, στὴν Κόνιτσα, στὸ Ζαγόρι καὶ στὸ Μέτσοβο στὸν Ἠπειρωτικὸ Τουριστικὸ Κύκλο, ὅπως τὸν ὀνομάσαμε παραπάνω, θὰ πρέπει:

α) Ἐνα παρακλάδι τους, ἀν ὄχι ἡ κυρία ἀπόληξή τους, νὰ φθάνη στὸ σημεῖο τῆς Ἠπειρωτικῆς ἀκτῆς ποὺ εἶναι ἀκριβῶς ἀπέναντι ἀπὸ τὴν πόλη τῆς Κέρκυρας, σὲ τρόπο ὥστε νὰ σμικρύνεται στὸ μέγιστο δυνατὸ ἡ ἀπόσταση τῆς θάλασσας ποὺ διανύεται μὲ τὸ φέρρυ - μπώτ. Δὲν χωρεῖ καμμιά συζήτηση, ὅτι ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ Τουρισμοῦ τῆς Κέρκυρας, θὰ διοχετευόταν στὴν Ἠπειρο, ἀν τὸ πέρασμα

ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὴν Ἠπειρο, ἀπὸ δυὸ ὥρες γινόταν ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας, τὰ ἔξοδα μειώνονταν ἀνάλογα (ἰδιαίτερα τῆς μεταφορᾶς τῶν αὐτοκινήτων, ποὺ εἶναι σήμερα δρχ. 120) καὶ τὰ φέρρυ μπῶτ κυκλοφοροῦσαν πυκνότερα. Τὸ παρακλάδι αὐτὸ τοῦ δρόμου θὰ γινόταν ἀφορμὴ νὰ ἀξιοποιηθῆ, ὀλόκληρη ἢ ἠπειρωτικὴ ἀκτὴ ποὺ ξεκινάει ἀπὸ τὰ Ἀλβανικὰ σύνορα καὶ φθάνει μέχρι τὴν Ἡγουμενίτσα. Ἡ σύνδεση τοῦ δρόμου αὐτοῦ μετὸν Κεντρικὸ δρόμο Ἰωαννίνων—Ἡγουμενίτσας θὰ πρέπει νὰ γίνῃ μετὰ κριτήριον τῆς μικρότερης δυνατῆς ἀπόστασης, ἀνάμεσα στὰ Γιάννενα καὶ στὸ σημεῖο ἀπόληξης τοῦ δρόμου αὐτοῦ.

Ἡ ζημιὰ ποὺ εἶχε ὁ Τουρισμὸς τῆς ἐνδοχώρας τῆς Ἠπείρου ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἔχει ἐπιλεγεῖ ἢ Ἡγουμενίτσα, ἢ ἡ Σαγιάδα ἢ τὸ βορειότερον σημεῖον στὸ ἐλληνικὸ ἔδαφος, ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἦταν σημαντικὴ. Καὶ θὰ γίνῃ σημαντικότερη, ὅταν θὰ ἀποπερατωθῆ ὁ δρόμος Ἡγουμενίτσας—Πρεβέζης.

β) Ἡ παραπάνω ζημιὰ μεγαλώνει πλεονεκτήματα καὶ σ' ἄλλους τομείς μετὰ τὴν κακὴ χάραξη τοῦ δρόμου Ἰωαννίνων—Ἡγουμενίτσας. Κατὰ τὴν γνώμη τῶν ἐιδικῶν, θὰ μπορούσε ὁ δρόμος αὐτὸς ἀκολουθώντας τὸν ροῦ τοῦ Καλαμά και πέρα ἀπὸ τὴν Βροσύνα, νὰ συντομευθῆ κατὰ 20—30%. Εἶναι λοιπὸν παράλογο, νὰ προσπαθοῦμε νὰ ἐροῦμε τὸ συντομώτερον, μετὰ τὴν μεγαλύτερες δυνατότητες ταχύρρυθμης κυκλοφορίας δρόμο, ποὺ θὰ συνδέσῃ τὴ Μακεδονία ἢ τὴ Θεσσαλία μετὰ τὴν Εὐρώπη καὶ ν' ἀφίνουμε αὐτὸ τὸ ἀχρηστο κομμάτι τοῦ δρόμου, ποὺ ἀνεβοκατεβαίνει στὰ βουνὰ, ἐνῶ θὰ μπορούσαμε ν' ἀποκτήσουμε ἓνα θαυμάσιο δρόμο, χωρὶς ἀνεβοκατεβάσματα, πλάι στὸν Καλαμά. Παραπέρα ὁ δρόμος αὐτὸς καὶ στὸ κομμάτι ἀπὸ Γιάννενα—Βροσύνα θέλει σὲ πολλὰ σημεία νέα χάραξη, εὐθύγραμμη,

νά φύγουν ἀπὸ τὴν μέση οἱ κορδέλλες πού ἐμποδίζουν τὴν ταχύρρυθμη κυκλοφορία.

Μὲ τίς παραπάνω παραλλαγές ὁ δρόμος ἀπὸ τὰ Γιάννενα, τὴν Κόνιτσα, τὸ Ζαγόρι, τὸ Μέτσοβο πρὸς τὴν θάλασσα θὰ συντόμευε πάρα πολύ. Ἡ ἐνδοχώρᾳ τῆς Ἠπείρου, θὰ πλησίαζε τὴν θάλασσα. Πράγμα, πού ἀπὸ τουριστικὴ πλευρᾶ, ἀποτελεῖ τὴν σπονδυλικὴ στήλη τοῦ προβλήματος.

γ) Τὸ Ζαγόρι πάλαιψε πολὺ στὸ παρελθὸν νὰ πείσῃ τοὺς ἀρμόδιους, πὼς θὰ ἔπρεπε ὁ δρόμος πού θὰ σύνδεε τὴν Ἠπειρο μὲ τὴν Μακεδονία, νὰ περάσῃ ἀπὸ κεῖ. Ἐγὼ τὸ σωστότερο ἦταν νὰ παλαίψῃ ὥστε νὰ ἐπεκταθῇ ὁ δρόμος Ἰωαννίνων — Ζαγορίου ἀπὸ τὸ ὄροπέδιο τῶν Σουθενῶν, πού φθάνει σήμερα πρὸς τὴν Ἀρίστα — Βοϊδομάτη, γιὰ νὰ συναντήσῃ ἐκεῖ τὸ δρόμο Ἠγουμενίτσας — Κόνιτσας — Μακεδονίας. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο:

αα) Παραμένει ἡ σωστὴ χάραξη τοῦ δρόμου πρὸς τὴν Μακεδονία ἀπὸ τὴν Κόνιτσα (λόγω τοῦ χαμηλοῦ ὑψόμετρου διάβασης).

ββ) Συντομεύεται κατὰ 8 — 10 χιλιόμετρα ὁ δρόμος Ἰωαννίνων — Κονίτσας καὶ κατὰ συνέπεια ὁ δρόμος Ἰωαννίνων — Μακεδονίας.

γγ) Τὸ Ζαγόρι ἀποκτᾶ κεντρικὴ ἀρτηρία, πυκνῆς κυκλοφορίας, δοθέντος, ὅτι ἀπὸ τὸ δρόμο αὐτὸ θὰ περνᾶ ἡ συγκοινωνία Ἰωαννίνων — Κονίτσας — Μακεδονίας καὶ

δδ) Ἡ τουριστικὴ ἀξιοποίηση τοῦ Ζαγοριοῦ γίνεται πληρέστερη, γιὰτὶ συμπληρώνεται μὲ τίς πηγές τοῦ Βοϊδομάτη (δίπλα στὴν Ἀρίστα) καὶ ἀποκτᾶ ἔξοδο πρὸς τὴ θάλασσα καὶ πρὸς τὴ Μακεδονία. Καί,

δ) Νὰ δημιουργηθῇ ἓνας δρόμος ἐπικοινωνίας τῶν δύο μεγάλων δρόμων, πού θὰ συνδέσουν τὴν Ἠπειρο μὲ τὴν Μακεδονία καὶ τὴν Ἠπειρο μὲ τὴ Θεσσαλία, μέσω τῶν

δασῶν τοῦ Ἀγατολ. Ζαγορίου καὶ τῶν δασῶν τῆς Ἀνατολικῆς Λάκκας τῆς Κονίτσης, πού θὰ ξεκινάη ἀπὸ τὴν περιοχή τῆς Μηλιᾶς Μετσόβου καὶ θὰ φθάνη στὴν Κόνιτσα. Ὁ δρόμος αὐτός ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι θὰ ἀξιοποιήσῃ οἰκονομικὰ τὸ δασικὸ συγκρότημα Μετσόβου—Ζαγορίου—Κονίτσης, πού ὅπως εἶπαμε παραπάνω, εἶναι τὸ πιὸ περὶλυτο συγκρότημα τῆς Ἑλλάδας, θ' ἀποτελέσῃ καὶ τὸν ὠραιότερο ὄρεινὸ δρόμο τῆς Ἑλλάδας, γιατί εἶναι ἀφάνταστη ἡ ὁμορφιὰ τῆς φύσης, ἀπὸ τὴν ὁποία πρόκειται νὰ περάσῃ. Καὶ θὰ δώσῃ ἔτσι ἀναρίθμητες εὐκαιρίες δημιουργίας ἐκεῖ κέντρων ὄρεινου τουρισμοῦ.

5. Εἶναι φανερό, πὼς στὸν ἐνιαῖο Ἑπειρωτικὸ Τουριστικὸ Κύκλο, γιὰ τὸν ὁποῖο μιλήσαμε παραπάνω, ἡ Κόνιτσα θὰ συμμετάσχη σὰ μιὰ ὄρεινὴ περιοχή, πού διαθέτει δάση, ποτάμια, λίμνες, θεραπευτικὰς πηγὰς, χαράδρες, δρόμους κι' ἓνα καταπληκτικὸ ὑψομετρικὸ ἀνάπτυγμα (ἀπὸ 300 μέχρι 2600 μέτρα πάνω ἀπὸ τὴ θάλασσα). Κι ἐπομένως ἡ Κόνιτσα ἐνδιαφέρεται ἄμεσα γιὰ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ ὄρεινου Τουρισμοῦ.

Ἀνεξάρτητα ὅμως ἀπὸ ὅ,τι εἶπαμε μέχρι τώρα, εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ ἀνάπτυξιν τοῦ Ὀρεινοῦ Τουρισμοῦ στὴν Ἑλλάδα ἔχει πάρα πολλές δυσκολίες. Ἄς τίς δοῦμε λοιπὸν σὲ γενικὰς γραμμὰς, ἀντιμετωπίζοντας τὸ θέμα ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς περιοχῆς τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης.

6. Πρῶτη καὶ βασικὴ δυσκολία (γενικῆς μορφῆς) εἶ-

ναι ὅτι σήμερα ὅλος ὁ κόσμος μόλις τοῦ δοθῆ εὐκαιρία νὰ κάνη τουρισμό, τρέχει στὴ θάλασσα. Κι ἐρωτᾶται:

Αὐτὴ ἡ «θαλασσοτρόπος» τάση τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου ντόπιου καὶ ξένου, θὰ ἐξακολουθήσῃ νὰ ὑπάρχῃ μὲ τὴν ἴδια ἔνταση καὶ μὲ τὴν ἴδια μορφή ἢ θ' ἀνακοπῆ;

Ἡ γνώμη μας εἶναι ὅτι, ἐνῶ ἡ θάλασσα καὶ τὰ ἑλληνικὰ παράλια δὲ θὰ πάψουν ποτέ νὰ προσελκύουν τοὺς ἀνθρώπους, ἰδιαίτερα κατὰ τοὺς καλοκαιριάτικους μῆνες, ἡ μορφή τῆς «θαλασσοτρόπου» τάσης θὰ ὑποστῆ ὠρισμένες ἀλλαγές καὶ κατὰ κύριο λόγο στὸ θέμα τοῦ χρόνου τῆς παραμονῆς κοντὰ στὴν θάλασσα, καὶ τοῦ τρόπου προσέγγισης τοῦ ἀνθρώπου στὴ θάλασσα. Γιὰ νὰ ἐξηγήσουμε: Κάθε χρόνο ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων ποὺ πᾶνε πρὸς τὴν θάλασσα αὐξάνει κατὰ γεωμετρικὴ πρόοδο. Οἱ παραλίες καὶ τὰ νησιά, ἰδιαίτερα στοὺς μῆνες τῆς ἀρχμῆς, φθάνουν σὲ μιὰ κατάσταση ἀδιαχώρητου. Ἡ θάλασσα δὲν ἀποτελεῖ πιά τόπο ξεκούρασης, ἀλλὰ τόπο ἐθελοντικοῦ βασανισμοῦ. Πρόβλημα ἡ στέγη. Πρόβλημα τὸ φαγητό. Πρόβλημα ἡ ἡσυχία. Πρόβλημα ὁ καθαρὸς ἀέρας. Πρόβλημα ὁ χῶρος γιὰ μπάνιο κλπ. Τί θὰ γίνῃ; ὅταν μάλιστα ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριὰ τὸ ἄγχος τῆς ζωῆς τῶν πόλεων γίνεται ὅλο καὶ πιὸ δυσβάσταχτο καὶ ἡ πραγματικὴ ξεκούραση τοῦ ἀνθρώπου, σ' ἓνα φυσικὸ περιβάλλον, γίνεται στοιχειώδης θεραπευτικὴ ἀγωγή;

Εἶναι φανερό ὅτι δυὸ λύσεις ὑπάρχουν: Ἡ οἱ ἄνθρωποι θὰ συντομεύσουν τὸ χρόνο τῆς παραμονῆς των κοντὰ στὴ θάλασσα, αὐξάνοντας ταυτόχρονα τὸ χρόνο τῆς παραμονῆς στὴν ἐνδοχώρα, σ' ἓνα πραγματικὸ καταφύγιο ἡσυχίας. Ἡ θ' ἀλλάξουν τὸν τρόπο τῆς προσέγγισης των στὴν θάλασσα, δηλαδή θὰ μένουν (γιὰ ὕπνο καὶ ξεκούραση) στὴν ἐνδοχώρα καὶ θὰ φθάνουν στὴ θάλασσα μ' ἓνα γρήγορο μεταφορικὸ μέσο, μόνο καὶ μόνο γιὰ μπάνιο. Τὰ πρῶτα δείγματα

αὐτῆς τῆς στροφῆς, ἰδιαίτερα στὸν ντόπιο τουρισμό, (τῆς εἰδικῆς κατηγορίας τῶν παραθεριστῶν) ἄρχισαν κι ὅλας νὰ ἐμφανίζονται. Κι ὀλόκληρες οἰκογένειες ὕστερα ἀπὸ μιὰ βραχύχρονη παραμονή κοντὰ στὴν θάλασσα, μεταφέρονται στὸ βουνό, γιὰ ξεκούραση. Ἀπὸ μιὰ γενικότερη πλευρά, φαίνεται ὅτι ἡ σύγχρονη ἐπιστήμη δέχεται πῶς τὸ κλίμα τῶν βουνῶν εἶναι εὐεργετικὸ γιὰ τὸν ἀνθρώπινο ὄργανισμό καὶ συντελεστὴς τῆς μακροβιότητος. Οἱ σχετικὲς ἔρευνες ποὺ γίνονται τὸν τελευταῖο καιρὸ, σὲ συσχετισμὸ μὲ τὰ θέματα τῆς διαπλανητικῆς ἰατρικῆς, ἀναφέρουν τὴν ἀποστολὴ τοῦ Γάλλου βιολόγου Μπελβιεφέρ (ἡ σχετικὴ εἰδησεογραφία δημοσιεύτηκε στὰ Γαλλικὰ περιοδικὰ τοῦ 1964 καὶ ἔγινε ἀφορμὴ σοβαρῶν συζητήσεων) ποὺ ἔζησε στὴ χώρα τῶν 32 χιλιάδων αἰωνόβιων ὀρειθίων ἀνθρώπων τῶν ὄροπεδίων τοῦ Χουνζά, ὅπου ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς φτάνει τὰ 120 χρόνια, καὶ ἀποδίδεται αὐτὸ στὸ βουνήσιο ἀέρα, τὴ σκληραγωγία, τὴν κανονικὴ ζωὴ, τὸ βουνήσιο νερὸ καὶ τὴν ἔλλειψη διεγερτικῶν. Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν πρακτικὴ τῆς ὑγιεινῆς παρουσιάζει ἡ μελέτη τῶν ἰδιομορφιῶν τῆς ἐξέλιξης τῆς παθολογικῆς πορείας καὶ τῆς ἐπίδρασης ποὺ ἀσκοῦν τὰ φαρμακευτικὰ παρασκευάσματα στὶς ὀρεινὲς συνθῆκες. Ἀποδείχτηκε ὅτι ὁ ἐγκλιματισμὸς στὰ βουνὰ μπορεῖ ἀπὸ τὴν μιὰ μεριὰ ν' ἀποτελέσει ἓνα ἀποτελεσματικὸ μέσο γιὰ τὴν πρόληψη καὶ θεραπεία τῶν ἀσθενειῶν, ποὺ συνδέονται μὲ τὴν ἀνεπάρκεια ὀξυγόνου (βρογχικὸ ἀσθμα, ἀναιμία, ἀρτηριακὴ ὑπέρταση, ἔμφραγμα τοῦ μυοκαρδίου, νεανικὴ σχιζοφρένεια) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, νὰ ἐνισχύσει κατὰ τέτοιο τρόπο τὸν ἀνθρώπινο ὄργανισμό, ὥστε ν' ἀντέχει στὶς πιὸ δυσμενεῖς συνθῆκες, στὶς ἀπότομες μεταπτώσεις τῆς θερμοκρασίας καὶ τῆς ὑγρασίας, στὴν ἔνταση τῆς ὑπεριώδους, τῆς ὑπέρυθρης καὶ τῆς κοσμικῆς ἀκτινοβολίας.

Ἰδιαίτερα, ἡ σύγχρονη ἰατρικὴ θεωρεῖ ἄκρως εὐεργετικὸν γιὰ τὸν ἀνθρώπινον ὀργανισμόν, νὰ ἐπακολουθήσῃ μετὰ ἀπ' ὁποιαδήποτε παραμονὴ κοντὰ στὴ θάλασσα, μιὰ πολυήμερη ξεκούραση στὸ βουνό.

Ἡ ξεκούραση αὐτὴ μπορεῖ νὰ συνδυασθῇ στὴν ἐπαρχία Κονίτσης καὶ μὲ φυσιοθεραπεία — λουτροθεραπεία. Γιατὶ ὑπάρχουν τὰ λουτρά Ἀμαράντου, τὰ λουτρά Καρυσύλλων καὶ οἱ πανάρχαιες θεραπευτικὲς θειοῦχες πηγές, γνωστὲς ἀπὸ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴ κατὰ τὴν παράδοση, τῆς Κλειδωνιάς (Κλειδονιάδιστας). Οἱ θεραπευτικὲς αὐτὲς πηγές εἶναι μέχρι τῆς στιγμῆς ἀναξιοποίητες καὶ ἀγνωστὲς. Κι ὅμως τὰ ἀτμοῦχα λουτρά Ἀμαράντου λ.χ., θὰ μπορούσαν ν' ἀποτελέσουν τὴν βάση γιὰ τὴν ἰδρυση ἐκεῖ ἐνὸς μοναδικοῦ στὴν Εὐρώπῃ Ἰνστιτούτου Φυσιοθεραπευτικῆς κούρας ἀδυνατίσματος. Φυσικὰ, αὐτὸ μαζί μὲ τὴν ἄλλη λουτροθεραπεία. Τὸν τελευταῖο καιρὸ γίνεται μεγάλη διαφήμιση σ' ὀλόκληρην τὴν Εὐρώπῃ τῶν τεχνητῶν ἀτμόλουτρων, σὰν μέθοδου ἀδυνατίσματος καὶ θεραπείας διαφόρων γυναικείων παθήσεων. Ἐννοεῖται, ὅτι πρόκειται γιὰ μιὰ μέθοδο ποὺ ἦταν γνωστὴ ἀπὸ τὰ πανάρχαια χρόνια καὶ ἔρχεται σήμερα στὴν ἐπιφάνεια μὲ βάση τὰ πορίσματα τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης. Στοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας καὶ στοὺς Ρωμαίους τὰ ἀτμόλουτρα ἀποτελοῦσαν δημόσια ὑπηρεσία. Καὶ στὴ Γαλλία ἢ Ἄγγα τῆς Βρετάννης τὰ χρησιμοποιοῦσε γιὰ νὰ θεραπεύσῃ τίς κυκλοφοριακὲς τῆς ἀνωμαλίαις, γιὰ τὸ ἀδυνατίσμα τῆς καὶ γιὰ τὸ σφίξιμο τῶν μυῶνων τῆς. Ἐνα τέτοιο Ἰνστιτούτο, μέσα σὲ μιὰ καταπληκτικὴ, πραγματικὰ, φύση, ὅπως εἶναι ἡ περιοχὴ τοῦ Ἀμαράντου μὲ δάση, μὲ καταρράκτες, μὲ ὠραῖα ὄροπέδια, θὰ εἶχε μεγάλη ἐπιτυχία. Καὶ τί σοβαρότερο, θὰ μπορούσε νὰ λειτουργήσῃ τόσο τὸ καλοκαίρι, ὅσο καὶ τὸ χειμῶνα, σὲ συνδυασμὸ μὲ σπὸρ χει-

μωνιάτικα. Τὸν χειμῶνα μάλιστα θάχῃ τὸ πλεονέκτημα ὅτι οἱ ἐγκαταστάσεις θὰ μπορούσαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὸν ἀπὸ πού βγαίνει ἀπ' τοὺς βράχους μὲ θερμοκρασία 34 — 35 βαθμούς, γιὰ κεντρικὴ θέρμανση.

Τὰ θειοῦχα λουτρὰ Καθασύλλων ἔχουν τὸ μειονέκτημα νὰ βρίσκωνται κοντὰ στὰ σύνορα. Κι ἴσως αὐτὸ εἶναι λόγος νὰ σκεφτοῦμε τὴ μεταφορὰ τῶν θεραπευτικῶν νερῶν μὲ σωληνες στὸν κάμφο τῆς Κόνιτσας. "Αν φυσικὰ οἱ θεραπευτικὲς ἰκανότητές των μ' αὐτὴ τὴ μεταφορὰ δὲ χάνονται. "Ἐτσι κοντὰ στὰ Σέρβια, πού εἶναι καὶ τὸ πιὸ προσήλιο μέρος τοῦ κάμπου τῆς Κόνιτσας, θάχαμε τὸ ξενοδοχεῖο τοὺς λουτρῶνες, ἀκόμα καὶ μιὰ ἐκτεταμένη θεραπευτικὴ πιάσινα κλπ.

Γιὰ τὰ λουτρὰ τῆς Κλειδωνιάς (Κλειδωνιάδιστας) μᾶλλον θὰ πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῇ τὸ ζήτημα, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἐκμετάλλευση τοῦ Βοϊδομάτη, σὰν κέντρου ἀναφυχῆς, κέντρου φαρμάτου τῆς περίφημης πέστροφας. Ἄπο χρόνια μελετιέται νὰ γίνῃ ἐκεῖ ἕνα περίπτερο. Θὰ πρέπει λοιπὸν, τὸ περίπτερο αὐτὸ νὰ συνδυασθῇ μὲ ξενοδοχεῖο. Ἐξ ἄλλου ὁ Βοϊδομάτης καὶ στὴν περιοχὴ τῆς Κλειδωνιάδιστας, ἀλλὰ καὶ λίγο πιὸ μέσα, στὶς πηγές του, (ὅπου τὸ περίφημο ὀσμητικὸ κεφάλαιον) προκαλεῖ καὶ σήμερα τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ ἑλληνικοῦ καὶ ξένου Τουρισμοῦ. Ὅμως, γιὰ νὰ εἶναι ἐντελῶς ἀνεκμετάλλευτη τουριστικὰ ἡ περιοχὴ, κανένας μέχρι τῆς στιγμῆς δὲν σκέφθηκε πὼς ἐκεῖ δίπλα ὑπάρχουν ἀξιόλογες βυζαντινὲς ἐκκλησίες.

Γιὰ ξεκούρασμα ἀκόμα, στὴν ἐπαρχία Κονίτσης προσφέρεται καὶ τὸ ψάρεμα. Τὸ ψάρεμα στὰ ποτάμια, μέσ' τὶς χαράδρες. Τὸ σπὸρ αὐτὸ εἶναι σήμερα ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ σπὸρ τῆς Κεντρικῆς Εὐρώπης. Κι εἶναι σχεδὸν ἄγνωστο στὸν τόπο μας. Ἡ ἐπαρχία Κονίτσης εἶναι μοναδική

στήν Ἑλλάδα γιὰ τὰ φαροτρόφα τρία ποτάμια τῆς καὶ τοὺς παραποτάμους τους. Τὸ Βοΐδομάτη, τὸν Ἄωο, τὸ Σαραντάπορο. Ποιά ἄλλη ἐπαρχία στήν Ἑλλάδα διαθέτει τόσα ποτάμια καὶ τόσες μαγευτικὲς χαράδρες;

Ἡ χαράδρα τοῦ Βίκου καὶ ἡ χαράδρα τοῦ Στομίου εἶναι ἀνυπέροχτα στολίδια. Τὸ ψάρεμα ὅμως στὰ ποτάμια θέλει ὀργάνωση, θέλει ἐγκαταστάσεις πού θὰ φιλοξενοῦν τοὺς ἐρασιτέχνες ψαράδες. Θὰ πρέπει λοιπὸν νὰ δημιουργηθοῦν σταθμοὶ ψαρέματος. Στὴν Κλειδονιαδιστα, ὅπως εἶπαμε. Στὴν Κόνιτσα. Σ' ἓνα ἀπὸ τὰ χωριά τῆς Λάκκας. Ἐν ἓνα ἀπὸ τὰ χωριά τοῦ Σαραντάπορου κλπ. Ποιὸς σκέφτηκε ποτὲ ἓνα κέντρο νεότητας κοντὰ στὶς πηγὲς τοῦ Ἄωου ἢ τοῦ Βοΐδομάτη;

Πολὺ θὰ βοηθοῦσε τὴν ἀνάπτυξη τοῦ τουρισμοῦ στήν Ἐπαρχία Κονίτσης, τὸ φράγμα τοῦ Ἄωου καὶ ἡ δημιουργία λίμνης μέσ' τῆ χαράδρα τοῦ Στομίου, πού ἀπὸ καιρὸ μελετᾶει ἡ ΔΕΗ. Τὸ φράγμα μάλιστα αὐτὸ, λόγῳ εἰδικῶν ἐδαφολογικῶν συνθηκῶν θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ καὶ μὲ λιγότερο κόστος (τῆς τάξης τῶν 300.000 ὀρχ.) ἂν ἐφαρμόζονταν μὲ κάποια βέβαια παραλλαγή, ἡ μέθοδος πού χρησιμοποιήσαν πρὶν λίγα χρόνια οἱ Κινέζοι σὲ μιὰ παρόμοια περίπτωση. Δηλαδή, ὁ κατακρημνισμὸς μὲ δυναμίτες στὴν κοίτη τοῦ ποταμοῦ μεγάλων βράχων πού κρέμονται ἀπὸ δὴ καὶ ἀπὸ κεῖ στὴ χαράδρα, σὲ τρόπο ὥστε νὰ σχηματισθῆ ἓνα φυσικὸ φράγμα μεγάλου πάχους. Φυσικά, σημασία ἔχει μόνον ἀπὸ τὴν πλευρὰ τοῦ κόστους, τὸ πῶς θὰ γίνῃ τὸ φράγμα, γιατί, τελικά, εἴτε μὲ τὸν ἓνα τρόπο γινόταν, εἴτε μὲ τὸν ἄλλο, τ' ἀποτέλεσμα θὰ ἦταν νὰ σχηματισθῆ πίσω ἀπ' αὐτὸ μία τεράστια μοναδικὴ γιὰ τὴν Ἑλλάδα λίμνη, πού θὰ ἔφτανε μέσ' τ' ἀπάτητα παρθένα μέρη πού ἐκτείνονται πέρα ἀπὸ τὸ Μοναστήρι τοῦ Στομίου, ἀνά-

μεσα στὰ προαιώνια πεῦκα, κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιβλητικὴ «τσούκα» τῆς Γκαμήλας, ἐκεῖ πού τριγυρίζουν σὰ στὰ παρθένα δάση τῆς Ἀφρικῆς, κοπάδια τὰ ἀγριόγιδα, τὰ ζαρκάδια καὶ τὰ ἐλάφια, ἐκεῖ πού δὲν λείπουν, κατὰ τὶς διαβεβαιώσεις τῶν ἀνθρώπων πού ξέρουν καλὰ τὴν περιοχὴ, οὔτε καὶ οἱ ἀρκοῦδες. Ἡ λίμνη αὐτὴ σὲ συνδυασμὸ μὲ τὸ σχέδιο Σενχόλτζερ (τοῦ εἰδικοῦ Ἑλβετοῦ μηχανικοῦ πού μελέτησε τὴν περιοχὴ) πού προβλέπει τοποθέτηση στὴ Μονὴ Στομίου τελεφερίκ γιὰ τὴν ἀνάβαση στὰ ὄροπέδια τῆς Γκαμήλας, θὰ μᾶς ἔδινε ἓνα μοναδικὸ γιὰ ὁλόκληρη τὴν Ἑλλάδα καὶ σπάνιο γιὰ ὁλόκληρη τὴν Εὐρώπη, κέντρο χειμωνιατικῶν καὶ καλοκαιρινῶν σπόρ, ἀλλὰ καὶ κυνηγετοῦ. Ἄς μὴ ξεχνᾶμε, πὼς ἡ λίμνη αὐτὴ θὰ βρίσκεται στὴν ἀγκαλιά ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἐνὸς παρθένου Δρυμοῦ, τεράστιας ἔκτασης (γιατὶ ξεκινᾶει ἀπὸ τὴν Κόνιτσα καὶ φθάνει πέρα ἀπὸ τὸ Μέτσοβο, διασχίζοντας ὁλόκληρο σχεδὸν τὸ Ζαγόρι) καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη, τῶν ὑψηλοτέρων σχεδὸν ὄροπεδίων τῆς Μεσογειακῆς περιοχῆς. Ἀναλογίζομαι μ' ἔκσταση, τί ἀγινόταν ἂν ὄλα τὰ παραπάνω ἔπαιρναν σάρκα καὶ ὅστᾳ καὶ μιὰ φορὰ τὸν χρόνον λάβαιναν χώρα στὴν περιοχὴ αὐτὴ γιορτές κυνηγετοῦ πού θὰ συγκέντρωναν ἐκεῖ τοὺς ἐρασιτέχνες κυνηγούς ὅλης τῆς Ἑλλάδας. Καὶ εἶχαμε «ἦχο καὶ φῶς» μέσα σ' αὐτοὺς τοὺς δρυμούς, μ' ἀφηγήσεις κυνηγιῶν πανάρχαιων, μ' ἀφηγήσεις πάνω σὲ θέματα τῆς ἀρχαίας καὶ τῆς μεσαιωνικῆς ἐλληνικῆς παράδοσης, γύρω ἀπὸ τὰ βουνά, τὰ ποτάμια, τὶς πηγές, γύρω ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες θεότητες τῶν βουνῶν καὶ τῶν νερῶν.

Τέλος, τὸ θαυμάσιο αὐτὸ κάδρο τῶν φυσικῶν χαρακτηριστικῶν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, θὰ συμπληρώνονταν μὲ τὴν δημιουργία μιᾶς μεγάλης κολυμβητικῆς πισίνας, στὴν ἄκρη τῆς Κόνιτσας, δίπλα στὸν ἀρδευτικὸ ἀῦλακα, ἀκριβῶς

στό σημείο πού περνάει ή χάραξη τοῦ καινούργιου δρόμου. Ἡ πισίνα αὐτή θά μπορούσε νά κατασκευασθῆ μέ ἀπλᾶ μέσα καί χαμηλὸ κόστος, σ' ἓνα περιβάλλον βελτιωμένο, σέ συνδυασμὸ μ' ἓνα τουριστικὸ περίπτερο καί κατὰ τέτοιο τρόπο ὥστε ἀπὸ τὴν μιᾶ ἄκρη νά μπαίνουν χωρὶς πίεση τὰ νερά τοῦ ἀρδευτικοῦ αὐλακα, νά τὴν γεμίζουν καί ἀπὸ τὴν ἄλλη νά θγαίνουν σιγὰ σιγὰ, ἔτσι ὥστε νά ἐξασφαλίζεται τὸ ζέσταμα ἀλλὰ καί ἡ καθαριότητα τῶν νερῶν της.

7. Δεύτερη δυσκολία (εἰδικῆς μορφῆς) εἶναι σήμερα, στήν κοινὴ ἀντίληψη, κάθε ὄρεινὴ περιοχή καί ἰδιαίτερα ἡ περιοχή τῆς Κόνιτσας «βρίσκεται στήν ἄκρη τοῦ κόσμου». Αὐτὸ κατὰ κάποιο τρόπο, μέ τὰ σημερινὰ δεδομένα, εἶν' ἀλήθεια, ἀφοῦ καμμιά προσπάθεια δὲν ἔγινε μέχρι σήμερα πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς προσέγγισης τοῦ τουρισμοῦ πρὸς τίς ὄρεινές περιοχές. Εἰδικὰ γιὰ τὴν ἐπαρχία Κονίτσης, θά μπορούσαμε νά ποῦμε ὅτι εἶναι μιὰ ἐντελῶς ἄγνωστη περιοχή. *Ἐξω ἀπὸ κάθε δρόμο. *Ἐξω ἀπὸ κάθε τουριστικὸ κύκλο. Ἡ κατάσταση ὁμοίως αὐτή, δὲν φαίνεται νά διαρκέσῃ γιὰ πολὺ, ἀν ὑπολογίσῃ κανένας ὅτι ὁ καινούργιος δρόμος πού θά συνδέσῃ τὴν Ἠπειρο μέ τὴν Μακεδονία (μέ τὴν τόσο σοβαρὴ σημασία πού ἔχει, ὅπως εἴπαμε παραπάνω) γίνεται πραγματικότητα καί πρόκειται αὐτὸς νά διασχίσῃ ὀλόκληρη σχεδὸν τὴν ἐπαρχία, ἀπὸ τὴν μιᾶ ἄκρη μέχρι τὴν ἄλλη. *Ἄν περαιτέρω ἡ Κόνιτσα, τὸ Ζαγόρι, τὰ Γιάννενα καί τὸ Μέτσοβο, ἀντιληφθοῦν τὴν ἀξία ὧν εἴπαμε παραπάνω καί προχωρήσουν ἀπὸ κοινοῦ στή δημιουργία μιᾶς ἐνιαίας τουριστικῆς Μονάδας πού θά δένεται ἄμεσα, μέ τίς ἠπειρωτικὲς ἀκτὲς στό Ἴόνιο, ἀπὸ τὴν Πάργα μέχρι τὰ Ἀλβανικὰ σύνορα ἀπέναντι στήν Κέρκυ-

ρα, τότε ή κατάσταση θ' αλλάξει 100%. Τότε θα φανή ότι έχει μόνον ή περιοχή αυτή δέν είναι μακριά από τόν Κόσμο, άλλ' αντίθετα, ότι είναι ή πιό κοντινή πρὸς τήν Εὐρώπη περιοχή τῆς Ἑλλάδας. Ὅτι βρίσκεται κοντά στήν Καστοριά, στίς λίμνες τῆς Πρέσπας. Κοντά στά Μετέωρα. Κοντά στήν Κέρκυρα. Στό κέντρο τῶν ἀξιολογώτερων τουριστικῶν πόλων τῆς ἐνδοχώρας.

**

8. Τρίτη δυσκολία γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ Τουρισμοῦ στό χῶρο τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης είναι ή ἔλλειψη σύγχρονων, ἀνετων δρόμων. Ὅπως εἶπαμε καί παραπάνω, φαίνεται ότι ή δυσκολία αὐτή μέ τή δημιουργία τοῦ μεγάλου ἄξονα πού θα συνδέση τήν Ἠπειρο μέ τή Μακεδονία καί τίς παραλλαγές πού προτείναμε παραπάνω, κατ' ἀρχήν, πάει νά ξεπερασθῆ.

Φυσικά, γιά τήν παρατέρα προσέγγιση τῶν ἀξιόλογων τουριστικῶν περιοχῶν τῆς ἐπαρχίας (Λουτρά Ἀμαράντου, Κέντρο Βυζαντινῶν Ἐκκλησιῶν Μολυβδοσκεπάστου, Σμόλικα, καί δασική περιοχή τῆς Λάκκας, σύνδεση μέ τὸ Ζαγόρι κλπ.) θα χρειασθοῦν μικρότεροι δρόμοι, πού θα καταλήγουν πάντα στό βασικό ἄξονα.

Μέ τήν πρόοδο πού ἔχει κάνει σήμερα ή τεχνολογία νομίζω ότι ἤλθε ή ὥρα νά ἐξετασθοῦν στά σοβαρά, δυὸ θέματα, πού ἴσως ἔδιναν τήν καλύτερη λύση στό πρόβλημα τῶν δρόμων τῶν ὄρεινῶν περιοχῶν. Πρῶτο: Ἡ λύση τῆς κατασκευῆς δρόμων ἀπό πλάκες μπετόν ἀρμέ, στό μεγαλύτερο μέρος προκατασκευασμένες σέ εἰδικὸ ἐργοστάσιο, πού ἀποφεύγει τίς ἐκχωματώσεις καί τοὺς ἐκβραχισμοὺς μέ τὸ σχηματισμὸ γαλαριῶν,

κι έχει τὸ μέγα πλεονέκτημα ὅτι ἀπαλλάσσει τὸ Ἑλληνικὸ Δημόσιο ἀπὸ τὰ ἑκατομμύρια τῆς συντήρησης καὶ τῶν ἐπισκευῶν. Ἡ λύση αὐτὴ ἴσως νὰ μὴ ἦταν ἡ ἐνδεδειγμένη σὲ παλιότερες ἐποχές, ὅταν ὁ τόπος εἶχε ἀνάγκη ἀπὸ ἔργα ἀπασχόλησης τοῦ ἀνέργου ἐργατικοῦ δυναμικοῦ. Σήμερα δὲ μὴ πὺ τὰ πράγματα ἄλλαξαν, στὸ κεφάλαιο αὐτό, κι οἱ ἐργάτες ἀρχίζουν νὰ σπανίζουν, ἡ παραγωγή τοῦ τσιμέντου στὴν Ἑλλάδα, διαρκῶς αὐξάνει, καὶ μειώνεται τὸ κόστος τῆς, (τὸ 1965 ἡ κατὰ κεφαλὴ παραγωγή τσιμέντου ἔφθανε στὰ 377 χιλιόγραμμα) τὸ θέμα τῆς κατασκευῆς δρόμων ἀπὸ τσιμέντο, ἰδιαίτερα στὶς ὄρεινές περιοχές, μὲ τὸ κάπως αὐξημένο μέσο κόστος κατασκευῆς (20 — 30%) ἀλλὰ μὲ τὸ σχεδὸν ἐκμηδενισμένο κόστος συντήρησης καὶ ἐπισκευῆς, πρέπει ν' ἀντιμετωπισθῆ σοβαρότερα.

Δεύτερο: Ἡ λύση τῆς κατασκευῆς ἐναερίων σιδηρῶν δρόμων στὶς ὄρεινές περιοχές ἀντὶ αὐτοκινητόδρομων.

Ἡ λύση αὐτὴ ἔχει σοβαρὰ πλεονεκτήματα. Ἡ ἐναέρια γραμμὴ ἀνεβαίνει καὶ κατεβαίνει κατ' εὐθεία. Ἡ κατασκευὴ τῆς εἶναι ταχύτατη. Ἡ λειτουργία τῆς ἀπλούστατη, χωρὶς νὰ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰ χιόνια καὶ τὶς βροχές. Καὶ τὸ κυριότερο εἶναι ἡ φθηνότερη λύση. Ἀπὸ ἕναν ὑπολογισμό πὺ ἔγινε γιὰ τὴ σύνδεση ὠρισμένων ὄρεινῶν χωριῶν στὴν Ἐπαρχία Ναυπακτίας βγήκε τὸ συμπέρασμα ὅτι χρειαζόταν δρόμος 80 χιλ. μὲ συνολικὸ κόστος 80.000.000 δρχ. καὶ ἔξοδα συντήρησης δρχ. 1.600.000 τὸ χρόνο (80X 20.000), ἐνῶ, ἀν γινόταν ἐναέριος σιδηρόδρομος πὺ θὰ σύνδεε τὰ ἴδια χωριά, τότε τὰ ἔξοδα κατασκευῆς του (μὲ ὄχηματα μαζὶ φορτηγὰ κι ἐπιβατικὰ) θὰ φταναν στὰ 20.800.000 δρχ. (τὸ μῆκος χάραξης ἀνέρχεται στὰ 26.000

μέτρα) και τὸ κόστος συντήρησης στὸ ποσὸ τῶν δρχ. 400.000 τὸ χρόνο. Εἶναι λοιπὸν συντριπτικὰ ἐπωφελέστερη ἡ λύση αὐτὴ σὲ σχέση με τοὺς αὐτοκινητόδρομους, ὅταν ἔχουμε νὰ κάνουμε τὴ σύνδεση ὄρεινῶν περιοχῶν. Χωρὶς βέβαια νὰ λογαριάζεται ὅτι καὶ στὸ καθημερινὸ κόστος μεταφορᾶς τῶν προϊόντων καὶ τῶν ἀνθρώπων, ἡ λύση αὐτὴ εἶναι προτιμότερη.

Δὲν χωρεῖ ἀμφιβολία ὅτι ἡ ἔλλειψη δρόμων ἀποτελεῖ γενικότερο πρόβλημα τῆς χώρας μας, πού μέσα στὸ χῶρο τῆς Εὐρώπης κατέχει μιὰ ἀπὸ τίς τελευταῖες θέσεις, τόσο ἀπὸ ἄποψη «ποιότητας» ὁδικοῦ δικτύου, ὅσο κι ἀπὸ ἄποψη «μήκους δρόμων» σὲ σχέση με τὰ τετραγωνικὰ χιλιόμετρα ἐπιφανείας. Καὶ τὸ πρόβλημα αὐτὸ ἐπιτείνεται ὅσο ἡ παραγωγικότητα τῶν δρόμων μέσα στὸ κύκλωμα τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας γίνεται πρὸς φανερὴν καὶ ὅσο οἱ Τουριστικὲς ἀξιώσεις τοῦ τόπου παίρνουν μεγαλύτερες διαστάσεις. Φυσικά, ἡ λύση τοῦ καθολικότερου αὐτοῦ προβλήματος, δὲν μπορεῖ ν' ἀντιμετωπισθῇ στὰ πλαίσια τοῦ παρόντος ἀρθροῦ. Σὲ γενικὴ ὁμως γραμμὴ, θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανένας ὅτι: Ἐκτὸν τόπο αὐτὸ ἔλλειψε μέχρι σήμερα, ὁ σωστός, σύμφωνα με τὴν παραγωγικότητα τῶν δρόμων προγραμματισμός. Κι ὅμως δὲν ἐφαρμόστηκε στὸ ἀκέραιο ἢ ἀρχὴ «τὰ ἔσοδα ἀπὸ τοὺς δρόμους πρέπει νὰ διατίθενται γιὰ τοὺς δρόμους», πού εἶναι, τουλάχιστο γιὰ μιὰ πρώτη φάση ἀνάπτυξης, βασικὸς κανόνας δημοσιονομικῆς πολιτικῆς (στὰ 1964 π.χ. διατέθηκε γιὰ τὴν ὁδοποιία μόνο τὸ 57% τῶν ἐσόδων πού προέρχονται ἀπὸ τοὺς δρόμους: Φορολογία βενζίνης, Τέλη κυκλοφορίας κλπ.).

Ὅπως ἐκτιμήθηκε, σωστὰ ἐξ ἄλλου, τὸν τελευταῖο καιρὸ, τὴν ὑπόθεση τῶν δρόμων, σ' αὐτὸ τὸν τόπο πρέπει νὰ τὴν ἀναλάβῃ ἕνας Αὐτόνομος Ὄργανισμὸς πού με τοὺς πόρους του, (πού εἶναι ὑπεραρκετοὶ) καὶ τὴν εὐελιξία του

θά οργανώση (Έκπαίδευση Προσωπικοῦ, Μελέτη Πόρων, Προώθηση Δημιουργίας Ειδικοποιημένων Κατασκευαστικῶν Ἐπιχειρήσεων κλπ.), μελετήση, προγραμματίση, χρηματοδοτήση καὶ ἐκτελέση ἓνα μακροχρόνιο πρόγραμμα δλοκλήρωσης τοῦ ὁδικοῦ μας δικτύου. Ἀπὸ τὰ νούμερα, ποῖ κατὰ καιροὺς εἶδαν τὸ φῶς, βγαίνει πὼς μέσα σὲ μιὰ δεκαπενταετία ὁ ὀργανισμὸς αὐτός, ἀπὸ πόρους προερχόμενους ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τοὺς δρόμους (τῆς τάξης τῶν 95.800 ἑκατομμ.) θὰ μποροῦσε νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν κατασκευὴν ἑνὸς «εὐρωπαϊκῆς στάθμης δικτύου» (Ἐθνικοῦ, Ἐπαρχιακοῦ καὶ Δασικοῦ) 70.000 χιλιομέτρων.

Μέσα στὸ πλαίσιο αὐτῆς τῆς προσπάθειας θὰ εὗρισκε τὴ θέση του καὶ τὸ πρόβλημα τῶν δρόμων τῆς ἑπαρχίας Κονίτσης, μὲ τὶς προτεινόμενες παραπάνω λύσεις.

9. Τέταρτη δυσχολία γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τοῦ Τουρισμοῦ στὴν Ἐπαρχία Κονίτσης εἶναι ἡ ἀνυπαρξία σύγχρονων κομφορ. Ἀπαραίτητη προϋπόθεση εἶναι νὰ ἐξασφαλισθῇ στοὺς τουρίστες μιὰ διαμονὴ ἀνετη. Ἔνα φαγητὸ καθαρὸ. Στὰ χωριὰ τῆς περιοχῆς Κονίτσης ἡ ἐξασφάλιση τῶν παραπάνω ὄρων μπορεῖ νὰ γίνῃ γρήγορα καὶ χωρὶς μεγάλα ἔξοδα. Εἶναι θέμα μιᾶς βοήθειας καὶ κάποιας πρωτοβουλίας. Ἰδιαιτέρα στὰ χωριὰ ποὺ ὑπάρχει τρεχούμενο νερὸ καὶ ἠλεκτροφωτισμὸς ἡ ἀλλαγὴ θὰ γίνῃ εὐκολώτερα. Ἀπαραίτητο τὸ συγχρονισμὸ ἀποχωρητήριου καὶ τὸ μπάνιο (ντούς). Ἔνας θερμοσίφωνας «ταχείας θερμάωνσεως» στοιχίζει ἀπὸ 180 — 800 δρχ. Αὐτὸς θ' ἀποτελέσῃ τὴ βάση τοῦ μπάνιου. Μιὰ χρηματοδότηση τῆς τάξης τῶν 3.000 — 3.000 δρχ. γιὰ δσα σπίτια προκριθοῦν, νομίζω, ὅτι μπορεῖ νὰ τὰ μετατρέψουν σὲ φιλόξενη στέγη, σὲ «Ἐενοδοχεῖο τοῦ

χωριού». Βέβαια θά χρειασθῆ μιὰ διαρρύθμιση τῶν χώρων τοῦ χωριού. Δεντροφυτέψεις. Καλντερίμια κλπ. Βασικὴ ἀρχὴ νὰ κρατηθῆ τὸ στυλ τῶν παλιῶν σπιτιῶν καὶ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ τους. Τὰ κάγκελα, οἱ καμινάδες, οἱ αὐλόπορτες, οἱ πλακόστρωτες αὐλές, τὰ ἀνάγλυφα νταβάνια, οἱ λόντζες κλπ. Καὶ νὰ βροῦν τῆ διακοσμητικὴ τους θέση ὅλα τὰ παλιὰ ἀντικείμενα τῆς οἰκοκυρικῆς καὶ οἰκοτεχνίας. Στὸ σημεῖο αὐτὸ δὲν θά ἐπιμείνω περισσότερο, γιατί σ' ἄλλα ἄρθρα μου ἀναφορικὰ μὲ τὴν πόλη τῆς Κόνιτσας ἔδωσα λεπτομέρειες ἐνὸς σχετικοῦ σχεδίου, ποὺ ἀναλογικὰ μπορεῖ νὰ ἐφαρμοσθῆ παντοῦ. Ἐκεῖ μίλησα καὶ γιὰ τὴ διατήρηση τῶν μνημείων, καθὼς καὶ γιὰ τὸ μουσεῖο Λαϊκῆς Τέχνης ποὺ θά πρέπει νὰ γίνῃ στὴν Κόνιτσα, ἴσως δὲ καὶ ἓνα μουσεῖο Ἀγιογραφίας στὶς Χιονιάδες. Καὶ πέρα ἀπ' αὐτό, στὰ σημεῖα ὑποδοχῆς τοῦ Τουρισμοῦ νὰ γίνουν σὲ ἠπειρωτικὸ στυλ Μοτέλ — ξενοδοχεῖα — περίπτερα — σταθμοί. Π.χ. ἂν γίνῃ λίμνη στὸ Στόμιο, ἓνα Μοτέλ 30 κρεβατιῶν, θά πρέπει νὰ χτισθῆ πάνω στοὺς βράχους, ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς Κόνιτσας, δίπλα στοὺς καταρράκτες ποὺ θά σχηματισθοῦν ἀπὸ τὸ φράγμα. Καὶ στὸ Μοναστήρι τοῦ Στομίου, ἓνας Σταθμὸς ψαρέματος — κυνηγιοῦ καὶ ἀνάπαυσης στὴ Γκαμήλα. Πιθανὸν Chalet κοντὰ στὴ Δρακόλιμνη τῆς Γκαμήλας. Στὴν Κλειδωνιάβιστα μικρὸ ξενοδοχεῖο — λουτρῶνες καὶ ἐστιατόρια κοντὰ στὸ Βοῖδομάτη. Στὶς πηγές τοῦ Βοῖδομάτη, περίπτερο. Στὸ Μονοδέντρι περίπτερο. Στὸ Γαγγαδιὸ περίπτερο. Στὴ διασταύρωση Βουρκοπόταμου καὶ Σαραντάπορου σταθμὸς Κυνηγιοῦ καὶ ψαρέματος. Στὴ Λάκκα, κοντὰ στὸ ποτάμι, σ' ἓνα ἀπὸ τὰ χωριὰ (προτιμότερο στὸ Παλιοσέλι), περίπτερο. Στὸ Γυφτόκαμπο σταθμὸς Κυνηγιοῦ κλπ.

Παραπέρα θά πρέπει μὲ τὴν Τουριστικὴ ἀνάπτυξη τῆς ζώνης νὰ καταβληθοῦν κι ἄλλες — κι ἄλλες προσπάθειες

μέχρι μάλιστα και τὸ σημεῖο νὰ τύχη ἡ περιοχή αὐτὴ και οἱ ἐπιχειρήσεις ποὺ ἐδρεύουν σ' αὐτὴ, ἰδιαίτερης φορολογικῆς και τελωνειακῆς μεταχείρισης. Καὶ ἡ μεταχείριση αὐτὴ νὰ κατοχυρωθῆ συνταγματικὰ ὥστε νὰ παρέχη σὲ διεθνῆ κλίμακα ἐγγυήσεις μακροχρόνιας σταθερότητας στὸν κάθε ἐπενδυτὴ. Οἱ ἀπαλλαγές αὐτές νὰ εἶναι καθολικὲς στὰ πρῶτα χρόνια ἐγκατάστασης, σημαντικὲς δὲ και ἐνδιαφέρουσες στὰ ἐπόμενα χρόνια ἀνάπτυξης. Μείωση λ.χ. τῶν συντελεστῶν φορολογίας τῶν μερισμάτων γιὰ τὰς ἀνώνυμες ἐταιρίες ποὺ ἐδρεύουν στὴν περιοχή, μείωση γενικὰ τοῦ φόρου εἰσοδήματος τῶν κατοίκων τῆς περιοχῆς. Εὐέλκτο και χωρὶς πολλὰς διατυπώσεις καθιερώσῃ ἴδρυσης ἐταιριῶν μὲ ἔδρα τὴν περιοχή. Τελωνειακὰ καθιερώσῃ σὰν αὐτὸ ποὺ ἰσχύει στὰ Δωδεκάνησα κλπ. κλπ.

Ἔτσι ἡ περιοχή θ' ἀποκτήσῃ γενικότερο ἐνδιαφέρον και θὰ γίνῃ κέντρο πανευρωπαϊκῶν οἰκονομικῶν συναλλαγῶν, ὅπως ὠρισμένα Καντόνια τῆς Ἑλβετίας. Κι ἕνα σωρὸ ἄλλων πράγματα θὰ μπορούσε νὰ συζητήσῃ κανένας γύρω ἀπ' αὐτὸν τὸν πυρῆνα τῶν σκέψεων μὲ προεκτάσεις ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ δημιουργήσουν θαύματα.

Ἡ αὐτὰ βρίσκονται στὸ στάδιο τῶν δραματισμῶν. Εἶναι ὠραῖες ἰδέες. Ἄλλὰ τὸ θέμα εἶναι πῶς θὰ γίνουν πραγματικότητες. Μάλιστα σήμερα, σὲ μιὰ περίοδο γενικῶν ἄγχους και πιεστικῶν προβλημάτων ποὺ ἀντιμετωπίζει ὁ τόπος και ὁ λαὸς μας.

Ἡ γνώμη μου εἶναι ὅτι κατ' ἀρχὴν ἡ ὅλη ὑπόθεση εἶναι ζήτημα πρωτοβουλίας. Εἶναι αὐτὸ ποὺ λέμε «ποιὸς θὰ κινήσῃ τὸν λίθον». Ἀπὸ ὅσα εἶπαμε παραπάνω, ὑπάρχουν πολλὰ θέματα ποὺ ἀπαιτοῦν σοβαρὴ χρηματοδότηση και περαιτέρω οἰκονομοτεχνικὴ μελέτη και ἀνάλυση, τὸ μεγαλύτερο ὅμως μέρος, εἶναι ὑπόθεση συμπαραστάσεως τῶν κατοί-

κων τῆς περιοχῆς καὶ τῶν ὀργανώσεων ποὺ ἐνδιαφέρονται γι' αὐτὸ τὸν τόπο. Δυστυχῶς, τώρα ποὺ καὶ τὸ πρόγραμμα τῆς Ἡπειροῦ ἐγκατάλειψε τὴν περιοχή, δὲ βλέπω ἄλλον ἱκανὸ πρωτομάστορα, γιὰ τὸ πραγματικὰ τιτάνειο αὐτὸ ἔργο, ἔξω ἀπὸ τὴν Ἑταιρία Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν. Δὲν εἶναι τόσο τὰ μέσα ποὺ θὰ διαθέσει καὶ νομίζω ὅτι τὰ διαθέτει, ὅσο ἡ Ἀγάπη, ἡ Πίστη καὶ τὸ Πάθος ποὺ χρειάζεται τὸ ἔργο, ὁ πόνος γιὰ τὸν τόπο καὶ ὁ καημὸς γιὰ ἓνα καλύτερο, πρὸ πολιτισμένο Αὔριο τῆς περιοχῆς.

Εἶμαι βέβαιος, πὼς ἂν ξεκινήσει αὐτὸ τὸ ἔργο καὶ διαφημισθῆ κατάλληλα, δὲ θὰ σταματήσει σὲ κανένα ἐμπόδιο, θ' ἀκολουθήσει ὁ ἐνθουσιασμὸς τῶν κατοίκων (ὄσων ἔμειναν κι ὄσων νοσταλγοῦν τὴν ἐπιστροφή), ποὺ εἶναι πραγματικὰ Ὠκεάνειαι δύναμη. Θὰ δημιουργηθοῦν σύλλογοι καὶ ἄλλες ὀργανώσεις ποὺ θὰ βοηθήσουν τὴν κάθε προσπάθεια. Θὰ ἔρθουν μετὰ συνδρομητὲς ἄλλες πανελληνίαι καὶ παγκόσμιες ὀργανώσεις. Θ' ἀπευθυνθοῦμε σὲ προσωπικότητες καὶ θὰ ζητήσουμε τὴ συμβολή τους. Ἡ ὅλη ὑπόθεση μπορεῖ ἀκόμα νὰ πάρη καὶ μορφή μιᾶς οἰκονομικῆς ἐπιχείρησης. Πολλοὶ ἰδιῶτες ἐπιχειρηματίαι θὰ βρεθοῦν νὰ ἐνδιαφερθοῦν γιὰ ὠρισμένους κλάδους κερδοσκοπικοῦ χαρακτῆρα, ἰδιαίτερα γιὰ κλάδους ποὺ ἔχουν σχέση μὲ τὴν παροχὴ καταλύματος καὶ τροφῆς στοὺς τουρίστες, μὲ τὴ διακίνηση τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν προϊόντων, μὲ τὴν προσφορὰ ψυχαγωγίας κλπ.

Τέλος, τὸ ἔργο αὐτὸ θὰ εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ μιὰ ὑπόθεση ζωῆς καὶ μέλλοντος, ὄχι μόνο τοῦ ντόπιου πληθυσμοῦ ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρης τῆς Ἑλλάδας, γι αὐτὸ καὶ στὸ μεγαλύτερο μέρος του θὰ πρέπει ν' ἀποτελέσει χρέος καὶ καθήκον τοῦ Δημόσιου. Ἰδιαίτερα τὸ Ἑλληνικὸ Δημόσιο πρέπει νὰ ἐνδιαφερθῆ γιὰ τὰ ἔργα ὑποδομῆς, γιὰ

τὴν ἔρευνα τῆς τουριστικῆς ἀγο-
ρᾶς, γιὰ τὴν προβολὴ τῆς τουριστι-
κῆς ἀξίας τῆς περιοχῆς, γιὰ τὴν
ὀργάνωση πολιτιστικῶν ἐκδηλώσε-
ων στὴν περιοχὴ, γιὰ τὶς ἀναγκαζ-
ες θεσμολογικὲς ἀλλαγές, ποὺ θὰ
διευκόλυναν τὴν κατάκτηση τῶν
παραπάνω στόχων. (καθιέρωση κινήτρων, κα-
τάργηση ἐμποδίων, ἄδειες ἐλεύθερης κυκλοφορίας
στὴν περιοχὴ κλπ).

Σὲ τελευταία ἀνάλυση τὸ ἔργο αὐτὸ θὰ εἶναι μιὰ ὑπό-
θεση βαθύτατα Πολιτιστικὴ, μὲ ἀκρατεῖς Ἀνθρω-
πιστικὲς ἀξιώσεις. Θὰ εἶναι μιὰ ὑπόθεση ποὺ μπορεῖ
νὰ γίνῃ ὁ Ἐσχατος καὶ Ἀξιολογώτατος
Σκοπὸς ζωῆς πολλῶν ἀνθρώπων. Μιὰ ὑπόθεση ποὺ θὰ
δώσῃ Ἐλπίδα στοὺς ἀπελπισμένους πληθυσμοὺς τῶν
ὄρεινῶν περιοχῶν τῆς Ἑλλάδας.

*Ἔργο πολὺ μεγάλο, ποὺ μόνο μὲ τὴν πρωτοβουλία ἐ-
νὸς πετυχημένου Ἐπειρώτικου Ὄργανισμοῦ θὰ μπορούσε νὰ
ξεκινηθῇ.

Στὰ προηγούμενα ἄρθρα μας εἶδαμε, τί θὰ μπορούσε νὰ γίνῃ γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς «πρωτογενοῦς» καὶ «τριτογενοῦς» παραγωγῆς (γεωργοκτηνοτροφίας καὶ παροχῆς τουριστικῶν ὑπηρεσιῶν). Μᾶς μένει τώρα νὰ ἐξετάσουμε, γιὰ νὰ κλείσουμε τὸν πρῶτο κύκλο τῶν σκέψεων, τὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς καὶ ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς «δευτερογενοῦς» — μεταποιητικῆς παραγωγῆς (Βιοτεχνίας, Βιομηχανίας κλπ.).

Ποιές δυνατότητες ὑπάρχουν στὴν Ἐπαρχία Κονίτσης. Ποιές πιθανότητες εὐθιείας ὑπάρχουν. Ποιές κατευθύνσεις πρέπει ν' ἀκολουθηθοῦν κλπ.

1. Ἀναμφισβήτητα μεγαλύτερες πιθανότητες ἔχει νὰ προκόψῃ ὅ,τι δὴποτε γίνῃ στὴν Ἐπαρχία Κονίτσης καὶ στὸν τομέα τῆς μεταποιητικῆς δραστηριότητος, ἂν τοῦτο ἀναπτυχθῇ παράλληλα καὶ ἐντελῶς σύγχρονα μὲ τις ἄλλες δραστηριότητες, γιὰ τις ὁποῖες μιλήσαμε στὰ προηγούμενα ἄρθρα μας.

Πρώτα και κύρια, γιατί αυτές (ή «πρωτογενής» και «τριτογενής» παραγωγή) σ' ώρισμένους κλάδους, αποτελούν τήν προϋπόθεση τῆς ανάπτυξης, τῆς μεταποιητικῆς δραστηριότητας.

Δεύτερο, γιατί τὸ ἄμεσο καταναλωτικὸ κοινό, πού θὰ στηρίξη τίς μεταποιητικῆς αὐτῆς ἐπιχειρήσεις, στὰ πρῶτα τους θήματα, εἴτε θέλουμε εἴτε ὄχι, θάναί οἱ κάτοικοι τῆς γύρω περιοχῆς, πού γι' αὐτὸ τὸ λόγο πρέπει νὰ διαθέτουν κάποια ἀγοραστικὴ ἰκανότητα.

Τρίτο, γιατί τὸ γενικότερο κλίμα τῆς ανάπτυξης πού θὰ δημιουργηθῆ με τήν ἐκδήλωση τῶν ἄλλων δραστηριοτήτων τῆς παραγωγῆς ἐνθουσιάζει, παρασέρνει, ἐμπνέει, παραινεῖ πρωτοβουλίες καὶ δίνει ἐλπίδες. Πράγματα, πού εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τήν ἀνάληψη τῶν κάποιων κινδύνων, πού θὰ ἔχη μοιραῖα μιὰ καινούργια ἐπιχειρησιακὴ δραστηριότητα σὲ παρθένα περιοχή.

Φυσικά, ἀπὸ ἄλλους λόγους, λ.χ. παραδοσιακούς, δὲν ἀποκλείεται, σὲ μιὰ συγκεκριμένη περιοχή ν' ἀνδρωθῆ, χωρὶς τήν παράλληλη ἀνάπτυξη τῶν ἄλλων τομέων τῆς παραγωγῆς μιὰ ἐντονη βιομηχανικὴ ἢ βιοτεχνικὴ δραστηριότητα, σάν ἓνα εἶδος ὄασης, ὅπως γίνεται σήμερα με τήν Καστοριά, στὸν τομέα τῆς ἐπεξεργασίας τῶν γουναρικῶν, στὴ Σίφνο καὶ στὸ Ἀγιάσο τῆς Μυτιλήνης, στὸν τομέα τῆς κεραμεικῆς κλπ.

Ὅμως, ὅσα εἶπαμε παραπάνω, αποτελοῦν ἓναν κανόνα πού βγαίνει ἀπὸ τὸ «συνήθως συμβαῖνον» κι ἔχει σκοπὸ νὰ δώσῃ μιὰ γενικότερη γραμμὴ, με τήν ὁποία θ' ἀποφύγουμε τίς κάποιες μικρές, προσωρινές ἀπογοητεύσεις πού εἶχαμε λ.χ. ἀπὸ τήν ἴδρυση καὶ τήν πρώτη λειτουργία τοῦ Τυροκομείου καὶ τοῦ χειροτεχνικοῦ ἐργαστηρίου ὑφαντουργίας στὴν Κόνιτσα.

Ἀκόμα οἱ πιθανότητες προκόπῃς τῆς μεταποιητικῆς δραστηριότητος στήν Ἐπαρχία Κονίτσης, σύντομα θά πολλαπλασιασθοῦν ἂν παράλληλα μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐπαρχίας αὐτῆς ἔχουμε μιᾶ γενικότερη, σέ πανελλαδική κλίμακα, διοικητική, οἰκονομική καί «πνευματική» ἀποκέντρωση, πού θά εἶχε σάν βέβαιο ἀποτέλεσμα, ἐκτός τῶν ἄλλων καί τὸ σημαντικό ἀνέβασμα τοῦ βιοτικοῦ καί πνευματικοῦ ἐπιπέδου τῶν γειτονικῶν πρὸς τήν Ἐπαρχία Κονίτσης περιοχῶν. (Ὁλόκληρο τὸ Νομὸ Ἰωαννίνων, Καστοριάς, Κοζάνης κλπ.). Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἔχουμε νὰ παρατηρήσουμε, πὼς τὰ πράγματα ἀπὸ τὴν πλευρὰ αὐτῆ ἂν καὶ κανενὸς εἶδους ἀποκέντρωση ἀκόμη δὲν ἔχει πραγματοποιηθῆ ἐπίσημα, ἀρχίζουν νὰ ἐμφανίζονται πάρα πολὺ ἐνθαρρυντικά. Μὲ τὸ ἀνοιγμα τοῦ δρόμου πρὸς τὴ Μακεδονία, ἡ Κόνιτσα θά βρεθῆ ἀνάμεσα στὰ Γιάννενα, πού τὸν τελευταῖο καιρὸ, παρουσιάζουν ὄψη ἀνθούσας πολιτείας, τὴν Πτολεμαΐδα, πού μετατρέπεται στὸ Γούρ τῆς Ἑλλάδας (ὁ πληθυσμὸς της ἀπὸ 3.000 κατοίκους πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἔφθασε τίς 14.000 καὶ ἔχει τάση νὰ πάη στίς 20.000 καὶ ὅλη της ἡ ὄψη, εἶναι ὄψη μεγαλούπολης) καὶ τὴν Καστοριά, πού τὸν τελευταῖο καιρὸ στὰ ἐργαστήριά της (γουνι-ράδικα) δουλεύουν πάνω ἀπὸ 3.500 τεχνίτες. Δὲν πρέπει ἀκόμα νὰ μᾶς σταφεύγη, τὸ τεράστιο οἰκονομικὸ ἐνδιαφέρον πού θά ἔχη ὁ νέος δρόμος πρὸς τὴ Μακεδονία, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, σὲ λίγο καιρὸ θά γίνῃ τὸ κεντρικὸ ἀνάκλι διοχέτευσης ὅλων τῶν προϊόντων τῆς Κεντρικῆς καὶ Δυτικῆς Μακεδονίας πρὸς τὴν Ἠπειρο καὶ τὴν Εὐρώπη καὶ ἀνάποδα.

*
**

2. Μεταξὺ Βιοτεχνίας καὶ Βιομηχανίας, τὰ ὅρια εἶναι δυσδιάκριτα. Οἱ διαφορὲς δὲν εἶναι τόσο ποιοτικὲς, ὅσο

ποσοτικές. Ἡ ἐκτίμηση τοῦ πότε ἔχουμε Βιοτεχνία καὶ πό-
τε Βιομηχανία, εἶναι θέμα μᾶλλον ποῦ ἀνάγεται στὸν ἀρι-
θμὸ τῶν ἀπασχολουμένων, στὸ βαθμὸ τῆς μηχανοποίησης
καὶ ὀργάνωσης, στὸν ὄγκο τῆς παραγωγῆς καὶ στὸν κύκλο
τῶν ἐργασιῶν σὲ σχέσηη πρὸς τὴ φύση τοῦ παραγομένου προ-
ϊόντος. Ὅταν μιλάμε γιὰ ἀνάπτυξη τῆς μεταποιητικῆς
παραγωγῆς στὴν Κόνιτσα, ἀναμφισβήτητα — ὅπως καὶ γιὰ
ὄλες τὶς παρόμοιες ἑλληνικὲς ἐπαρχίες — ἐννοοῦμε τὴν ἀ-
νάπτυξη τῆς βιοτεχνικῆς παραγωγῆς κατὰ κύριο λόγο, του-
λάχιστο σὲ μιὰ πρώτη ἀρκετὰ μακρόχρονη φάση.

Πρῶτα, γιὰτι κρίνουμε ἀπὸ τὶς ἀντικειμενικὲς καὶ υπο-
κειμενικὲς συνθήκες τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης, μὲ βάση τὰ
σημερινὰ δεδομένα. Τὶς δυνατότητες κατανάλωσης. Τὶς δυ-
νατότητες ἐξεύρεσης ἐργατοτεχνικοῦ προσωπικοῦ. Τὶς δυνα-
τότητες χρηματοδότησης. Καὶ γενικῶς, ἀπὸ τὸ ρόλο ποῦ
παίζει συνήθως ἡ Βιοτεχνία στὴν ὅλη παραγωγικὴ διάρ-
θρωση ἑνὸς τόπου.

Δεύτερο, γιὰτι θεωροῦμε σὰν ἀπαραίτητο — φυσιο-
λογικὸ ἄς τὸν ποῦμε, σταθμὸ, ἀνάπτυξης ὄλων τῶν ὑπὸ ἀ-
νάπτυξη χωρῶν, τῆ Βιοτεχνία. Ἡ πείρα μᾶς δίδαξε πὼς σὲ
μιὰ κανονικὴ πορεία τῶν πραγμάτων, μόνο διὰ μέσου αὐτῆς
θα φθάσομε στὴ βιομηχανία ἀξιώσεων. Ἐξ ἄλλου, σχεδὸν
ὄλες αἱ ἀναπτυγμένες σήμερα χῶρες, στηρίχτηκαν στὰ πρῶ-
τα ὄντημα τῆς ἀνάπτυξης των, στὶς μικρὲς ἐπιχειρήσεις.
Κι εἶναι ν' ἀπορῆ κανένας πὼς στὴν Ἑλλάδα, ποῦ ἀπὸ καιρὸ
ἐπεξεργάζονται μεγαλόπνοα καὶ πολυετῆ προγράμματα οἰ-
κονομικῆς ἀνάπτυξης, δὲν ἔλαβαν ὑπ' ὄψη τους αὐτὸν τὸν
ἀπαράβατο κανόνα. Καὶ δὲν ἀσχολήθηκαν παρὰ μόνο μὲ
τὶς μεγάλες ἐπιχειρήσεις τῶν πολλῶν ἑκατομμυρίων κεφα-
λαίων. Κι ἀγνόησαν τὴ Βιοτεχνία, τῶν μικρῶν κεφαλαίων,
ἀπὸ τὴν ὁποία εἶχε ἀνάγκη ὁ τόπος. Σὰν μιὰ προπαρασκευῆ

τῆς ἀπογείωσής μας. Σάν ἓνα σχολεῖο προπαρασκευῆς ἀκόμα καὶ τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου ποῦ θὰ δουλέψῃ στὴ Βιομηχανία ἀργότερα. Σάν ἓνα ἐπιχειρησιακὸ τύπο ποῦ θὰ κρατοῦσε στὸν τόπο τους ὄλους τοὺς ἀγρότες ποῦ ἔφυγαν μετὴ μετανάστευση κλπ. Δὲν τὴν προγραμμάτισαν, δὲν τὴ χρηματοδότησαν, δὲν τὴν προστάτεψαν. Εἶναι θλιβερό, πραγματικά, νὰ βλέπῃ κανένας στὶς στατιστικὲς τῶν χρηματοδοτήσεων νὰ ἔχῃ δοθῆ τὸ 23,6% στὴ Βιομηχανία, τὸ 12,8% στὸ Ἐμπόριο καὶ μόνο τὸ 2,4% στὴ Βιοτεχνία. Ἐνῶ ἡ Βιοτεχνία στὴν Ἑλλάδα ἀπασχολεῖ πάνω ἀπὸ 400.000 ἀνθρώπους (ἡ Βιομηχανία μόνο 120.000 καὶ τὸ Ἐμπόριο 352.000) καὶ δίνει σχεδὸν τὸ 39% τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματός ἀπὸ τὴ μεταποιητικὴ δραστηριότητα.

Τρίτο, γιατί σήμερα ἀκόμα καὶ στὶς προηγμένες βιομηχανικὲς χώρες ἡ Βιοτεχνία, σάν μεταποιητικὴ δραστηριότητα τῶν ἀπομακρυσμένων καὶ ὀλιγάνθρωπων περιοχῶν, ὄχι μόνο δὲν ἔχασε τὴ σημασία της, ἀλλ' ἀντίθετα, εἶναι καὶ θὰ εἶναι ἡ σπονδυλικὴ οἰκονομικὴ στήλη τῶν περιοχῶν αὐτῶν, ποῦ καθημερινὰ ὄλο καὶ ἐνισχύεται. Γιατὶ ἀποκτάει εἰδικὴ βαρύτητα στὰ θέματα τῆς ἀνάπτυξης τῆς μετανάστευσης καὶ τῆς κοινωνικῆς ἀποκεντρώσεως: Στὰ θέματα τῶν ὑπεργολαβικῶν εἰδικευμένων κατασκευῶν μικροοργάνων καὶ ἐξαρτημάτων. Στὰ θέματα τῶν μεγαλύτερων εὐκολιῶν προσαρμογῆς, στὴν ποικιλία τῆς παραγωγῆς καὶ τῶν συναρμολογήσεων κλπ.

Τέταρτο, γιατί ἔχει διαπιστωθῆ ἐπιστημονικά, ὅτι τὸ μεγαλύτερο τμήμα τοῦ εἴδους τῶν δραστηριοτήτων μεταποίησης, ποῦ θὰ ἐπιλέξουμε γιὰ τὴν Ἐπαρχία Κονίτσης ἐπιτυγχάνει οἰκονομικότερα ἀποτελέσματα ὅταν περιορίζεται σὲ μικρὰ ἐπιχειρησιακὰ μεγέθη (Βιοτεχνία).

Τέλος, γιατί όπως διαπιστώθηκε τώρα τελευταία, σε συνέδριο βιοτεχνών των χωρών της ΕΟΚ, που έγινε στη Θεσσαλονίκη (Μάιο — Ιούνιο 1965), στις χώρες της Κοινής Αγοράς υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον για τα προϊόντα της ελληνικής Βιοτεχνίας. Όχι μόνο για τα πρωτότυπα ύφαντά μας (βελόντζες — κιλίμια κλπ.) αλλά και για άλλα προϊόντα, που από λόγους οικονομικότερης παραγωγής θα μπορούσαν να κατασκευαστούν στην Ελλάδα από μικρές βιοτεχνικές επιχειρήσεις, όπως λ.χ. εξαρτήματα μηχανημάτων, όργανα, συναρμολογήσεις κλπ.

**

3. "Ας δούμε τώρα ποιές βιοτεχνίες κατά την γνώμη μας, θα μπορούσαν να προκόψουν στην Επαρχία Κονίτσης με τα σημερινά δεδομένα.

Στην πρώτη σειρά έρχονται οι βιοτεχνίες που χρησιμοποιούν σαν πρώτη ύλη προϊόντα παραγόμενα μέσ' την Επαρχία.

- α) Ύφαντουργικές (αργαλειά). Με τις σχετικές βιοτεχνίες: λαναριστήριο, κλωστήριο, βαφείο. Έδω περιλαμβάνουμε και την ταπητουργία.
- β) Βιοτεχνίες ξύλου: Με τις σχετικές βιοτεχνίες: Πριεστήριο και ξηραντήριο Κλίθανο.
- γ) Βιοτεχνίες επεξεργασίας γάλακτος. Έξω από το Τυροκομείο Κονίτσης, θα μπορούσαν μικρά σύγχρονα εργαστήρια να γίνουν κοντά στους τόπους της ποιμενικής κτηνοτροφίας.
- δ) Βιοτεχνίες κονσερβοποιΐας. Αυτές θα συνδυασθούν με την ανάπτυξη της δεντροκαλλιέργειας αλλά και των επιχειρήσεων ανάπτυξης ζώων προς πάχυνση (για τις οποίες μιλήσαμε σε άλλο άρθρο μας).

- ε) Μιά βιοτεχνία εξόρυξης, κοπής και επεξεργασίας τῶν κόκκινων μαρμάρων Ἀγίας Παρασκευῆς (Κεράσοβου).
- στ) Μιά βιοτεχνία ἀπόσταξης λουλουδιῶν καὶ ἀρωματικῶν φυτῶν γιὰ τὴν παραγωγή ἀρωμάτων. Ἡ βιοτεχνία αὐτὴ θὰ συνδυασθῆ καὶ μὲ τὴν καλλιέργεια σχετικῶν φυτῶν. Λεβαντίνας, χαμομηλιοῦ, ρήγανης κλπ.
- ζ) Βιοτεχνίες Τουρισμοῦ (σύμφωνα μὲ τὴν τελευταία συνήθεια οἱ ἐπιχειρήσεις ποὺ ἐκμεταλλεύονται τὰ νερὰ καὶ τὰ προσφέρουν στοὺς ἐπισκέπτες π.χ. λουτρά, θεωροῦνται ὅτι ἀνήκουν στὴν μεταποιητικὴ δραστηριότητα). Ἔτσι στὴν Ἐπαρχία Κονίτσης μπορεῖ νὰ ἰδρυθοῦν ἐπιχειρήσεις λουτρῶν στὸν Ἀμάραντο, Κλειδωνιά καὶ Κόνιτσα, γιὰ τὶς ὁποῖες γράψαμε σ' ἄλλη σελίδα.
- η) Βιοτεχνίες παρασκευῆς μιγμάτων ζωοτροφῶν ἀπὸ ντόπιες καὶ ξένες πρῶτες ὕλες, καθὼς καὶ βιοτεχνίες κατεργασίας τῶν ὑποπροϊόντων τῶν σφαγείων κλπ. (ὅπως εἶδαμε σ' ἄλλη σελίδα καὶ ἀνάλογα μὲ τὴν ἀνάπτυξη τῆς γεωργοκτηνοτροφικῆς παραγωγῆς στὴν Ἐπαρχία).

Στὴ δεύτερη σειρά ἔρχονται οἱ βιοτεχνίες, ποὺ μποροῦν ν' ἀναπτυχθοῦν ὡς ἐπέκταση παρόμοιων βιοτεχνιῶν ποὺ εὐδοκίμοι σὲ κοντινὲς περιοχές, π.χ.:

- α) Γουναράδικα ἐργαστήρια (ὅπως στὴν Καστοριά μὲ τὸ ἄνοιγμα τοῦ δρόμου πρὸς τὴ Μακεδονία).
- β) Βιοτεχνίες ἀσημουργικῆς καὶ Βιοτεχνίες θυρσοδεψίας (ὅπως στὰ Γιάννενα).
- γ) Βιοτεχνίες κεντητικῆς κλπ. (ὅπως στὸ Μέτσοβο).

Στὴν τρίτη σειρά ἔρχονται οἱ βιοτεχνίες Εἰδίκευσης, αὐτὲς ποὺ ἀπαιτοῦν μικρὰ κεφάλαια ἐγκατάστασης καὶ κίνησης, λίγους ἀνθρώπους (τῶν ὁποίων ὅμως οἱ ἀποδοχῆς,

συμμετέχουν σέ ύψηλό ποσοστό στή διαμόρφωση τοῦ κόστους τῶν προϊόντων) ἔχουν μικρό κόστος μεταφορᾶς καί χαμηλό συντελεστή συγκέντρωσης τοῦ κλάδου (ὅταν δηλαδή μεγαλώνουν καί φθάνουν σέ βιομηχανικά μεγέθη τὸ κόστος τῆς παραγωγῆς των ἀντὶ νὰ ἐλαττωθῆ, μεγαλώνει).

Σὰν τέτοιες θὰ μπορούσαν, σέ μιὰ περίοδο ἀνάπτυξης τῆς περιοχῆς ν' ἀναπτυχθοῦν, ἐνδεικτικά:

1. Βιοτεχνίες ἐτοιμῶν ἐνδυμάτων καί πλεκτῶν.
2. Βιοτεχνίες κατασκευῆς μικρῶν μεταλλικῶν ἐξαρτημάτων καί μηχανημάτων.
3. Βιοτεχνίες κατασκευῆς ἀναπτήρων, ραδιοφῶνων, τρανζίστορς κλπ.

Οἱ βιοτεχνίες αὐτὲς θὰ βασισθοῦν κυρίως σέ ξένη κατανάλωση. Εἶναι θέμα ὀργάνωσης τῆς λήψης τῶν παραγγελιῶν ἀπὸ ἄλλους μεγαλύτερους ὀργανισμοὺς τοῦ ἐσωτερικοῦ ἢ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Εἶναι περισσότερο βιοτεχνίες ειδίκευσης καί ὑπεργολαβίας.

Δὲν θὰ θέλαμε γιὰ λόγους χώρου νὰ ἐπεκταθοῦμε σέ μεγαλύτερη ἀνάλυση τῶν παραπάνω βιοτεχνικῶν κλάδων. Ὅμως κρίνουμε σκόπιμο νὰ κάνουμε τίς παρακάτω παρατηρήσεις:

Στὶς ὑφαντουργικὲς βιοτεχνίες ποὺ χρησιμοποιοῦν τὸ ντόπιο μαλλί, γιὰ νὰ φτιάχνουν φλοκάτες, κιλίμια κλπ. οἱ ντόπιοι ἀργαλεῖοι πρέπει ν' ἀντικατασταθοῦν μὲ τοὺς σύγχρονους ἀργαλειοὺς, αὐτοὺς ποὺ λένε «τῶν οἰκοκυρικῶν σχολῶν». Παρατηρήθηκε ὅτι ἡ κατασκευὴ τῶν κιλιμιῶν, μ' ἓνα σύγχρονο ἀργαλειό, ἀφίνει στὶς γυναῖκες ποὺ ἐργάζονται μόνες τους, στὰ σπίτια τους, μεροκάματο πάνω ἀπὸ 40 δρχ. γιὰτὶ ἡ ἀξιοποίηση τῆς πρώτης ὕλης μὲ τὸ κιλίμι (ὄχι βέβαια τὸ ποιμενοβλάχικο, ἀλλὰ τὸ ἄλλο τὸ λεγόμενο «καϊνοούργιο») φθάνει περίπου στὸ 229%, δηλαδή τριπλα-

σιάζεται με τὴν ἐργασία τοῦ ἀργαλειοῦ ἢ ἀξία τῆς πρώτης ὕλης. Πράγμα πού εἶναι σημαντικὸ γιὰ τὸ πολὺ χαμηλὸ εἰσὸδημα τῶν κατοίκων τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης. Γιὰ νὰ μειώσουμε ἀκόμα τὸ κόστος τῆς πρώτης ὕλης καὶ νὰ βελτιώσουμε τὴν ποιότητα τῶν προϊόντων θὰ πρέπει μέσα στὴν Κόνιτσα νὰ φτιαχτῆ ἓνα λαναριστήριον σύγχρονον καὶ ἓνα βαφεῖο.

Οἱ βιοτεχνίες ξύλου στὴν Κόνιτσα, δὲν ἔχουν τίς περισσότερες φορές ντόπιον ξύλον ἀποξηραμένο καὶ χρησιμοποιοῦν ξένο ξύλον. Λένε, ὅτι τὸ ντόπιον ξύλον, ἐπειδὴ κόβεται τὴν ἀνοιξή, πού τὰ δέντρα εἶναι γιῶμάτα χυμούς, σκουληκιάζει. Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ γίνῃ ἓνας κλίβανος ἀποξήρανσης στὴν Κόνιτσα, πού μαζὺ μ' ἓνα σύγχρονον πριστήριον, θὰ καταστήσῃ τὴν Κόνιτσα κέντρο ἐμπορίου ξύλου. Παραπέρα οἱ βιοτέχνες τοῦ ξύλου στὴν Κόνιτσα, θὰ μπορούσαν νὰ παίρνουν παραγγελίες γιὰ κατασκευὴ κουφωμάτων, ἢ κουτιῶν συσκευασίας καὶ ἀπὸ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδας. Θὰ μπορούσαν νὰ ἐπεκτείνουν τὴ δουλειά τους στὴν ἐπιπλοποιΐα. Νὰ κατασκευάζουν ἀπὸ καλὰ ξηραμένο ντόπιον ξύλον, τίς ὠραῖες κασέλλες (μὲ τὰ ὠραῖα παραδοσιακὰ ξυλόγλυπτα ἀπ' ἔξω) πού γίνονται ἀνάρπαστες στὴν ἄλλη Ἑλλάδα καὶ στὸ ἐξωτερικόν. (Πληροφοροῦμαι ὅτι στὰ Γιάννενα ἓνας ἐπιχειρηματίας ἔκαμε χρυσὲς δουλειές μὲ τὸ νὰ παράγῃ σὲ σειρά τέτοιες κασέλλες καὶ νὰ φροντίζῃ ὥστε νὰ μοιάζουν μὲ παλιές. "Ἄς μὴ ξεχνᾶμε τὴν παρόμοια βιομηχανία πού ἀκμάζει σήμερον στὴν Ἰσπανία μὲ τίς ἀντιγραφές τῶν παλιῶν ἀγροτικῶν ἰσπανικῶν ἐπίπλων). Ἀκόμα θὰ μπορούσαν νὰ κατασκευάζουν στὴν Κόνιτσα μικρὰ ξυλόγλυπτα σκεύη καὶ ἄλλα μικροπράγματα, ἀπὸ ντόπιον ἢ ἀπὸ ξένο ξύλον, σὰν αὐτὰ πού ἀποτελοῦν τὴν παραδοσιακὴ τέχνη τῶν Σαρακατσαναίων: γκλίτσες, ρόκες, χαβάνια, σαρμάτσες,

ἢ τὴν παραδοσιακὴν τέχνην ἄλλων εὐρωπαϊκῶν λαῶν λ.χ. τῶν Κροατῶν, ποὺ παράγουν σὲ μεγάλους ἀριθμοὺς τὰ χειροποίητα ξύλινα μικροπράγματα, ξύλινες ψαλλίδες, ξύλινα πηρούγια ἢ κουτάλια μὲ ἀνάγλυφες παραστάσεις, σταχτοδοχεῖα, καρυοθραῦστες, σαλατιέρες, δίσκους, πιάτα κλπ. Αὐτὰ εἶναι ζήτημα τόνου, ἴσως καὶ ἄλλων μηχανημάτων κάπως μεγαλύτερης ἀξίας, τὰ ὁποῖα ὅμως θὰ μπορούσαν νὰ Κονιτσιῶτες βιοτέχνες νὰ προμηθευθοῦν ἰδρύοντας μιὰ ἔνωσι; ἀνάμεσά τους, ὥστε νὰ πάρουν μὲ κοινὴ συνδρομὴ ἓνα μονάχα μεγάλο μηχανήμα γιὰ νὰ ἐξυπηρετοῦνται ὅλοι.

4. Οἱ παραπάνω βιοτεχνίαι στὴν Ἐπαρχία Κονίτσας θὰ μπορούσαν ν' ἀναπτυχθοῦν καὶ κατὰ τὸν κλασσικὸν τρόπο τῆς συγκεντρωμένης ἀπασχόλησης, μ' ἓνα ἐργαστήριον στὴν Κόνιτσα ἢ σὲ κάποιο μεγαλοχώρι, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν τρόπο τῆς ἀποκεντρωμένης ἀπασχόλησης ὅπου θὰ ὑπάρχει ἓνα κεντρικὸν ἐργαστήριον, ποὺ θὰ δίνῃ ὅμως δουλειὰ καὶ σ' ἄλλους μεμονωμένους τεχνίτας στὰ χωριά των, στὰ σπίτια των. Σύστημα, ποὺ ὅπως εἶδαμε σ' ἄλλῃ σελίδᾳ, εἶναι πλατεῖα διαδομένο στὰ εὐρωπαϊκὰ κράτη, μὲ ὀρεινοὺς πληθυσμοὺς καὶ τὰ ἴδια σὰν τὰ δικά μας προβλήματα, γιὰτὶ ἐπιδοτεῖται ἀπὸ τὸ Κράτος. Εἶναι ὅμως φανερό, πὼς γιὰ νὰ ἐφαρμοσθῇ καὶ σὲ μᾶς αὐτὸ τὸ σύστημα, χρειάζονται ἐκτὸς τῶν ἄλλων τουλάχιστο δρόμοι, χρειάζεται πολιτιστικὴ ἀνοδος στὸ χωριό, εὐκαιρίες κάποιας στοιχειώδους ψυχαγωγίας κλπ., πράγματα ποὺ θὰ ἐπιτευχθοῦν μόνο ἂν ἀναπτυχθοῦν στὸ σύνολο οἱ ὀρεινὲς μας περιοχὲς καὶ ἀπὸ κάθε πλευρὰ (γεωργοκτηνοτροφικὴ — τουριστικὴ — ἐκπολιτιστικὴ κλπ.).

*

**

5. Τὸ δυσκολώτερον πρόβλημα, στὸ θέμα τῆς ἀνάπτυξης τῆς Βιοτεχνίας στὴν Ἐπαρχία Κονίτσας εἶναι ἀναμφι-

σβήτητα ή οργάνωσή της, ή χρηματοδότησή της, ο προγραμματισμός και ή διάθεση τών προϊόντων της.

Τò πρόβλημα αυτό από μιὰ πλευρά, είναι γενικότερο και ἀφορᾷ τὴν ἀνάπτυξη τῆς Βιοτεχνίας σ' ὅλες τὶς μικρὲς ἐπαρχιακὲς πόλεις τῆς Ἑλλάδας. Ἐς τὸ πλησιάζουμε περισσότερο. Μπροστὰ μας ἔχουμε τρία παραδείγματα, παρμένα ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Κόνιτσα, πὺ θὰ μᾶς ὁδηγήσουν νὰ κάνουμε ὠρισμένες ἐποικοδομητικὲς σκέψεις.

Τὴν Ταπητουργικὴ Σχολὴ τῆς Κόνιτσας.

Τò Χειροτεχνικὸ Ἐργαστήριον Ὑφαντουργίας τῆς Κάτω Κόνιτσας, καί,

Τὰ Ἐργαστήρια τοῦ Ὀρφανοτροφείου (ἐπιπλοποιεῖο, ραφτάδικο — ὑποδηματοποιεῖο).

Καὶ τὰ τρία παραδείγματά μας, ἔχουν ὁργάνωση κατὰ κάποιον τρόπο βιοτεχνική, ἂν καὶ στὸ βάθος, δὲν πρόκειται παρὰ γιὰ σχολεῖα μαθητείας. Μόνον πὺ ἐπειδὴ ἀνήκουν σὲ κάποιον ὀργανισμό, ὑπακούουν σὲ κάποιες ἐντολές, ἐκτελοῦν κάποιον πρόγραμμα καὶ διαθέτουν τὰ προϊόντα τους — χωρὶς πρόβλημα — κυρίως ἐκτὸς τῆς περιοχῆς Κονίτσης.

Ἐξασφαλίζουν ἓνα σίγουρο μεροκάματο (ἐκτὸς βέβαια ἀπὸ τὸ Ὀρφανοτροφεῖο) στοὺς ἐργαζόμενους. Τὰ προϊόντα τους εἶναι ποιοτικὰ ἀνώτερα καὶ χρηματοδοτοῦνται ἄς ποῦμε κανονικὰ.

Ὡστόσο οἱ τρεῖς αὐτὲς «βιοτεχνίες» δὲν παίζουν τὸ γενικότερο ρόλο πὺ θᾶπρεπε στὴν ἀνάπτυξη τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης. Δὲν ἀποτέλεσαν τὴ μαγιά, γιὰ τὴ δημιουργία μιᾶς ἄλλων παράλληλων βιοτεχνιῶν, ὅπως συνήθως συμβαίνει, δὲν ἀναπτύχθηκαν δηλαδὴ τὰ λεγόμενα πολλαπλασιαστικὰ φαινόμενα τῆς οἰκονομίας, πὺ σὰν χιονοστιβάδα, αὐξάνουν τὸν ἀριθμὸ τών δραστηριοτήτων στὶς περιοχὲς πὺ δροῦν. Ἀντίθετα περιορίστηκαν στὸ ρόλο τοῦ σχολείου, καὶ στὸ ξε-

ρὸ μεροκάματο πὸ καταβάλλουν. Μόλις διαγράφηκε στὸν ὀρίζοντα ὁ κίνδυνος νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὴν προστασία τῶν Ὀργανισμῶν πὸ ὑπάγονται ἢ μόλις ἔφυγε ὁ δάσκαλος πὸ τὰ διεύθυνε, κινδύνεψαν νὰ κλείσουν. Οἱ ἀπόφοιτοι τοῦ Ὀργανοτροφείου — τουλάχιστο στὰ τελευταῖα χρόνια — σχεδὸν κανένας δὲν ἔμεινε στὴν Κόνιτσα νὰ συνεχίσῃ τὴ δουλειά του. Μεγάλος ἀριθμὸς μάλιστα χρησιμοποίησε τὴν τέχνη πὸ ἔμαθε στὸ πρῶτο στάδιο τοῦ βιοπορισμοῦ του καὶ κατόπιν ἄλλαξε ἐπάγγελμα. Ὅλα αὐτὰ μᾶς δείχνουν πὸ τὰ παραπάνω παραδείγματα μας, ἐνῶ σὰν προσπάθειες εἶναι θαυμάσιες καὶ ἔχουν σοβαρότατα θετικὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα μποροῦν νὰ γίνουν τὸ μοντέλο γιὰ εὐρύτερο κύκλο δραστηριοτήτων, ὡστόσο φαίνεται ὅτι ἔχουν καὶ ἀρκετὲς ἀτέλειες, στὸν ὅλο τρόπο τῆς ἐνεργείας τῶν. Τοὺς ἔλλειψε κάτι πὸ τὰ ἄφησε σὰν ξένο σῶμα στὴν οἰκονομία τῆς ἐπαρχίας. Θὰ λέγαμε, δὲν τὰ ἀνέταξε ὀργανικὰ στὴν ἐπαρχία. Φοβᾶμαι, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ὅτι αὐτὸ συμβαίνει καὶ μὲ τίς ἄλλες παρόμοιες προσπάθειες σ' ὅλες τίς ἐπαρχιακὲς πόλεις τῆς Ἑλλάδας.

Ἐρωτᾶται λοιπὸν τί θὰ πρεπε νὰ γίνῃ, προκειμένου βέβαια γιὰ μιὰ γενικότερη προσπάθεια, πὸ θὰ περιλάμβανε ὅλους τοὺς κλάδους τῆς Βιοτεχνίας.

Ἡ ἰδέα νὰ ὑπάρξῃ κάποιος Κεντρικὸς Ὀργανισμὸς (Πανελλαδικὸς) κατ' ἀρχήν, πὸ θὰ βοηθήσῃ στὸ σύνολο τοῦ τὴν ἐπαρχιακὴ Βιοτεχνία, εἶναι τὸ χωρὶς ἄλλο τὸ *Sine qua non*.

Τρεῖς προϋποθέσεις ἀπαραίτητες: Διαχωρισμὸς ἀπὸ τὴ Βιομηχανία. (Λίγο δύσκολος βέβαια, ἀλλὰ ἀπαραίτητος). Διαχωρισμὸς ἀπὸ τὴ Βιοτεχνία καὶ τίς μικρὲς ἐπιχειρήσεις τοῦ Κέντρου. Καὶ τελευταία, διακομματι-

κή συμφωνία και απόφαση για την ίδρυσή του, ὀργάνωσή του, κατεύθυνσή του, σὲ τρόπο ὥστε νὰ μὴ καταποντισθῇ στὶς κομματικές ἀντιδικίες και ἀντεγκλήσεις.

Ἡ Ἑλληνική Ἐπαρχιακή Βιοτεχνία (ποῦ περιλαμβάνει ὅλες τὶς μικρὲς μεταποιητικές ἐπιχειρήσεις) ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ἰδιαίτερη φροντίδα γιὰ ὀργάνωση, τεχνική βοήθεια, προστασία, προγραμματισμό, χρηματοδότηση, προβολή και διαφήμιση. Θαλπωρὴ στὰ πρῶτα βήματά της. Μελέτη κατὰ βάθος τῶν προβλημάτων της. Ὑπόδειξη εὐκαιριῶν. Ἀκόμα ὑπόδειξη τῶν τάσεων, τῶν στροφῶν και τῆς εὐαισθησίας τοῦ γούστου τῆς ἀγορᾶς. Ἐξασφάλιση παραγγελιῶν. Ἐξασφάλιση μόνιμου ἐκθετηρίου και πρατηρίου πωλήσεων στὶς μεγάλες πόλεις, στὸ ἐσωτερικὸ και ἐξωτερικὸ. Ἐχει ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ σὲ ἐπαφή με ἄλλους ἐμπορικοὺς ἢ βιομηχανικοὺς ὀργανισμοὺς στὸ ἐσωτερικὸ και στὸ ἐξωτερικὸ, ποῦ θὰ ἀπορροφᾶνε τὰ ἐμπορεύματά της κλπ. Παράλληλα δέ, ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ μιὰ ἀνεξαρτησία. Νὰ βασισθῇ στὶς τοπικὲς πρωτοβουλίες. Νὰ ἐκμεταλλευτῇ τὴν ἐξυπνάδα, τὴν ἐπιχειρηματικότητα, τὴν ἐφευρετικότητα και τὸ λεγόμενον δαιμόνιο τοῦ Ἑλληνα ἐπιχειρηματία.

Ὅτι αὐτά, βέβαια, δὲ μποροῦν οἱ μικρὲς ἐπαρχιακὲς ἐπιχειρήσεις νὰ τὰ ἐξασφαλίσουν ἀπὸ δική τους πρωτοβουλία. Εἶναι ἀδιανόητο, αὐτῇ τῇ στιγμῇ νὰ σκεφτῶ τὸν Κονιτσιώτη βιοτέχνη νᾶρχεται σ' ἐπαφή με μιὰ ξένη ἐπιχείρηση γιὰ νὰ κλείνῃ δουλειές, νὰ παίρνῃ παραγγελίες, ἢ ἀνόμα και νὰ κατασκευάζῃ γιὰ νὰ ἐμπορευτῇ. Αὐτὰ εἶναι δουλειὰ τοῦ Μεγάλου Κεντρικοῦ Ὄργανισμοῦ, ποῦ θᾶχῃ τὴ συγκρότηση ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἐνὸς Ἴνστιτούτου γιὰ τὴν Ἀνάπτυξη τῶν ἐπαρχιακῶν

μικρῶν ἐπιχειρήσεων καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλῃ, μιᾶς Τράπεζας ἀνάπτυξης τῆς ἐπαρχιακῆς Βιοτεχνίας.

Ὁ ὀργανισμὸς αὐτός, δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἓνα κεντρομόλο γραφειοκρατικὸ παρακλάδι τοῦ Κρατικοῦ Ὄργανισμοῦ. Θὰ πρέπει νὰ εἶναι μιὰ ζωντανὴ μονάδα. Μὲ γραφεῖο ἀποκεντρωμένης δραστηριότητος καὶ πρωτοβουλίας, μέσα στὴν Κόνιτσα, ὅπως καὶ στὶς ἄλλες μικρὲς ἐπαρχιακὲς πόλεις, ἀποτελούμενο ἀπὸ εἰδικούς καὶ ἐνημερωμένους ἐπιστήμονες (οἰκονομολόγους, προγραμματιστές καὶ τεχνικούς) Ἄνθρώπους ποὺ θάχουν μελετήσει τὸ πρόβλημα κατὰ βάθος καὶ θάχουν προσλαμβάνουσες ἀπὸ τὰ ἄλλα κράτη τῆς Εὐρώπης ὅπου παρουσιάζονται τὰ ἴδια θέματα.

Ὁ ρόλος τους θὰ εἶναι ἡ ἄμεση βοήθεια, παρακολούθησις, συντονισμὸς, τεχνικὴ συμβουλή καὶ ὀργάνωσις τῆς βάζουσι. Ἰδρυσις μικρῶν ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅπου χρειάζεται με τὴν συμμετοχὴν ἢ καὶ χωρὶς τῆς συμμετοχῆς τῶν ἰδιωτῶν ἢ τῶν συνεταιρισμῶν. Φυσικὰ ἢ προοπτικὴ θὰ εἶναι πάντοτε νὰ παραδοθῶν τελικὰ στὸ σύνολό τους οἱ ἐπιχειρήσεις αὐτὲς στοὺς ἰδιῶτες ἢ στοὺς συνεταιρισμούς. Χρηματοδότησις τῶν προσπαθειῶν ποὺ ὑπάρχουν καὶ χωλαίνουσι ἢ ἀκόμα καὶ τῶν προσπαθειῶν γιὰ συνένωσις πολλῶν ὁμοειδῶν βιοτεχνιῶν γιὰ τὴ δημιουργία σοβαρότερης μονάδας. Σὰν τράπεζα δὲν θὰ πρέπει ὁ ὀργανισμὸς αὐτός νὰ εἶναι συνηθισμένου τύπου. Τὰ κριτήριά του θὰ πρέπει νὰ εἶναι εὐρύτερα καὶ νὰ ἀνάγωνται στὴ γενικότερη ἀνάπτυξις τῆς ἐπαρχίας.

Φυσικὰ, ἡ δραστηριότητα τοῦ Ὄργανισμοῦ αὐτοῦ θὰ ξετυλιχθῆ σιγὰ σιγὰ, ἀπ' τὶς μεγαλύτερες ἐπαρχιακὲς πόλεις, στὶς μικρότερες, ὥσπου στὸ τέλος νὰ γίνῃ τὸ δεσπόμενον ὄργανον τῆς ἐπαρχιακῆς ἀνάπτυξης. Τμήματα τοῦ Ὄρ-

γανισμού αὐτοῦ εἰδικευμένα στοὺς κλάδους των θὰ ἀποτελέσουν οἱ ὑπάρχοντες εἰδικευμένοι ὀργανισμοὶ στὴν Ταπητουργία — Ἑλληνικὴ Χειροτεχνία κλπ.

Κανένας δὲν ἀμφιβάλλει, πῶς ἂν μιὰ τέτοια προσπάθεια ξεκινηθῆ (ἀκόμα καὶ τοπικὰ, στὴν Ἡπειρο λ.χ. ἀκόμα καὶ μὲ τοπικὲς συνεταιριστικὲς πρωτοβουλίες), θὰ δημιουργηθῆ τὸ κλίμα τῆς σιγουριᾶς καὶ οἱ λιγοστὲς ἀποταμιεύσεις τῶν ἐπαρχιωτῶν θὰ σταματήσουν τὸ μόνιμο ἐκπατρισμὸ τους (φαινόμενο ποὺ ἀποτελεῖ μαζὺ μὲ τὸν περαιτέρω ἐκπατρισμὸ τῶν ἑλληνικῶν κεφαλαίων τοῦ κέντρου πρὸς τὸ ἐξωτερικὸ — καταθέσεις κεφαλαίων στὶς τράπεζες τῆς Ἑλβετίας — μιὰ ἀπ' ὅτις μόνιμες αἰτίες ὑπανάπτυξης τῆς χώρας μας) ἢ τὴν ἀποθησαύρισή τους σὲ λίρες. Θὰ ἐπενδυθοῦν παραγωγικὰ στὸν τόπο τους. Καὶ θὰ γίνουν ἢ αἰτία ν' ἀνοιχτοῦν παραπέρα δουλειές.

Ἀκόμα μπορούμε νὰ ὑπολογίσουμε πολὺ καὶ στοὺς ντόπιους μετανάστες κυρίως πρὸς τὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες, ποὺ δὲν θ' ἀργήσουν μὲ τὸ μικρὸ κομπόδεμα καὶ τὴν πείρα ποὺ ἀπόχτησαν ἔξω νὰ γυρίσουν στὸν τόπο μας καὶ νὰ γίνουν παράγοντες ἀνάπτυξης, ἰδιαίτερα στὸ βιοτεχνικὸ τομέα. Ἀπὸ τελευταία δημοσιογραφικὴ ἔρευνα ἀνάμεσα στοὺς παραπάνω μετανάστες μας, διαπιστώθηκε ὅτι τὸ 95% ἐπιθυμοῦν ἐκλύψαι τὴν ἐπιστροφή τους, ἀρκεῖ νὰ ἐξασφαλίσουν ἐδῶ κάποια δουλειὰ μὲ σίγουρο μέλλον.

**

Ἡ ἰδέα τῆς δημιουργίας ἐνὸς Κεντρικοῦ Ὄργανισμοῦ Ἀνάπτυξης τῆς Ἐπαρχιακῆς Βιοτεχνίας, δὲν εἶναι πρωτόπη. Μὲ κάποιες παραλλαγές, συζητήθηκε εὐρύτατα τὸν τελευταῖο καιρὸ στὰ οἰκονομικὰ περιοδικὰ τοῦ τόπου μας. Καὶ ἂν τὰ πολιτικὰ γεγονότα τοῦ τελευταίου καιροῦ δὲν ἔπε-

φταν στη μέση, ίσως αυτή τή στιγμή, ή ιδέα αυτή νά είχε γίνει πραγματικότητα. Καί τò ðλο θέμα μας νά είχε προαχθῆ σημαντικά. Στά αναπτυγμένα κράτη πò από πολύν καιρό, ðπως είπαμε και στην αρχή, αντιλήφθηκαν τή ουρύτητα τού ρόλου τῆς Βιοτεχνίας στην ανάπτυξη ἑνòς τόπου, ιδιαίτερα τῆς ὀλιγάνθρωπης ἑπαρχίας, στη συγκράτηση τού πληθυσμοῦ της στις ὄρεινές και ἡμιορεινές περιοχές, παρόμοιοι ὀργανισμοί ξεδιπλώνουν μιὰ καταπληκτική ἀλλά και δεσπόζουσα σ' ὄλη τήν οἰκονομία δράση. Ἐτσι, στις ΗΠΑ ὑπάρχει ἡ εἰδική «Κρατική Ἑπιχειρήσεων Μικρῶν Ἑπιχειρήσεων». Στή Σουηδία ὁ Εἰδικὸς Ὄργανισμὸς Τεχνικῶν και Μικροβιομηχανῶν. Στήν Ὀλλανδία ἡ Τεχνική Συμβουλευτική Ἑπιχειρήσεων και τὸ Τεχνολογικὸ Ἰνστιτοῦτο. Στὸ Βέλγιο τὸ Ἐθνικὸ Κέντρο Τεχνικῆς Βοήθειας και Ἑφαρμοσμένης Ἐρεῦνης. Στήν Ἰταλία λειτουργοῦν 25 Ἐπαρχιακὰ κέντρα παραγωγικότητας και τὸ Ἐθνικὸ Ἰνστιτοῦτο Βιοτεχνίας. (Μόνο για πληροφòρεια ἀναφέρουμε ðτι στα 1957 ἡ Ἰταλία ἐξήγαγε βιοτεχνικά και χειροτεχνικά προϊόντα ἀξίας 120.000.000 δολλαρίων. Πò σημαίνει τρία δισεκατομμύρια ἑξακόσια ἑκατομμύρια ἑλληνικὲς δραχμὲς). Στή Γαλλία ἡ ὑπόθεση τῆς Βιοτεχνίας καλύπτεται ἀπὸ τὸ Κέντρο τῶν Τεχνικῶν Οἰκονομικῶν και Κοινωνικῶν Μελετῶν και ἀπὸ τὴ Γενική Συνομοσπονδία Μικρομεσαίων Ἑπιχειρήσεων κλπ.

Εἶναι φανερὸ λοιπὸν, πὼς μπορεῖ ἕνας τέτοιος Ὄργανισμὸς νά μὴν εἶναι ἡ πανάκεια στην ὑπόθεση τῆς ἑπαρχιακῆς Βιοτεχνίας και ιδιαίτερα τῆς Βιοτεχνίας τῆς Ἐπαρχίας Κονίτσης, ὅμως νομίζουμε ðτι αὐτὸς θὰ δημιουργήσῃ μιὰ σταθερὴ βάση, πάνω στην ὁποία μποροῦμε νά στηρίξουμε σοβαρὲς ἐλπίδες βοήθειας και συμπαράστασης ἀπὸ τήν ὁποία ἀναμφισβήτητα ἔχουμε ἀπόλυτη ἀνάγκη.

6. Σαν παράδειγμα προκοπής και ευημερίας αναφέρουμε την γειτονική στην Κόνιτσα Καστοριά, που τα τελευταία χρόνια σημείωσε μια άλματώδη εξέλιξη, έμπορική και βιοτεχνική, στα γουναρικά. Στα 1955 είχε μια εξαγωγή γουναρικών αξίας 25.825.948 δραχ. Στα 1960 έφτασε τις 69.625.210 δραχ. Και στα 1964 ξεπέρασε τα 310.876.066 δραχ. Οί Καστοριανοί με τη δουλειά τους και την επιμονή τους κατάχτησαν τις μεγαλουπόλεις της Ευρώπης και της Αμερικής και συναγωνίζονται μ' επιτυχία το Μιλάνο και τη Μπολώνια της Ιταλίας. Τον τελευταίο καιρό ακόμη και από τη Νότια Αφρική ζητούν συνεργασία με καστοριανά εργαστήρια. Αυτή τη στιγμή, στην Καστοριά υπάρχουν μεγάλα εργαστήρια γουναρικών που απασχολούν 100 — 200 εργατοτεχνίτες. Συνολικά στην Καστοριά εργάζονται σήμερα 3500 εργατοτεχνίτες. Παλιότερα επεξεργάζονταν μόνο αποκόμματα γουναρικών. Σήμερα επεξεργάζονται και δλόκληρα δέρματα γουνοφόρων ζώων. Για λογαριασμό πάντοτε ξένων μεγάλων Οίκων που έχουν απόλυτη εμπιστοσύνη στη δουλειά και στην τιμότητα των καστοριανών, σε τρόπο ώστε να στέλγουν πολύτιμα φορτία γουναρικών και να κλείνουν τη δουλειά μόνο με μια επιστολή. Η οικονομία της Καστοριάς παρουσιάζει ένα καταπληκτικό δυναμισμό, με μόνιμη τάση για άνοδο. Θα κατακτήσει δέ πολύ σύντομα επίπεδα οικονομικής άνθησης πρωτοφανή για την Ελλάδα, αν λειτουργήσει ή ελεύθερη τελωνειακή ζώνη Καστοριάς, που από λόγους στενοκέφαλης πολιτικής αναβάλλεται, κι έτσι έντελως αφύσικα κρατιέται σε αναστολή μια από τις μεγαλύτερες πλουτοπαραγωγικές πηγές του τόπου μας.

Για όλοκληρο το νομό Καστοριάς, το εισόδημα από τη γουνοποιία ανέρχεται το χρόνο σε 310 εκατομμύρια δραχμές, ενώ από τις άλλες πηγές (γεωργία, κτηνοτροφία,

δάση κλπ.) μαζί δὲν φθάνουν τὰ 250 ἑκατομμύρια. Μὲ αὐ-
τὸ τὸ ξερὸ στοιχεῖο ποὺ ἀναφέραμε παραπάνω κλείνουμε
τὸ σημερινὸ μας ἄρθρο, χωρὶς κανένα σχόλιο. Γιατὶ πιστεύ-
ουμε πὼς κάθε σχόλιο, σ' αὐτὲς τὶς περιπτώσεις εἶναι πε-
ριττό. Εἶναι τόσο, ἀλήθεια, πειστικὴ κι αἰσιόδοξη ἡ πράξη,
ποὺ ὁ λόγος, ὅποιοσδήποτε κι ἂν εἶναι, θὰ τὴν ἀδυνατίζει.

Εὐρωπαϊκὴ Κεντρικὴ Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Ήταν από πολύ παλιά γνωστό, πώς ο βασικός λόγος τῆς χρόνιας μετανάστευσης καὶ τῶν ἄλλων μορφῶν ταξιδεμοῦ, στὴν Ἐπαρχία Κονίτσης, ὅπως ἄλλωστε καὶ σὲ κάθε ἑλληνικὴ ἐπαρχία, εἶναι ἡ φτώχεια, ἡ ἀνεργία καὶ ἡ ἔλλειψη κάθε ἐλπίδας τοπικῆς οἰκονομικῆς ἀνάπτυξης.

Ὅμως τὸ τελευταῖο μεγάλο κύμα μετανάστευσης, ποῦ πῆρε διαστάσεις ἐξαφανισμοῦ τῶν χωριῶν, ἀπὸ τὸ 1945 καὶ ὄωθε, μὲ διαρκῶς αὐξανόμενη πυκνότητα, ἰδιαίτερα μετὰ τὸ 1960, ἔδειξε ξεκάθαρα, πὼς πίσω ἀπ' τοὺς παραπάνω λόγους, ὑπάρχουν καὶ ἄλλοι ἐξ ἴσου ἰσχυροί, ποῦπαιξαν ἰσοβαρότατο ρόλο καὶ προπαντὸς στὴν προετοιμασία τοῦ κύματος αὐτοῦ, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους κυρίαρχη θέση κατέχει (ἐξω θέβαια ἀπὸ τοὺς ἐπικαιρικὰ πολιτικούς) ἡ χαμηλὴ πνευματικὴ καὶ πολιτιστικὴ στάθμη τῶν μικρῶν, ἀλλὰ καὶ μεγάλων οἰκισμῶν, ἡ τέλεια ἀπορρύθμιση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς των, ἡ ἔλλειψη κάθε εἴδους ψυχαγωγίας, τὸ μόνιμο καὶ ἀπαράδεκτο κενὸ ποῦ ἀφήνει ἡ χωρὶς περιεχόμενο ζωὴ κλπ.

Ἡ τελευταία διαπίστωση αὐτῆ, δὲν εἶναι προῖόν τῆς προσωπικῆς μονάχα πείρας μας, ἀλλὰ φάνηκε κατὰ τρόπο ἀναμφισβήτητο ἀπὸ τίς ἐπιτόπιες ἔρευνες ποῦ ἔκαναν τώρα

τελευταία ἔγκριτα ἀθηναϊκὰ περιοδικά, σ' ὀλόκληρη τὴν Ἑλλάδα, ἀλλὰ καὶ ἰδιαίτερα στοὺς μεθοριακοὺς νομοὺς (καθὼς καὶ στὸ Νομὸ Ἰωαννίνων). Διαπιστώθηκε δηλαδὴ ὅτι καὶ χωριὰ πλούσια σχετικὰ, ἔχουν μεγαλύτερη ἀναλογία μεταναστῶν, ἀπὸ γειτονικὰ χωριὰ φτωχά. Καὶ ἄτομα ἀπὸ σχετικὰ εὐπορες οἰκογένειες, πῆραν τὰ μάτια τους καὶ ἐγκατάλειψαν τὰ σπίτια τους καὶ τὰ χωριά τους σὰν μετανάστες εἰς εὐρωπαϊκὰς χώρες. Καὶ χωριὰ πεδινὰ κοντὰ στὸ ἐπαρχιακὸ κέντρο, γύρω ἀπὸ τὴν Κόνιτσα, πού τὸν παλιὸ καιρὸ ἔμεναν ἀδιάφορα στὸ μεταναστευτικὸ ρεῦμα, σήμερὰ βρίσκονται εἰς τὴν πρώτη γραμμὴ τῆς φυγῆς. Καὶ τέλος, ἄτομα πού μετὰ ἀπὸ μιὰ παραμονὴ τριῶν τεσσάρων ἐτῶν εἰς τὴν ξενιτιά, ἀποφάσισαν νὰ γυρίσουν, ἀγνόησαν τελείως τὸ χωριὸν τους, ἀκόμα τὴν Κόνιτσα καὶ τὰ Γιάννενα, καὶ ἐγκαταστάθηκαν μονίμως πᾶσι εἰς τὴν Ἀθήναι καὶ τὴν Θεσσαλονίκη. Δὲν εἶναι δύσκολο λοιπὸν νὰ συμπεράνουμε, ἀναλύοντας τὰ παραπάνω, ὅτι τὸν τελευταῖον καιρὸν βρισκόμαστε μπροστὰ σ' ἓνα φαινόμενον ὃχι μόνο σωματικῆς μετανάστευσης ἀλλὰ καὶ «ψυχικῆς φυγῆς» (ψυχικῆς μετανάστευσης) πού χρονολογικὰ, μπορούμε νὰ ποῦμε ὅτι προηγήθηκε, τὸ δεύτερον τοῦ πρώτου. Τὸ σύμπτωμα αὐτό, νομίζουμε ὅτι εἶναι πάρα πολὺ ἐπικίνδυνον καὶ πρέπει καὶ νὰ τὸ μελετήσουμε μὲ προσοχὴν ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουμε μὲ σοβαρότητα. Καὶ τοῦτο, ὅταν τὸ ὄλο πρόβλημα γιὰ μᾶς σήμερὰ, ἔτσι ὅπως τίθεται, δὲν εἶναι τόσο ν' ἀνακόψουμε (γιὰ τὴν ἐπαρχία Κονίτσης καὶ τὴν Ἑλληνικὴν Ἐπαρχίαν ἐν γένει) τὸ κῦμα, πράγμα πού καὶ ὅλας εἶναι πάρα πολὺ ἀργά, ὅσο νὰ ἴδουμε πῶς θὰ δημιουργήσουμε τίς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπάνοδο εἰς τὸν τόπον τους αὐτῶν πού ἔφυγαν τώρα τελευταία, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων πού ἐγκατάλειψαν τὴν περιοχὴν τους ἀπὸ καιρὸν. Ἀπὸ τὴν ἐπάνοδο αὐτὴν δὲν ἐξαιροῦμε οὔτε καὶ αὐτοὺς πού ἐγκα-

ταστάθηκαν στην Ἀθήνα ἢ τὴ Θεσσαλονίκη. Γιατὶ γιὰ μᾶς τὸ πέρασμα τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἐπαρχίας στὴν Ἀθήνα ἢ τὴ Θεσσαλονίκη, γιὰ μόνιμη ἐγκατάσταση, δὲν παύει νὰ εἶναι μιὰ μορφή μετανάστευσης (ποὺ τὴν λέμε ἐσωτερικὴ μετανάστευση), ποὺ ὅμως κρινόμενῃ ἀπὸ ὠρισμένη σκοπιὰ, εἶναι πολὺ πιὸ χειρότερη, ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ μετανάστευση, ποὺ στὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς, δὲν ἔχει τὸ χαρακτῆρα μόνιμότητος, δὲν δημιουργεῖ προβλήματα ὑδροκεφαλισμοῦ τῆς χώρας καὶ δὲν ἔχει τόσο μεγάλη ἀριθμητικὴ ἔκταση. (Κατὰ τὴ στατιστικὴ ὑπηρεσία, τὰ τελευταῖα τέσσαρα χρόνια ἡ ἐσωτερικὴ μετανάστευση ἀνέβηκε στὰ 645.000 ἄτομα. Ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ 80% τράβηξε ἡ Ἀθήνα καὶ 14% ἡ Θεσσαλονίκη). Προσωπικὰ εἶμαι ἀπὸ κείνους ποὺ πιστεύουν, ὅτι ἀργὰ ἢ γρήγορα ἡ ἐπιστροφὴ ὄλων μας στὴν ἑλληνικὴ ἐπαρχία, στὶς περιοχὲς ἀπὸ τίς ὁποῖες ξεκινήσαμε, (ἐννοῶ περιοχὲς γεωγραφικὰ εὐρύτερες) θὰ ἀποτελέσῃ κάτω βέβαια ἀπὸ μιὰ προβλεπόμενῃ ἱστορικῇ ἐξέλιξιν, ἓνα γενικότερο σύνθημα Ἐθνικῆς Σωτηρίας. Καὶ θὰ γίνῃ μάλιστα καὶ ὑπέρτατο καθήκον σὲ κείνους τουλάχιστον ποὺ ἔχουν τίς δυνατότητες ἀπὸ ἀποψη πνευματικῆς συγκρότησης νὰ παίξουν τὸ ρόλο ἐμπνευστῆ καὶ καθοδηγητῆ (Ἀνιματαίρ) στὴν ἀναγέννησιν τῆς χώρας.

Τὸν παλιότερο καιρὸ, ὁ καημὸς κάθε μετανάστη, ἦταν ἡ ἐπιστροφὴ στὸν τόπο του — στὸ χωριὸ του, στὴν πολιτεία ἀπ' τὴν ὁποῖα ξεκίνησε. Σήμερα τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἔτσι ἢ καλλίτερα, θὰ λέγαμε σήμερα τὰ πράγματα ἔχουν ὑποστῆ μιὰ σοβαρότατη παραλλαγή. Ὁ μετανάστης λαχταράει τὴν ἐπιστροφὴ. Ἀλλὰ σὰν ἐπιστροφὴ δὲν ἐννοεῖ τὸ χωριὸ του ἢ ἀκόμη τὴν Κόνιτσα. Σὰν ἐπιστροφὴ ἐννοεῖ νὰ γυρίσῃ γιὰ νὰ βρεθῆ στὴν Ἑλληνικὴ ἀτμόσφαιρα, τὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, κι ὅταν φθάνη στὴν Ἑλλάδα, προτιμᾷ νὰ

ἐγκατασταθῆ στήν Ἀθήνα ἢ τῆ Θεσσαλονίκη (κι ἔχουμε ἀρκετές τέτοιες περιπτώσεις τώρα τελευταῖα κι ἀπ' τὴν Ἐπαρχία Κονίτσας) ἐφόσον βρῆ προϋποθέσεις, ἄλλως ξαναφεύγει γιὰ τὴν ξενητιά.

Τί συνέβηκε λοιπόν. Γιατί αὐτὴ ἡ ἀλλαγὴ; Γιατί ἐπῆλθε αὐτὴ ἡ ψυχικὴ ρήξη, ἀνάμεσα στὸ μετανάστη καὶ τὴν ιδιαίτερη πατρίδα του καὶ μάλιστα στοὺς Ἡπειρώτες, ποὺ ἡ φιλοπατρία τους ἦταν παροιμιώδης.

Ἀλλὰ ἄς πάρουμε τὰ πράγματα μὲ τὴ σειρά τους. Πῶς ἦταν παλιότερα. Τί ἄλλαξε ἐν τῷ μεταξύ. Καὶ τί μπορεῖ νὰ γίνῃ σήμερα.

••

Γιὰ τὴν Ἡπειρο, καὶ ιδιαίτερα γιὰ τὴν περιοχὴ τῆς Κόνιτσας, τοῦ Ζαγοριοῦ καὶ τοῦ Πωγωνίου, ὁ μετανάστης ποὺ λαχταροῦσε τὴν ἐπιστροφὴ εἰς τὴν «Πατρίδα» τὸ χωριό του, ἦταν ὁ κανόνας. Ὅταν δὲν τὰ κατάφερνε νὰ ἐπιστρέψῃ (κι αὐτὸ γινόταν πολλές φορές ἀλλὰ ἀπὸ λόγους ποὺ δὲν εἶχαν καμμιά σχέση με τὴν προσωπικὴ του ἐπιθυμία) ἄφινε μέρος ἢ καὶ καμμιά φορά κι ὀλόκληρη τὴν περιουσία του ὑπὸ μορφὴ δωρεᾶς εἰς τὴν Κοινότητα, στὸ σχολεῖο, γιὰ προίκιση ἀπόρων θυγατέρων κλπ. Ἔτσι, δὲν ὑπάρχει σχεδὸν χωριό, στὶς ἐπαρχίες αὐτές, ποὺ νὰ μὴ ἔχη τὸ μικρὸ ἢ τὸ μεγάλο του εὐεργέτη. Ποῦ λοιπόν ὀφείλονταν ἢ λαχτάρει;

Τὸ θέμα δὲν παρουσιάζει δυσκολία. Τὸν παλιὸ καιρὸ, ἡ ζωὴ στὰ χωριά τῆς περιοχῆς ἦταν τελείως διαφορετικὴ ἀπὸ τὴ σημερινή. Κι οἱ δεσμοὶ τῶν ἀνθρώπων μὲ τὸν τόπο τους ἀκατάλυτοι. Τὰ χωριά, ἀκόμα κι ἡ ἴδια ἡ Κόνιτσα, (σύμφωνα ἄλλωστε καὶ μὲ τίς κρατοῦσες τότε οἰκονομικοκοινωνικὲς συνθήκες) παρουσίαζαν μιὰν ὄψη ζωντανῆς κυψέ

λης με συγκροτημένη και πλήρως ρυθμισμένη κοινωνική ζωή.

Ἡ κοινωνική δομή, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, ἦταν ἱεραρχημένη, ἀλλὰ ἡ διάταξή της δὲν ἦταν αὐστηρή, πράγμα πού ἐπέτρεπε τὴν εἴσοδο, στήν (ἄς τὴν ποῦμε) καλὴ τάξη, τῆς ἐποχῆς, καθενὸς πού θὰ πρόκοβε στήν ξενητιά. Ἔτσι ἔδινε τίς δυνατότητες στὸν καθένα ν' ἀπολαύσῃ μὲ κάποια εὐκολία τὰ «Προνόμια» πού ἀναμφισβήτητα εἶχε ἡ «Πρώτη» τάξη. Κι αὐτὸ δὲν εἶναι ἀσήμαντο κίνητρο γιὰ τὴν ἐπιστροφή στὸ χωριό του τοῦ «πετυχημένου».

Θεσμοὶ Κοινοτικοὶ τῆς παραδοσιακῆς αὐτοδιοίκησης, (ἰδιαίτερα στήν Ἐπαρχία Κονίτσας, ὑπῆρχε ἀπὸ τίς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνα, κι ἓνας δεύτερος ἐπαρχιακὸς βαθμὸς αὐτοδιοίκησης. «Οἱ Προεστῶτες τῶν Πέντε Κύνων τῆς Ἐπαρχίας»), πούταν συνυφασμένοι μὲ τὴν ὕπαρξη τοῦ χωριοῦ σὰν οἰκισμοῦ καὶ σὰν κοινωνίας, ἔλυναν ὀμαλὰ τὰ προβλήματα τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων μεταξύ των, τῶν σχέσεων τῶν ἀνθρώπων μὲ τὴν Κοινότητα καὶ προσπαθοῦσαν νὰ προωθοῦν τὰ θέματα τῆς Κοινοτικῆς ἀνάπτυξης, σὲ τέτοιο σημεῖο ὥστε ἱκανοποιοῦσαν κι ἐνθουσίαζαν ὄλους ὅσους ἔπαιρναν μέρος, ἄμεσα ἢ ἔμμεσα, στήν ἀσκηση αὐτῆς τῆς παραδοσιακῆς δημοκρατίας, εἴτε σὰν διοικούντες, εἴτε σὰν διοικούμενοι. Καὶ νὰ σκεφθῆ κανένας ὅτι εἶναι πάρα πολὺ μεγάλη χαρὰ πού ἐγγίζει τὰ μύχια τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, ἡ αἴσθησις ὅτι μετέχεις καὶ συμβάλλεις στὴ λύση προβλημάτων κοινῶν μὲ γενικότερο ἐνδιαφέρον. Τὴ χαρὰ αὐτὴ, πού δὲν εἶναι ἀσήμαντη σὰν κίνητρο ἐπιστροφῆς, ἢ σὰν δεσμὸς μ' ἓνα χῶρο, τὴ διαπιστώσαμε καὶ προσωπικὰ ἐντελῶς πρόσφατα — τὴν περίοδο τῆς Κατοχῆς — κάτω βέβαια ἀπὸ ἄλλες συνθηκῆς, καὶ πεισθή-

καμε ὅτι εἶναι δυνατὸ νὰ φθάσῃ στὰ ἀκραῖα ὄρια τῆς προσωπικῆς ἱκανοποίησης.

Κοντὰ στὰ παραπάνω, μιὰ σειρά ἀπὸ παραδοσιακὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα, δεμένα ἀπόλυτα μὲ τὴν Κοινότητα, μὲ τὸ χῶρο καὶ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ τὰ ζοῦσαν, μὲ τὴ φύση καὶ τοὺς νόμους τῆς, ποὺ πῆγαζαν ἀπὸ τὴν ὁμαδικὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ ἢ τῆς πόλης, σὰν προϊόντα κατημῶν καὶ πίστης γενεῶν ὀλόκληρων, (τραγουδία, χοροί, λαϊκὴ τέχνη, λαϊκὲς δοξασίαι καὶ θρῦλοι, πανηγύρια καὶ ἔθιμα ἀναφερόμενα σὲ κάθε κρίσιμη ὥρα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς) γέμιζαν τὴν καθημερινὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἱκανοποιοῦσαν τὴν βαθύτερη διάθεση τῆς ἀνθρώπινης κοινότητος γιὰ πνευματικὴ βελτίωση, γιὰ αἰσθητικὸ ἀνέδασμα, γιὰ ψυχαγωγία κλπ.

Οἱ οἰκισμοὶ — τὰ χωριά καὶ οἱ χωριόπολεις — καὶ ἰδιαιτέρα οἱ ὄρειοι οἰκισμοὶ τῆς περιοχῆς Κονίτσης, ὅπου ὁ δείκτης τῆς μετανάστευσης ἦταν πάντοτε μεγαλύτερος, δὲν ἦταν ἓνα ἀπλὸ συγκρότημα σπιτιῶν, τυχαῖα καὶ ἄρρυθμα βαλμένων. Ἀπὸ ὅ,τι ἔμεινε ἀκόμα καὶ στίς μέρες μας, εἶναι εὐκόλο νὰ διακρίνῃς πῶς τὰ χωριά αὐτὰ στὴ σύγκριση, μὲ τὸ θέαμα ποὺ παρουσίαζαν οἱ μεγάλες πόλεις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, δὲν ὑστεροῦσαν σὲ τίποτα. Πολὺ δὲ περισσότερο ὄταν ἡ σύγκριση αὐτὴ γινόταν μὲ τὰ μάτια τῶν ξενητεμένων, ποὺ πίσω ἀπὸ τὰ πράγματα ἔβλεπαν τοὺς ζωντανοὺς ἀνθρώπους. Τὴ γνῶριμη γι' αὐτοὺς ζωὴ. Οἱ οἰκισμοὶ αὐτοί, ἦταν καθαροί, καλόγουστοι, εἶχαν μιὰ αἰσθητικὴ ἐνότητα καὶ ἓνα δικό τους χαρακτήρα ποὺ κυριολεκτικὰ ὑλοποιοῦσε σὲ διάρκειαν τὴν κοινωνικὴν σύλληψιν τῆς ζωῆς ποὺ εἶχαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη οἱ κάτοικοί τους. Σὲ κάθε γωνιά, στὸ καλντερίμι τοῦ δρόμου, παντοῦ, στίς ἀνάγλυφες βρύσες, στὰ σπίτια, στίς ἐκκλησίαις καὶ στὰ ξωκκλήσια, ἦταν διάχυτο τὸ

στοιχείο τῆς πανάρχαιας παραδοσιακῆς καλλιέργειας (κουλ-
τούρας) καὶ τοῦ ἔρωτα γιὰ τὶς καλὲς τέχνες.

Εἶναι γνωστὸ καὶ χιλιοεἰπωμένο τώρα τελευταῖα, πῶς
ἀπὸ τὴν Ἡπειρο καὶ εἰδικότερα ἀπὸ δυὸ τρεῖς περιοχὲς,
ἀνάμεσα στὶς ὁποῖες ἡ ἐπαρχία Κονίτσης κρατᾷ τὴν πρῶ-
τη θέση, ξεκίνησαν γιὰ ὅλα τὰ Βαλκάνια, οἱ τεχνίτες ὄλων
σχεδὸν τῶν μορφῶν τῆς λαϊκῆς τέχνης. Καὶ ἰδιαίτερα ἀπὸ
τὴν Ἐπαρχία Κονίτσης ξεκίνησαν οἱ χτιστάδες, μὲ τοὺς
πρωτομάστορες τους, οἱ πελεκάνοι, οἱ σοβατζῆδες, οἱ μαν-
τεμιτζῆδες (Βούρμπιανη καὶ Πυρσόγιαννή), οἱ μαραγκοί,
οἱ νταβαντζῆδες καὶ οἱ ξυλογλύπτες (ταλιαδόροι, Τούρνοβο)
τὰ περίφημα ἰσνάφια τῶν Κουδαρέων, ποὺ εἶχαν καὶ δική
τους συνθηματικὴ γλῶσσα (τὰ Κουδαρέικα ἢ Γιούμπικα ἢ
Μαστόρικα) καὶ ἀκόμα παραπέρα οἱ ζωγράφοι, οἱ ἀγιογρά-
φοι, οἱ χαλκοματάδες, οἱ ἀσημιτζῆδες καὶ οἱ χρυσοκοί ποὺ
ἔχτισαν καὶ στόλισαν, σ' ὁλόκληρὴ τὴν Ἑλλάδα τὶς ἐκκλη-
σιές, τ' ἀρχοντικά, τὶς ἐρύσες, τὶς γέφυρες καὶ τὰ μονα-
στήρια. Κι αὐτὸ εἶναι παμπάλαια παράδοση, ποὺ ξεκινᾷ
ἀπ' τὰ Βυζαντινὰ χρόνια. Ὅλοι αὐτοὶ οἱ μάστοροι, καὶ οἱ
λαϊκοὶ καλλιτέχνες προτοῦ ξεκινήσουν γιὰ νὰ μεταλαμπαδέ-
ψουν τὴν τέχνη τους στὴν Ἑλλάδα, στὰ Βαλκάνια καὶ καμ-
μιὰ φορὰ καὶ στὴ Μικρὰ Ἀσία, δοκιμάζονταν στὴν ἐπαρ-
χία τους. Ἐκεῖ ἔδιναν ἐξετάσεις. Ἐκεῖ ἔπαιρναν τὸν τίτλο
τοῦ πρωτομάστορα, ὅταν ἔδειχναν δείγματα τῆς ἀψεγάδια-
στης τεχνικῆς των, τοῦ γεμάτου ἀπὸ φαντασία αὐτοσχεδια-
σμοῦ των. Ὅταν ἔδειχναν ὅτι εἶχαν μεράκι καὶ γούστο γιὰ
τὴ δουλειά. Κι ἔτσι, μπορούμε νὰ ποῦμε, ὅτι ἡ ἐπαρχία Κο-
νίτσης ἦταν ἓνα ζωντανό, διαρκές, αὐθεντικὸ σχολεῖο καὶ
μουσεῖο τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, αὐτῆς ποὺ ἐξαίσια δεί-
γματα «ἀνακαλύπτουν» σήμερα οἱ εἰδικοὶ στὴ Ζαγορά, στ'
Ἀμπελάκια, στὴν Τσαρίτσανη, στὴ Σιάτιστα, στὴν Καστο-

ριά και στα Γιάννενα. Κύριο χαρακτηριστικό τῶν σπιτιῶν τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης οἱ λόντσες (ἢ προέκταση, πού στήν Μακεδονία τῆ λέγανε σαχνίσι) κι ὁ φρουριακός τους χαρακτήρας (ἀπ' τὸ φόβο τῶν ληστῶν καὶ τῶν Τούρκων). Ὁραῖες τοξωτὲς πόρτες ἀπ' τὶς ὁποῖες δὲν ἔλειπαν τ' ἀνάγλυφα τὰ σιδερένια σήμαντρα καὶ τὰ μεγάλα προκοκέφαλα. Ἐξαισια τζάκια, μὲ ἀνάγλυφες πάνω σὲ πέτρα παραστάσεις. Καὶ τέλος ἡ ἀφθονία τῆς χρήσης τοῦ ξύλου. Μέσα κι ἔξω. Ἀδυστηρὰ δουλεμένου στα ξεγυρίσματα, στὶς μεσάντρες, στα σχεδιάσματα στα ταβάνια. Τὰ ἑκατόγεια σχεδὸν ὀλόχτιστα, ἔπαιζαν τὸ ρόλο τῆς ἀποθήκης. Τ' ἀνώγεια, γιομάτα ἀπὸ ἀνοιγματα πού ἔφερναν τὸ ἐσωτερικὸ τῆς οἰκοδομῆς δίπλα στὴ φύση, ἦταν ἡ κατοικία τοῦ νοικοκύρη. Ὀντάδες, χειμωνιάτικο, μαντζάτο καὶ κρεβάτες. Ὅλα σ' ἓνα θαυμάσιο μέτρο γιὰ τὴν πλήρη ἐξυπηρέτηση τῆς οἰκιακῆς ζωῆς καὶ οἰκονομίας. Γιὰ τὴν τοποθέτηση τοῦ ἀργαλειοῦ, τῶν τσικρικιῶν καὶ τῶν λαναριῶν, τοῦ γοῦκου καὶ τῆς σκαλισμένης κασέλλας, ἢ τοῦ σεντουκιοῦ. Κι ὄλων τῶν ἄλλων ἐπίπλων, στρωσιδιῶν καὶ σκευῶν πού διακοσμοῦσαν τὸ ἐσωτερικὸ ἐνὸς παλιοῦ σπιτιοῦ.

Γιὰ νὰ μὴ φεύγουμε μακριὰ ἀπὸ τὸ θέμα μας, δὲν θὰ μποῦμε σὲ λεπτομέρειες, γιὰ νὰ δοῦμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο γυῖνονταν καὶ στολίζονταν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Ἡ γιὰ νὰ περιγράψουμε τὰ στρωσίδια, μὲ τὰ ὁποῖα ἔστρωναν τὰ σπίτια τους ἢ τὰ σκεύη πού χρησιμοποιοῦσαν στὴν καθημερινή τους ζωὴ καὶ στα λατρευτικὰ τους καθήκοντα. Πάντως ἐκεῖνο ποῦταν βασικὸ χαρακτηριστικὸ σ' ὄλα αὐτὰ (ὑφαντά, κιλίμια, γιάνια, βελέντζες, καπότες φλοκάτες, κεντήματα, ἀσημικά, χρυσαφικά, χάλκινα, ξυλόγλυπτα εἰκόνες καὶ σταυρούς) ἦταν ὅτι ὄλα εἶχαν τὴ σφραγίδα τοῦ γνήσιου καὶ τοῦ αὐθεντικοῦ. Τὰ περισσότερα ἂν καὶ φτια-

γμένα στην ἐπαρχία μέσ' στα σπίτια, ἢ σ' ἐργαστήρια στην Κόνιτσα, κι ἀπὸ ντόπιους τεχνίτες, ποὺ συνέχιζαν μιὰ πανάρχαια παράδοση, σὰν ἱερὴ κληρονομιά, προσπαθώντας καθέτοςο νὰ τὴν προσαρμόσουν στὶς ἀνάγκες τῆς ομάδας μὲ τὴν ἀλλαγὴ τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς ἀναζητώντας καινούργια σχήματα, τρόπους, χρώματα καὶ συνθέσεις πρὸς τὸ σκοπὸ νὰ δημιουργήσουν ἓνα εὐχάριστο περιβάλλον γιὰ τὴ ζωὴ, ἔμοιαζαν σὰν προϊόντα μιᾶς ἀμετάβλητης αἰσθητικῆς παράδοσης ποὺ πήγαζε ἀπὸ τὸ ὁμαδικὸ αἶσθημα τῆς Κοινότη-
τας.

Πέρα ὅμως ἀπ' αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τ' ἀντικείμενα, οἱ ζωντανοὶ ἄνθρωποι κινοῦνταν, συνδέονταν καὶ δένονταν μὲ αὐτὰ, γιὰτὶ μέσα στὸ πλαίσιο αὐτῶν ζοῦσαν τὴν ἀτομικὴ καὶ κυρίως τὴν ὁμαδικὴ τους ζωὴ, ἀσκοῦσαν τὴ χριστιανικὴ τους λατρεία. Ἐπλαθαν τὴν προσωπικότητά τους. Ἐλυγαν τὰ βιοποριστικὰ τους προβλήματα ἐπιδίωξης. Δημιουργοῦσαν καὶ μεγάλωναν τὶς οἰκογένειές τους. Ὀνειρεύονταν καὶ γλενοῦσαν, νοιώθοντας μιὰ σιγουριά γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ μιὰ ἀσφάλεια γιὰ τὴ ζωὴ, μέσα σὲ μιὰ ἀνθρώπινη Κοινω-
νία ποὺ τοὺς γνώριζε καὶ εἶχε τὶς ἴδιες μ' αὐτοὺς προσδο-
κίες.

Εἶχε σημαντικότητα τὴν ἐποχὴ ἐκείνη γιὰ τὴν συντή-
ρηση τῆς ομάδας ἢ ἐπισημότητα τῆς Κυριακῆς καὶ τῶν ἄλ-
λων Χριστιανῶν ἑορτῶν. Οἱ μακρυὲς νηστεῖες καὶ τὰ τά-
ματα. Τὰ πανηγύρια. Οἱ γάμοι καὶ τὰ βαφτίσια. Οἱ ἐπισκέ-
ψεις στὰ σπίτια κατὰ τὶς γιορτές. Ὁ ὁμαδικὸς θερισμὸς. Ἡ
βοήθεια στ' ἀλώνισμα καὶ στὸν τρύγο. Τὰ ὀλονύχτια τσι-
μπούσια στὴν ἀπόσταξη τῶν τσίπουρων καὶ στὸ ἄρμεγμα
τῶν ζώων. Κι ὅλες οἱ ἄλλες συναθροίσεις κι ἐκδηλώσεις,
δημόσιες ἢ ἰδιωτικές, στὸ ὕπαιθρο ἢ σὲ κλειστοὺς χώρους,
ἐπ' εὐκαιρία χαρᾶς ἢ λύπης ἀπ' τὴ ζωὴ, ὅλες σὲ συνδυα-

σιμό με τραγούδι, μοιρολόγι ἢ χορό, συσχετισμένες τίς περισσότερες φορές με θρύλους καὶ λαϊκὲς δοξασίες, πού χρησίμευαν σὰν ἀφορμή, τακτικὰ ἐπαναλαμβανόμενῃ, νὰ ξεσπάσῃ ἡ ἀνθρώπινῃ λαχτάρα γιὰ ὁμαδικὴ ἐκδήλωση, γιὰ διονυσιασμό, γιὰ ψυχικὴ ἀποτοξίνωση καὶ γιὰ θέαμα.

Συμπέρασμα (γιὰ νὰ μὴν ἐπεκτεινόμαστε περισσότερο)

Τὴν παλιὰ ἐποχὴ οἱ ἄνθρωποι στήν ἐπαρχία ζοῦσαν τὴ ζωὴ τῆς ὁμάδας, μέσα σ' ἐναπλαίσιον ἐνὸς πανάρχαιου παραδοσιακοῦ σφυρηλατημένου ἀπὸ κοινὲς προσπάθειες Ἐθνικοῦ—Λαϊκοῦ Πολιτισμοῦ πού ἀξιοποιοῦσε στὸ ἀκέραιο τίς δυνατότητές του. Ἡ ζωὴ αὐτὴ εἶχε αὐθεντικότητα, γνησιότητα, καὶ ἦταν μιὰ ζωὴ ἀπόλυτά δική τους. Δὲν μιμοῦνταν κανένα. Δὲν ἀντέγραφαν κανένα. Ὅλα τὰ ξωφερμένα νέα πολιτιστικὰ στοιχεῖα, καταγράφονταν στὰ στοιχεῖα τῆς ὁμάδας, ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν αὐτὰ βοηθοῦσαν στὸ δρόμο τῆς ἐπιβίωσής της καὶ τῆς προόδου της, ἢ ὄχι. Καὶ ἡ ζωὴ αὐτὴ ἀνάλογα μὲ τίς συνθήκες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἱκανοποιοῦσε ἀπόλυτα καὶ δημιουργοῦσε τὸ αἶσθημα τῆς ἀτομικῆς σιγουρίας. Καὶ ἐρωτᾶται τώρα:

Τί συνέβη ἐν τῷ μεταξὺ γιὰ νὰ διασπασθῇ αὐτὴ ἡ προαιώνια ἐνότητα, νὰ ἐξαφανισθῇ αὐτὴ ἡ σιγουράδα, νὰ ἀποσυντεθῇ ἡ Κοινωνικὴ ζωὴ, νὰ ἐξαφανισθῇ κάθε ἔχνος ψυχαγωγίας καὶ νὰ δημιουργηθῇ αὐτὸ τὸ κενὸ, πού προετοίμασε ψυχολογικὰ τὴ μετανάστευση ἀπ' τὰ χωριά καὶ τὴν Κόνιτσα;

Γιὰ ν' ἀπαντήσουμε στὸ ἐρώτημα αὐτὸ μ' ἀκρίβεια πρέπει, ἐδῶ, νὰ ἐπεκταθοῦμε κάπως περισσότερο.

Ἄναμφισβήτητα ἡ πρώτη αἰτία τῆς ἀπορρύθμισης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς στὴν Ἐπαρχία καὶ τῆς ὑποχώρησης τῶν παραδοσιακῶν πολιτιστικῶν στοιχείων, ἦταν ἡ λεγόμενη Ἐξοδος τῶν χωρικῶν πρὸς τὶς πόλεις, πού, ὅπως εἶναι γνωστό, δὲν εἶναι φαινόμενο καὶ πρόβλημα μόνον ἑλληνικό, ἀλλὰ παγκόσμιο, συνέπεια τῆς λεγόμενης βιομηχανικῆς ἐπανάστασης τοῦ περασμένου αἰῶνα.

Τὰ ἀπομακρυσμένα ὄρεινά χωριά, οἱ μικροὶ οἰκισμοὶ τῶν κάμπων καὶ γενικότερα ἡ συγκρότηση τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαρχίας, ἦταν ἀποτέλεσμα πολύχρονης οἰκονομικοπολιτικῆς ἐπεξεργασίας, μέσα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας με ρίζες στὴ Βυζαντινὴ περίοδο. Ἡ συγκρότηση αὐτὴ, ὅπως εἶναι ἱστορικὰ ἀναγκαῖο, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀνθέξη μὲ τοὺς νέους καιροὺς καὶ τὶς νέες συνθήκες. Ἀποτέλεσμα. Οἱ δημογραφικὲς ἀλλαγές. Τὸ ξέφτισμα τῶν μικρῶν οἰκισμῶν καὶ τὸ φούντωμα τῶν Κέντρων. Ἡ «μετάβαση» αὐτὴ ἔχει μοιραῖες ἐπιπτώσεις στὴ συγκρότηση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τόσο τῶν μικρῶν οἰκισμῶν ὅσο καὶ τῶν δημιουργούμενων κέντρων. Βασικὴ ἐπίπτωση, εἶναι ἀναμφισβήτητα, ἡ ἀπορρύθμιση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἡ κάποια ὑποχώρηση τῶν παραδοσιακῶν πολιτιστικῶν στοιχείων. Φυσικά, στὶς χῶρες πού ἡ ἱστορικὴ αὐτὴ ἀλλαγὴ ἔγινε κατὰ τρόπο ὀμαλὸ — στὶς εὐρωπαϊκὲς κυρίως χῶρες — παρατηρήθηκε στὴν ἀρχὴ μὴ ἀναταραχὴ, ἀποτέλεσμα τῆς πληθυσμιακῆς ἀνακατάταξης, τελικὰ ὅμως, ὕστερα ἀπὸ λίγο καιρὸ, τὸ φαινόμενο καταστάλαξε σὲ μιὰ πρώτη φάση — σύνθεση. Κι ἔχουμε τὸ πέρασμα σὲ μιὰ νέα μορφή ἀνάλογη μὲ τὶς νέες συνθήκες κοινωνικῆς ζωῆς, μέσα στὰ αὐξανόμενα πληθυσμιακὰ ἐπαρχιακὰ κέντρα πού ὑπῆρξαν ὁ πρῶτος σταθμὸς μετακίνησης τοῦ πληθυσμοῦ, σὲ ἓνα πλαίσιο πολιτιστικό, πού δὲν ἔχει ξεκόψει ἀπὸ τὴν παράδοση, ἀλλὰ ἐμφανίζονταν σὰν

συνέχεια, με τις ιστορικά αναγκαίες μεταλλαγές. Κι έτσι με τή νέα κατάσταση, δημιουργούνται νέοι δεσμοί και ταυτόχρονα οί άνθρωποι ζούσαν τή δική τους ζωή — αληθινή και αυθεντική — συνεχίζοντας κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο και χωρίς καμμιά ρήξη, τὸν ἀδιάσπαστο παραδοσιακό τους πολιτισμό, πὸ ἦταν γι' αὐτούς, σὲ τελευταία ἀνάλυση, ἀπὸ τή μιὰ μεριά τὸ στοιχείο πὸ τραβοῦσε πρὸς τὰ ἐπαρχιακὰ κεντρα, τὸ μετακινούμενο πληθυσμὸ τῶν μικρότερων ἀγροτικῶν οἰκισμῶν, και ἀπὸ τήν ἄλλη τὸ δυναμικὸ στοιχείο και ἡ ζωντανή τροφοδότρα ρίζα τῆς ἐθνικῆς προόδου και ἐξέλιξης.

Στὴν Ἑλλάδα βέβαια, ὅπως εἶναι γνωστό, ἡ ιστορικὴ αὐτὴ πορεία δὲν πῆρε τὸ σωστὸ δρόμο. Ἱστορικὰ, ἡ βιομηχανικὴ μας ἐπανάσταση καθυστέρησε πάρα πολύ γιὰ λόγους πάρα πολλούς, ἕνας ἀπὸ τοὺς κυριότερους τῶν ὁποίων ὑπῆρξε ἡ ἐπίδραση πὸ ἄσκησαν οἱ ξένοι στὴν ἐσωτερικὴ μας οἰκονομικὴ ζωή, ἀπὸ τὰ χρόνια τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821 και δῶθε. Ὅταν, στὶς ἀρχὲς τοῦ 20οῦ αἰῶνα και λίγο ἀργότερα, ἐμφανίζονται στὴν Ἑλλάδα τὰ πρῶτα δείγματα συγκέντρωσης κεφαλαίου και ἀνάπτυξης τῶν πρώτων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων, ἦταν τόσο ἐξουθενωτικὸς ὁ ξένος ανταγωνισμός, πὸ ἀνεμπόδιστα κολυμποῦσε στὸν τόπο μας, ἀπὸ τή μιὰ μεριά, και τόσο ἀπροετοίμαστη και αὐστηρὰ συγκεντρικὴ ἢ διοικητικὴ μηχανὴ και τὸ ὄλο σύστημα συγκρότησης τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους (ὄλα ξεκινούσαν και ὄλα κατάληγαν στὸ κέντρο) ἀπὸ τήν ἄλλη, πὸ μοιραῖα, ἡ ὑποτονικὴ αὐτὴ βιομηχανία ἦταν ἀδύνατο νὰ κατανεμηθῇ γεωγραφικὰ σωστά (ἴσως δὲ και οἰκονομικὰ), σ' ὄλον τὸν ἑλληνικὸ χῶρο και συγκεντρώθηκε σχεδὸν ἀμέσως (ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες ἐξαιρέσεις πὸ και αὐτὲς ἔσβησαν σιγὰ σιγὰ) γύρω ἀπὸ τήν Ἀθήνα, (και πολὺ λιγότερο γύρω ἀπὸ τή

Θεσσαλονίκη και δύο τρεις άλλες μικρότερες πολιτείες), όπου λόγω και της μικρασιατικής καταστροφής, προσφέρονταν άφθονο και φθηνό εργατικό δυναμικό. Έτσι ο αποκλειστικός πόλος έλξης της έσωτερικής μετανάστευσης ήταν κυρίως η Αθήνα και κατά δεύτερο λόγο η Θεσσαλονίκη και οι δύο τρεις άλλες μικρότερες πολιτείες. Οι ενδιάμεσες κωμόπολεις ή οι κάπως μεγαλύτερες πολιτείες, δεν συγκράτησαν παρά ελάχιστο από το ρεύμα της έσωτερικής μετανάστευσης, κι αυτό σε μια έντελως προσωρινή — μεταβατική μορφή.

Έτσι στην Ελλάδα δεν έχουμε το φαινόμενο της όμαλης εξέλιξης που παρατηρήθηκε στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες (έκεϊνες για τις όποιες αναφέραμε παραπάνω ότι διατήρησαν τον έθνικό τους πολιτισμό, παρόλες τις πληθυσμιακές τους μετακινήσεις). Η απότομη μεταπήδηση του Ήπειρώτη, του Κερκυραίου, του Πελοποννήσιου, του Κρητικού, του Νησιώτη κλπ. στην Αθήνα, τον έκαμε να βρεθῆ έξω από τὰ νερά του. Και η Αθήνα, παίρνοντας μονομιᾶς τερατώδικες, έφιαλτικές διαστάσεις, δεν μπόρεσε να ζυμώσει όλον αυτόν τον πληθυσμό με κανενός είδους έλληνικό παραδοσιακό, πολιτιστικό στοιχείο κι έτσι έδω δημιουργείται μια κοινωνική ζωή με έντελως καινούργιο ρυθμό. Γιομάτη ένταση. Χαμένη μέσα στους άπεραντους δρόμους και στις άτέλειωτες δουλειές. Χωρίς χρόνο διαθέσιμο για έμβάθυνση, για περίσκεψη. Άλλοπρόσαλλη. Πιθηκίζουσα. Μια ζωή πρό παντός, που δεν έχει καμμιᾶ σχέση με το παραδοσιακό λαϊκό έθνικό στοιχείο, τήν όμαδικότητα, τή συντροφικότητα και τήν αυθεντικότητα πουχε η ζωή στο χωριό και στην έπαρχία. Μια ζωή έξουθενωτικής μοναξιᾶς, έγωκεντρική, άντιανθρώπινη, που δημιουργεί, κυρίως στις κοινωνικές τάξεις που δεν φέρουν το χαρακτήρα της όμαδικό-

τητας — συντροφικότητας, έναν τύπο ανθρώπου ξεριζωμένου, με απαξιωμένα μέσα του όλα τα στοιχεία της εθνικής λαϊκής κληρονομιάς. Από τις τελευταίες στατιστικές βγαίνει ότι από την έσωτερική μετανάστευση των τελευταίων ετών, ένα ποσοστό 30% απασχολήθηκε με τη βιομηχανία, άλλο ένα 29% με τη βιοτεχνία και το 31% περίπου με «λοιπές υπηρεσίες», που σημαίνει ότι το ποσοστό αυτό ή το μεγαλύτερο μέρος του δέν ρίζωσε στην Ἀθήνα, κινείται με δουλειές του ποδαριού, έχει όλα τα στοιχεία του ξεριζωμένου ανθρώπου και επανέρχεται από καιρού εις καιρόν προσωρινά στο χωριό, για να μεταφέρει εκεί την ψυχολογία των «ραστακουέρος» (ξερριζωμένων) και γίνεται το χειρότερο φύραμα αποσύνθεσης της κοινωνικής ζωής στην ἑπαρχία.

Ἡ δεύτερη αἰτία τῆς απορρύθμισης τῆς κοινωνικῆς ζωῆς στὴν Ἑπαρχία καὶ τῆς υποχώρησης τῶν παραδοσιακῶν πολιτιστικῶν στοιχείων (πὸ τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔφθασε στὸ σημεῖο τοῦ τέλειου ξεθεμελιωμοῦ) εἶναι, ἀναμφισβήτητα, ἡ εἰσβολὴ στὸν Ἑλληνικὸ χῶρο, ξένων πολιτιστικῶν στοιχείων, ξένων τρόπων «σκέπτεσθαι καὶ φέρεσθαι». Ἡ εἰσβολὴ αὐτὴ τὸν τελευταῖο καιρὸ, ἰδίᾳ μετὰ τὸν τελευταῖο παγκόσμιον πόλεμον 1940—45, λόγω τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν μέσων διάδοσης καὶ ἐπικοινωνίας ἔγινε ἀκάθικτη καὶ μάλιστα μετὰ τῆς χειρότερῆς μορφῆς «τὸν ἀμερικάνικο τρόπο ζωῆς» ποῦναι καὶ αὐτὸς προῖον τοῦ ἴδιου φαινομένου, ἀλλὰ σὺς χειρότερες ἐπεκτάσεις του, τὸ ὁποῖο παρατηρήσαμε παραπάνω γιὰ τὴν Ἀθήνα, σάρωσε τὰ πάντα καὶ ἔφτασε μέχρι τὸ ἔσχατο κάστρο τῆς ἐθνικῆς μας παράδοσης, τὸ χω-

ριό, πού τὸ ἐρῆκε ἀδύναμο, λόγω τῶν ἄλλων λόγων πού ἀναφέραμε παραπάνω καὶ κυριολεκτικὰ τὸ ἀποσύνθεσε.

Ἡ εἰσβολὴ τῶν ξένων πολιτιστικῶν στοιχείων στὸν τόπο μας, (μὲ ἀποτέλεσμα νὰ παραμερίζεται ἡ ἀνάπτυξη τῶν Ἐθνικῶν μας πολιτιστικῶν στοιχείων) εἶναι μιὰ πολὺ παλιὰ ἱστορία, κι ἓνα ἀπὸ τὰ σοβαρότερα προβλήματα τῆς χώρας μας. Κατ' ἀρχήν, δὲν εἶναι θέμα μόδας, ὅπως συμβαίνει σχεδὸν σ' ὅλα τὰ Εὐρωπαϊκὰ κράτη, τώρα τελευταῖα, ὅπου ἡ ἀλληλομετάδοση τρόπων ζωῆς ἔγινε κανόνας.

Εἶναι ἓνα φαινόμενο βαθύτερο καὶ πολύχρονο, ἀποτέλεσμα τῆς γενικότερης εἰσβολῆς τῶν ξένων (πολιτικῆς, οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς) ἀπὸ τὰ πρῶτα μετεπαναστατικὰ χρόνια στὸν τόπο μας. Σὰν κλασσικὸ παράδειγμα ἀναφέρεται πάντοτε πῶς ἀπὸ τοὺς πρώτους νόμους πού ἐπέβαλε ἡ Βαυαρικὴ Ἀντιβασιλεία στὸν τόπο μας ἐδῶ, ἦταν ὁ νόμος πού ἐξαφάνιζε κυριολεκτικὰ τὴν παραδοσιακὴ αὐτοδιοίκηση τῶν χωριῶν μας τὴν Κοινότητα, γιὰ νὰ δημιουργήσῃ ἓνα ἀδικαιολόγητο καὶ ἀφύσικο κατασκευάσμα, τὸν Δῆμο (μεταξὺ περισσοτέρων χωριῶν), προτοιμασία τοῦ μετέπειτὰ ἀπόλυτα συγκεντρωτικοῦ Κράτους. Ἔτσι καταστράφηκε τὸ ὄρμητήριο τοῦ πατριωτισμοῦ μας, ἡ κυψέλη τῆς ζωντανῆς δημοκρατίας, ἡ ἀφετηρία τοῦ ἱστορικοῦ μας βίου σὰν νεοελλήνων, τὸ κάστρο τοῦ Ἐθνικοῦ μας πολιτισμοῦ.

Τὸ χειρότερο σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ἱστορία εἶναι ὅτι ἡ ἀρχουσα τάξη τῶν πόλεων, πού λόγω πλούτου καὶ πολιτικῆς ἐπιρροῆς ἀποτελοῦσε τὸ παράδειγμα γιὰ μίμηση στοὺς ἄλλους ντόπιους, ποικιλόμορφα δεμένη κι ἐξαρτώμενη ἀπ' τοὺς ξένους, ὄχι μόνον δὲν ἀντιστάθηκε στὴν εἰσβολὴ τῶν ξένων πολιτιστικῶν στοιχείων, ἀλλὰ, τὸ τραγικότερο ἀπ' ὅλα, τὰ υἰοθέτησε ἀμέσως, ἀποδέχτηκε δη-

λαοδή με «ὑπερηφάνεια» νὰ ζῆ μιὰ ξένη ζωή, κατὰ τρόπο πιθηκίστικο (μόνο με τὰ ἐξωτερικά της γνωρίσματα), πιστεύοντας ὅτι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ ξεχώριζε αὐτὴ ἀπ' τὸ λαό, ὅταν θὰ ἀπομακρύνονταν ἀπ' τὶς «βάρβαρες συνήθειες τῶν Νεοελλήνων» (τοὺς ἀρχαίους ποὺ ἦταν πολὺ μακριὰ καὶ δὲν τῆς δημιουργοῦσαν πρόβλήματα, τοὺς ὑπολήπτονταν πάντοτε γιὰτὶ τοὺς εἶχαν μεγάλη ἐκτίμηση καὶ οἱ Εὐρωπαῖοι) καὶ θὰ μετατρέπονταν σὲ τάξη μ' εὐρωπαϊκοὺς τρόπους καὶ συνήθειες. Ὅμοια με τοὺς νεόπλουτους ποὺ μιμοῦνται τοὺς παλιοὺς ἀφεντάδες.

Παρ' ὅλες τὶς διαμαρτυρίες πολλῶν φωτισμένων μυαλῶν, ποὺ ἔβλεπαν σ' αὐτὴ τὴ χωρὶς θαυότερη ἐπεξεργασία ἐπιλογῆς, εἰσβολῆς ἐθνικὸ κίνδυνο, ποὺ καταλάβαιναν πῶς ἡ εἰσβολὴ αὐτὴ ἦταν ἐνὸς ἄλλου εἴδους ὑποτέλεια, πῶς ὁ λαός μας δὲν μποροῦσε νὰ πᾶν μπροστὰ, ἀν δὲν στηρίζονταν στὶς δικές του ρίζες, τὸ φαινόμενο προχώρησε καὶ πῆρε μορφὴ ἐπιδημίας, κατάκλεισε κυριολεκτικὰ τὴν ἐλληνικὴ ζωὴ. Ἀποτέλεσμα: Κάθε νεοελληνικὸ πολιτιστικὸ στοιχεῖο νὰ θεωρῆται βάρβαρο καὶ νὰ ἐκδιώκεται ἀπὸ παντοῦ σὰν χολεριασμένο. Ἡ ἐπιδημία αὐτὴ μετὰ τὸν τελευταῖο πόλεμο, ποὺ ἡ ἐπικοινωνία μετὰ τὸ Κέντρο πύκνωσε, ἐμόλυνε καὶ τελικὰ ξεθεμέλιωσε καὶ τὸ τελευταῖο κάστρο τῆς Ἐθνικῆς μας παράδοσης — τὸ χωριό, τὴν Ἐπαρχία.

Κι ἔτσι ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά ἡ ἱστορικὰ ἀναγκαία Ἐξοδος τῶν χωρικῶν πρὸς τὶς πόλεις, αὐτὴ καθ'αυτὴ σὰν κοινωνικὸ φαινόμενο καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη ἡ ἐντελῶς «ἀδικαιολόγητη» εἰσβολῆς τῶν ξένων πολιτιστικῶν στοιχείων,

καὶ μάλιστα τὶς περισσότερες φορές «τῶν πιὸ θάνατων, τῶν πιὸ ἀλλοπρόσαλλων, τῶν γέ-γέ καὶ τῶν ἀκούρευτων μαλλιῶν» στὴν ἐθνικὴ μας ζωὴ, σὲ βάρος τῶν παραδοσιακῶν λαϊκῶν μας στοιχείων, ποὺ ἔφτασε σὰν ἐπιδημία στὴν ἐπαρχία, στὸ μεταπόλεμο, διάσπασαν τὴν προαιώνια ἐνότητα τῆς ὀμαδικῆς ζωῆς τοῦ μικροῦ οἰκισμοῦ, μετὰ φέραν ἐκεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ ξερριζωμένου καὶ τὴν ἀπαξίωση στὴ συνείδηση τῶν ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ, τῶν λαϊκῶν, παραδοσιακῶν πολιτιστικῶν μας στοιχείων, μετὰφεραν ἀκόμα ἐκεῖ, τὸν ἀτομισμό, τὸν ἐγωκεντρισμὸ καὶ τὴν ψυχολογία τοῦ ἀγχους καὶ τῆς πνιγμονῆς τῶν πόλεων, ἐξαφάνισαν τὴ σιγουράδα ποὺ ἔνοιωθαν οἱ κάτοικοί των στὸν τόπο τους, ἀνάμεσα στοὺς γνωστούς τους, ἀποσύνθεσαν τὴν κοινωνικὴ ζωὴ, στέρησαν τὸ λαὸ ἀπ' τὴ γνήσια, αὐθεντικὴ, πατροπαράδοτη ψυχαγωγία, τοῦ ἐπέβαλαν ἓνα τρόπο ζωῆς ποὺ δὲν ἦταν δικός του, καὶ δημιούργησαν τὸ ψυχικὸ κενό, ποὺ, ὅπως εἶπαμε ἀπ' τὴν ἀρχὴ προετοίμασε ψυχολογικὰ τὸ τελευταῖο μεγάλο κύμα μετανάστευσης, ἐξαφάνισης στὴν οὐσία τῆς ἐλληνικῆς ἐπαρχίας.

*
**

Ἀπ' ὅλα ὅσα παραπάνω ἀναφέραμε, εἶναι φανερό, πῶς βρισκόμαστε μπροστὰ σὲ μιὰ ἄκρως τραγικὴ κατάσταση. Καὶ τὸ ἐρώτημα ποὺ προβάλλει εἶναι σαφές: Τί μπορεῖ νὰ γίνῃ σήμερα;

Εἶναι ἀναμφισβήτητο (ἀλλοιῶτικα θάταν ἱστορικὸ θαῦμα) πῶς ἀποκλείεται σχεδὸν 100%, νὰ ξαναζήσουν ὅλα τὰ χωριά μας, τὴ ζωὴ ποὺ ζοῦσαν ἐδῶ καὶ πενήντα χρόνια, γιὰ νὰ μὴν ποῦμε περισσότερα.

Οί οικονομικές συνθήκες γενικότερα άλλαξαν και οί προοπτικές δέν είναι αισιόδοξες. Ἡ ζωὴ μετακινήθηκε, πῆρε τὸ δρόμο της ἱστορικά, δέν μπορεῖ νὰ ξαναγυρίση πίσω.

Πολλὰ ἀπ' τὰ χωριά μας εἶναι καταδικασμένα διὰ παντός. Ὅπως κι ἄρκετὰ ἀπ' τὰ πολιτιστικά στοιχεία, πού ἀναφέραμε ὅτι συγκροτοῦσαν τὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο κυλοῦσε ἡ ζωὴ τῶν μικρῶν οἰκισμῶν μας, χωρὶς ἀμφιβολία ἀποτελοῦν σήμερα πολὺτιμο ὑλικὸ γιὰ μουσεῖα, ἀλλὰ δέν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴ σημερινὴ πραγματικότητα.

Εἶναι δύσκολο νὰ κρίνη κανένας, ποιοὶ τελικά, μικροὶ συνοικισμοὶ εἶναι δυνατόν νὰ διασωθοῦν. Τὸ πιὸ σίγουρο εἶναι νὰ ποῦμε πὼς ἡ ἐπαρχία Κονίτσης θὰ ἐπιζήσῃ, ὅταν συγκέντρωθῇ σὲ δυὸ τρεῖς ἀγροτοπόλεις. Ὅπου θὰ ἐξασφαλίζονται οἱ ὅροι γιὰ μιὰ σύγχρονη ζωὴ. Θὰ παρέχωνται κοινωνικὲς ὑπηρεσίες. Θὰ ὑπάρχη μιὰ σύγχρονη ψυχαγωγία. Θὰ δίδωνται εὐκαιρίες μόρφωσης κλπ. Ἐκεῖ, σὲ τελευταία ἀνάλυση, πιστεύομε ὅτι μπορεῖ νὰ ἐπιτύχωμε τὴν ἐπιθυμητὴ Σύνθεση. Νὰ συνδεθοῦν δηλαδὴ οἱ ἄνθρωποι μὲ τίς κομμένες ρίζες τῆς πολιτιστικῆς μας κληρονομιάς. Τίς γερὲς ρίζες. Αὐτὲς πού θὰ ξαναδώσουν καινούργια βλαστάρια, ζωντανοὺς θεσμούς, δραστήρια στοιχεία ζωῆς. Πού θὰ παίξουν δυναμικὸ ρόλο στὴν ἀνάπτυξή μας. Στὴν ἀνθήση ἑνὸς Ἐθνικοῦ — Λαϊκοῦ πολιτισμοῦ.

Ἡ συγκέντρωση τῶν μικρῶν οἰκισμῶν, σὲ μεγαλύτερα ἐπαρχιακὰ κέντρα, δέν εἶναι, βέβαια, μόνο διασωστικὴ καὶ προωθητικὴ τοῦ Λαϊκοῦ πολιτισμοῦ προσπάθεια, ἀλλὰ καὶ καίρια θέση, ὑπαγορευόμενὴ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη πραγματοποίησης σοβαρῶν οἰκονομιῶν στὶς βα-

σικές κρατικές δραστηριότητες και επιβαλλόμενη από την επικαιρική απαίτηση εφαρμογής ενός προγράμματος ταχύρρυθμης ανάπτυξης της επαρχίας.

Μ' αυτή την προοπτική πρέπει να βαδίζουμε και προς αυτή την κατεύθυνση πρέπει να στρέψουμε κάθε μας προσπάθεια που συντελεί στην προκοπή και την ανάπτυξη της επαρχίας.

Σοβαρή και επίμονη προσπάθεια, πρέπει να γίνει για το ανέγασμα της πολιτιστικής στάθμης του λαού μας και της αισθητικής αγωγής του (της κουλτούρας). Η προσπάθεια αυτή, γενικότερα αντιμετωπιζόμενη, αποτελεί σήμερα καθολικότερη αξίωση της σύγχρονης Κοινωνίας και για μας τους Έλληνες ένα από τα βασικότερα προβλήματα της χώρας μας.

Η προσπάθεια αυτή για να επιτύχει πρέπει να ξεκινήσει σωστά. Πρώτα θα πρέπει όπως ήδη ποτε, να αποκαταστήσει στην συνείδηση του λαού μας την ουσιαστική αξία που έχουν τα λαϊκά παραδοσιακά μας πολιτιστικά στοιχεία. Και δεύτερο, θα πρέπει να εξασφαλίσει στην Έπαρχία τις προϋποθέσεις και τους όρους της απρόσκοπτης δημιουργίας και κυκλοφορίας αξιων πολιτισμού.

Είναι φανερό πως στη μία και στην άλλη περίπτωση, το σημείο ξεκινήματος είναι: Να βρεθεί τρόπος, ώστε να συνδεθεί ή λαϊκή παραδοσιακή μας Κουλτούρα και τέχνη με το παρόν. Να βγούν στην επιφάνεια όλα τα δημιουργικά τους στοιχεία και να αξιοποιηθούν συνειδητά για να δώσουν έκφραση ιδιαίτερη στην τοπική ζωή. Στην ατομική, καλλιτεχνική δημιουργία. Στις ομαδικές, ανώνυμες, καθημερινές εκδηλώσεις. Στην ψυχαγωγία των ανθρώπων. Όταν τα πολιτιστικά

στοιχεία αυτά ξαναβροῦν τὴν θέσιν τους στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τῆς Ἐπαρχίας, θὰ δουλέψουν μόνον τους, σὰν αὐτόνομες ἀξίες. Καὶ τότε θὰ χρειασθῆ πολὺ λιγότερη προσπάθεια γιὰ τὴν ἐπίτευξιν τῶν ἐπιθυμητῶν ἀποτελεσμάτων.

Βέβαια, τελικὰ ἡ πολιτιστικὴ στάθμην τῆς Ἐπαρχίας θὰ χαρακτηρισθῆ α) ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν ποὺ θὰ δημιουργήσῃ ἢ περιορισμένη ἀριθμητικὰ «πρωτοποριακὴ» ομάδα τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς καὶ τῶν ἀνθρώπων τῆς τέχνης, β) ἀπὸ τὴν ποιότητα τῶν καθημερινῶν ἐκδηλώσεων καὶ δραστηριοτήτων τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας καὶ γ) ἀπὸ τὴν ἔκτασιν ποὺ θὰ πάρῃ ἢ διαδοσῇ τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν στὴν ἐπαρχία καὶ ἡ συντήρησιν τῶν παραδοσιακῶν μας πολιτιστικῶν ἀξιῶν.

Καὶ θὰ κριθῆ ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον αὕτη συνέβαλε στὸ νὰ δημιουργηθῆ μιὰ τοπικὴ ζωὴ μὲ τὰ δικά της χαρακτηριστικά, ποὺ θὰ διώξῃ τὸ ἄγχος ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, τὴ διάθεσιν γιὰ φυγὴ καὶ ἰθὺς δημιουργήσῃ τίς προϋποθέσεις ἐπανόδου ἐκείνων ποὺ ἔφυγαν.

Τί μέτρα ὁμοίως πρέπει νὰ παρθοῦν καὶ ποιὰ μέσα νὰ χρησιμοποιηθοῦν γιὰ νὰ πετύχουν κατὰ τὸν ταχύτερον δυνατὸν τρόπο, τὴν κατὰ τὴν ἀνάγκην τῶν παραπάνω στόχων καὶ τὴν, τελικὰ, πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ ποὺ βάλαμε;

Α' Ἀναμφισβήτητα τὸ ὅλον θέμα βρίσκεται σὲ ἄμεση σχέση μὲ τὴ γενικότερη οἰκονομικὴ πρόοδον τῆς Ἐπαρχίας μὲ τὸ λύσιμον τοῦ συγκοινωνιακοῦ προβλήματος καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ Τουρισμοῦ στὰ χωριά, γιὰ τὰ ὁποῖα μιλήσαμε σὲ προηγούμενα ἄρθρα μας.

**

Β' Ἀκόμα τὸ θέμα σχετίζεται ἄμεσα μὲ τὴ γενικό-

τερη Κρατική δραστηριότητα, ιδιαίτερα πρὸς ὠρισμένους κρίσιμους τομείς, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι:

α) Ἡ Σχολικὴ ἐκπαίδευση, στὸ πρόγραμμα τῆς ὁποίας πρέπει νὰ ἐνταχθῆ εἰδικὸς στόχος γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν πολιτιστικῶν (καλλιτεχνικῶν καὶ πνευματικῶν) ἐνδιαφερόντων τῶν μαθητῶν.

Πρέπει δηλαδὴ, νὰ ἐπιδιωχθῆ ὥστε, ὁ καθένας νέος ἀκόμα καὶ στὰ ἀπόμακρα χωριὰ τῆς ἐπαρχίας Κορίνθου, ὅπως καὶ σὲ κάθε ἐλληνικὴ ἐπαρχία, νὰ εἶναι σὲ θέση ν' ἀπολαμβάνη τοὺς πνευματικοὺς καὶ καλλιτεχνικοὺς θησαυροὺς, ὄχι μόνο τῆς περιοχῆς του, ἀλλὰ καὶ ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας καὶ τὸ κάθε ταλέντο νὰ μὴ χάνεται, ἀλλὰ νὰ βοηθιέται καὶ ν' ἀναπτύσσεται. Νὰ μποῦν στὴν ἐκπαίδευση ὅλων τῶν βαθμῶν εἰδικὰ θεωρητικὰ μαθήματα πολιτισμοῦ, προσαρμοσμένα κατὰ περιοχάς καὶ νὰ ἐφαρμόζεται τέτοια πρακτικὴ μέθοδος μ' ὅλα τὰ σύγχρονα ὁπτικά καὶ ἀκουστικά μέσα, ὥστε νὰ εἶναι σίγουρο ὅτι θ' ἀποκτηθῆ γρήγορα στοιχειώδης ἐπαφὴ ἀνάμεσα στὸ λαὸ μας καὶ τίς πολιτιστικὰς ἀξίες.

β) Ἡ ἐξωσχολικὴ ἀγωγή τοῦ πολίτη θὰ πρέπει νὰ παρθῆ στὰ ὑπεύθυνα χέρια ἐνὸς Αὐτόνομου Ὁργανισμοῦ, ἴσως καὶ ἐνὸς Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ, ὁ ὁποῖος σὲ τελικὴ ἀνάλυση, θ' ἔχει σὰν σκοπὸ τὴν Πολιτιστικὴν Ἀγωγή τῶν μαζῶν καὶ τὴ συντήρησιν τῶν πολιτιστικῶν μας στοιχείων. Αὐτὸς θὰ φροντίσῃ: Γιὰ τὴν ἱδρυση μόνιμων Κέντρων Πολιτιστικῆς Δραστηριότητος σὲ κάθε οἰκισμὸ. Γιὰ εἰδικὰ μορφωτικὰς ἐκδηλώσεις (διαλέξεις, συζητήσεις, ἐκθέσεις, ἐκδρομὲς κλπ.). Γιὰ τὴν μόρφωση εἰδικῶν στελεχῶν. Γιὰ τὴν ἱδρυση ἐνὸς Εἰδικοῦ Ἰνστιτούτου Μελέτης τῶν Προβλημάτων ποὺ σχετίζονται μὲ τὴν προαγωγή καὶ διάδοση τοῦ

πνευματικοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Τέχνης. Γιά τὴν ἴδρυση Μουσείων τοπικῶν ἢ γενικότερου ἐνδιαφέροντος, σὲ κάθε μιὰ περιοχή. Γιά εἰδικές πολιτιστικὲς ἐκπομπές ἀπὸ τὸ ραδιόφωνο. Γιά τὴ λήψη καὶ κυκλοφορία εἰδικῶν πολιτιστικῶν ταινιῶν. Γιά τὴν ἴδρυση ἐνὸς πραγματικοῦ Λαϊκοῦ Θεάτρου. Γιά τὴν κυκλοφορία πιστῶν ἀντιγράφων, ἀξιόλογων καλλιτεχνικῶν ἔργων κλπ.

γ) Ἡ Αὐτοδιοίκηση μαζί με μιὰ γενικότερη Διοικητικὴ καὶ Οἰκονομικὴ Ἀποκέντρωση. Σημαντικὴ προώθηση στὴ λύση τοῦ προβλήματος ποὺ μᾶς ἀπασχολεῖ, θὰ ἦταν νὰ εἶχαμε μιὰ πλήρη καὶ ὀλοκληρωμένη αὐτοδιοίκηση καὶ γενικότερα Διοικητικὴ καὶ Οἰκονομικὴ ἀποκέντρωση. Ἔτσι, ὥστε νὰ ξαναῖσοῦσε σὲ μιὰ καινούργια βέβαια μορφή, ὁ θεσμὸς τῆς παραδοσιακῆς μας τοπικῆς Κοινοτικῆς Δημοκρατίας. Βασικὰ μέτρα: Νὰ δοθοῦν ξανά οἱ λειτουργίες, οἱ πόροι καὶ τὰ κτήματα ποὺ εἶχαν παραδοσιακὰ οἱ Δῆμοι καὶ οἱ Κοινότητες μας. Νὰ καταργηθοῦν τὰ διάφορα, δῆθεν τοπικοῦ σκοποῦ ταμεῖα, οἱ εἰσφορές ὑπὲρ τρίτων καὶ οἱ φόροι, ποὺ ἀφαιροῦν σοβαρὰ κεφάλαια ἀπὸ τὰ ταμεῖα τῆς αὐτοδιοίκησης. Νὰ προτικοδοτηθοῦν οἱ Δῆμοι καὶ οἱ Κοινότητες ἀπὸ τὸν Κρατικὸ προϋπολογισμό καὶ τὸ πρόγραμμα ἐπενδύσεων κλπ.

Πιστεύουμε κατάβαθα, πὼς ἡ πραγματικὴ Δημοκρατία ἀποτελεῖ πράξη καὶ δράση καθημερινή, ποὺ ξεκινάει, πρὸ παντός, ἀπὸ τὴ βασικὴ οἰκιστικὴ μονάδα καὶ ρυθμίζει τὶς πρῶτες τοπικὲς σχέσεις τῶν ἀνθρώπων. Σ' αὐτὸ τὸν πρῶτο κύκλο τῆς δημοκρατικῆς δραστηριότητος, σφυρηλατεῖται ὁ πατριωτισμὸς μας. Ἐκεῖ μορφώνεται ἡ ἀγάπη μας γιὰ τὸν ἄνθρωπο, καὶ ἡ πίστη μας στὶς ἰκανότητές του. Ἐκεῖ συνειδητοποιοῦνται τὰ ἀτομικά μας δικαιώματα. Ἐκεῖ ἀποχτιέται

ἀπ' τὸν πολίτη ἢ αἴσθησι καὶ ἢ εὐθύνη τῆς ἱστορικῆς
μας συνέχειας. Ἐκεῖ τέλος ἀποχτιέται ἡ πείρα γιὰ τὴ σωστὴ
ἐπίλυση τῶν γενικῶν — κοινῶν — προβλημάτων.

Σὲ μιὰ ἀκραία προέκταση, νομίζω, ὅτι ἓνα μεγάλο μέ-
ρος τοῦ φαινόμενου, ποὺ ὀνομάζουμε «κακοδαιμονία τῆς πο-
λιτικῆς μας ζωῆς» ὀφείλεται στὸ γεγονός ὅτι σχεδὸν στὸ
σύνολο ὁ πολιτικὸς κόσμος στὴ χώρα μας δὲν πέρασε ἀπ'
αὐτὸ τὸ πρῶτο σχολεῖο τῆς ἐφαρμοσμένης πολιτικῆς. Τὴν
αὐτοδιοίκηση. Δὲν δοκιμάστηκε σ' αὐτὴ τὴν πρώτη βαθμί-
δα τῆς Δημοκρατίας, ὅπου θ' ἀποκτοῦσε τὴν τόσο παλύτητα
ἀλλὰ κι ἀπαραίτητη γιὰ μεγαλύτερα πετάγματα πείρα τῆς
διοίκησης μιᾶς ἀνθρώπινης ομάδας, τὴν πείρα τῆς ἐπίλυσης
τῶν πρώτων ἀπλῶν προβλημάτων ποὺ ἐμφανίζει ἡ μικρὴ
τοπικὴ Κοινωνία τοῦ χωριοῦ. Δὲν δέθηκε μὲ τὸν τόπο καὶ
μέσα του δὲν σφυρηλατήθηκε ἓνας σωστὸς πατριωτισμὸς,
καὶ ἡ ὀλοκληρωμένη δημοκρατικὴ Ἰδέα, ποὺ θὰ τὸν ἔκανε
ἀκέραιο ἄνθρωπο.

Ἀπὸ τίς συζητήσεις ποὺ ἔχει καμμιά φορὰ κανένας μὲ
δημόσιους ἄντρες ἀντιλαμβάνεται εὐκολα, πὼς τοὺς λείπει
αὐτὴ ἡ στοιχειώδης προπαίδεια. Αὐτὴ ἡ ἄμεση γνώση τῶν
προβλημάτων τοῦ τόπου, καὶ κυριότερα, ἡ σαφὴς καὶ πρα-
κτικὴ μεθόδευση τῆς λύσης των καί,

δ) Ἡ Χωροταξικὴ Μελέτη τῆς Ἑλ-
λάδας.

Ἀποτελεῖ σήμερα ἓνα ἀπὸ τὰ βασικότερα καθήκοντα
τοῦ σύγχρονου Κράτους. Ἀφοῦ κριθῆ, ὕστερα ἀπὸ σοβαρὴ
καὶ ὑπεύθυνη μελέτη εἰδικὰ καταρτισμένων ἐπιστημόνων,
ποιοὶ οἰκισμοὶ θὰ ἐπιζήσουν στὴν ἐπαρχία Κονίτσης ἢ ποῦ
θὰ μεταφερθοῦν ἐνδεχομένως καὶ ποῦ θ' ἀναπτυχθοῦν οἱ
ἀγροτοπόλεις, θὰ γίνῃ ρυθμιστικὴ μελέτη αὐτῶν καθεαυ-
τῶν τῶν οἰκισμῶν.

Ἡ σύμπτυξη τῶν μικρῶν οἰκισμῶν σὲ μιὰ σύγχρονη πολιτεία, εἶναι ὄραμα τοῦ ἄμεσου μέλλοντος. Βασικὸς στόχος: Ὅλα ὅσα θὰ γίνωνται, θὰ ἔχουν σὰν σκοπὸ τὴν ἐξυπηρέτηση ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Θὰ προβλέπωνται καλαισθητοὶ δρόμοι. Πλατεῖες. Βρύσες. Κολυμβητήρια. Πάρκα Σχολεῖα. Κέντρα Ψυχαγωγίας. Παιδικοὶ Κήποι κλπ. Θὰ τίθενται κανόνες καὶ θὰ προσδιορίζονται πρότυπα γιὰ κάθε κανούργιο ποῦ θὰ χτισθῆ. Πρὸ παντὸς γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτὴ θὰ χρειασθῆ κέφι, ἀλλὰ καὶ γνώση τῆς λαϊκῆς παράδοσης (τῆς τέχνης καὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς μας). Καθὼς ἐπίσης Ἀγάπη καὶ Πάθος. Πρέπει ὁ νέος οἰκισμὸς νὰ συνδεθῆ ὀργανικὰ μὲ τὸν τόπο καὶ τὴν ἱστορία του, γιὰ νὰ διατηρήσῃ ἓνα δικό του χρῶμα, χωρὶς ν' ἀγνοήσῃ τὴν σύγχρονη πραγματικότητα καὶ τὸ μέλλον. Μιὰ προσπάθεια, ποῦ ἄρχισε στὰ Γιάννενα ἀπὸ τὴν Ἑταιρεία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν ιδιότυπων — προτύπων τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, σὰν ἓνα δειγματολόγιο καὶ τὸ ζωντανὸ παράδειγμα τοῦ Μετσόβου θὰ βοηθήσῃ σημαντικὰ τὴν ὅλη ὑπόθεσίν μας. Μιὰ ὁμορφὴ πόλη, εἶναι ὁ πρῶτος ἔρωτας τοῦ ἀνθρώπου. Ἐνας ξένος πολεοδόμος εἶπε: «Μιὰ πόλη δὲν εἶναι μόνο ἓνα συγκρότημα μὲ σπίτια σὲ πολλὰ πατώματα, μὲ κοινοτικὲς ὑπηρεσίαι, ἐμπορικὸς οἶκος, σχολεῖα, ὑγειονομικὰ κέντρα, ἐλεύθερους χώρους, ξενοδοχεῖα καὶ δρόμους. Μιὰ πόλη εἶναι ἡ κοινωνικὴ σύλληψη τῆς ζωῆς. Μιὰ πόλη εἶναι ἡ ἀνθρώπινη κουλτούρα. Εἶναι ὁ ἔρωτας τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Εἶναι μιὰ μακρόχρονη ἐπένδυση καὶ ἓνα ὄραμα τοῦ μέλλοντος. Μιὰ πόλη εἶναι μιὰ σύνθεση διάρκειας, μιὰ Ἰδεολογία ὑλοποιημένη. Μιὰ πόλη εἶναι ἡ ἱστορία τῆς χώρας, ἡ φιλοσοφία τῆς ὑπαρξῆς».

Φυσικά, τὸ χρέος τοῦ Κράτους δὲν τελειώνει ἐκεῖ. Ὑ-

πάρχουν ακόμα αναρίθμητοι τομείς στους οποίους μπορεί και πρέπει να βοηθήσει. Το βασικό είναι ΝΑ ΓΙΝΗ ΑΝΑΓΚΗ για την ύπαρξη του Κράτους ή Έκπολιτιστική Άνοδος της Έπαρχίας. Να γίνη ΚΑΘΗΚΟΝ της Δημοκρατίας ο Λαϊκός Πολιτισμός και η ένεργός έξυγιαντική Άμυνα κατά των ξενόφερτων στοιχείων.

*
**

Γ' Πέρ' από το καθήκον του Κράτους, υπάρχει ένα υπέρτατο χρέος όλων των Άνθρώπων του πνεύματος και της τέχνης των Κέντρων, απέναντι στην Έπαρχία. Ποιός άλλωστε θα ήταν ο απώτερος, ως πούμε προορισμός της τέχνης και κάθε άλλης πνευματικής προσπάθειας, αν δεν ήταν το ανέβασμα του πολιτιστικού επιπέδου του λαού, της ψυχικής και πνευματικής ποιότητας του, σε όλη τη γεωγραφική έκταση, που άμεσα λόγω γλώσσας, λόγω κοινών παραδόσεων, λόγω έπαφης κλπ. αυτή επηρεάζει;

Άναρίθμητες είναι οι ευκαιρίες, που έχουν κάθε μέρα να προσφέρουν τη βοήθειά τους να μεταδώσουν το μήνυμά τους οι άνθρωποι του πνεύματος και της τέχνης στην Έπαρχία. Μ' αυτά που γράφουν. Μ' αυτά που λένε από το ραδιόφωνο. Μ' αυτά που μπορούν να εκθέσουν σ' ένα πίνακα ζωγραφικής, ή σ' ένα έργο γλυπτικής, μ' αυτά που θα ειπούν σε μια διάλεξη κλπ. Όμως η σημερινή κατάσταση της Έπαρχίας, ο γενικότερος κίνδυνος που διατρέχει ο τόπος, απαιτεί κάτι περισσότερο από αυτά. Απαιτεί δηλαδή την άμεση βοήθεια και ΠΑΡΟΥΣΙΑ τους, και το ΖΩΝΤΑΝΟ παράδειγμά τους, σε μακρινή χρονική διάρκεια., στους απομακρυσμένους οικισμούς μας. Ένα μικρό παράδειγμα, παρμένο απ' τη σύγχρονη Γαλλία, δείχνει πόσα πράγματα μπορεί να προσφέρουν οι

ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης, ὅταν γίνουν τὸ ζωντανὸ παράδειγμα ἐπὶ μακρὸ χρονικὸ διάστημα κοντὰ στοὺς ἀπλοὺς ἀνθρώπους τῆς Ἐπαρχίας.

Τὸ Μορνὰκ ἐπὶ τοῦ Σέρλ, εἶναι ἓνα μικρὸ χωριὸ τῆς Γαλλίας, μὲ καμμιά ἑκατοστὴ κατοίκους, ἀγνοημένο, κοντὰ στὸν Ἀτλαντικὸ. Πρὶν ἀπὸ 12 χρόνια δὲν μιλοῦσε κανένας γι αὐτὸ. Κι οἱ κάτοικοί του ὄνειρεύονταν τὴν ἐγκατάλειψή του. "Ὅμως τότε συνέβη τὸ θαῦμα. "Ἐφτασαν ἐκεῖ καλλιτέχνες ἀπὸ τὴ Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Παρισιοῦ γιὰ νὰ ἀναστηλώσουν τὴν ἐκκλησιά του. Στὴν πρώτη ἐπαφὴ μ' αὐτοὺς οἱ γτόπιοι ἀντέδρασαν. Τοὺς θεώρησαν παράξενα ζῶα ποὺ ἦρθαν νὰ χαλάσουν τὸ χωριὸ τους. Σιγὰ σιγὰ ὁμως συνήθισαν. Ὁ ἓνας ἀγάπησε τὴ ζωὴ τοῦ ἄλλου. Κι ἔπειτα ἀπὸ λίγο, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, οἱ ἐπισκέπτες ἐπηρέασαν σὲ τέτοιο σημεῖο τοὺς γτόπιους, ὥστε νὰ συντελεστῇ μιὰ ἀλλαγὴ ποὺ εἶχε συνταρακτικὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὸ χωριὸ. Μέσα στὰ σπίτια τῶν κατοίκων γεννήθηκε μιὰ βιομηχανία πηλίνων σκευῶν. Ἐπειτα ἓνα ἐργοστάσιο ἐπίπλων ἀπὸ ξύλο φτελιάς, ποὺ χωρὶς νὰ διαφέρουν τελείως ἀπὸ τὴ συνηθισμένη ἐπίπλωση τῆς περιοχῆς ξανάβρισκαν μιὰ χρησιμότητα καὶ μιὰ ἀγνότητα στὴ γραμμὴ ποὺ ἐνθουσίαζε τοὺς πάντες. Χωρὶς πολὺπλοκες καὶ πολυθόρυβες μηχανές. Ἐργαλεῖα τοῦ χωριοῦ, σιμύλες, φαλλίδια καὶ τσεκούρια ἔδωσαν στὸ ξύλο τῆς φτελιάς τὸ ἀνάγλυφο καὶ τὴν κομψότητα, ποὺ καμμιά βιομηχανία δὲν θὰ μποροῦσε νὰ δώσῃ. Μὲ τὸν καιρὸ δημιουργήθηκε ἀκόμα μιὰ ἐπιχείρηση ὑφαντουργίας, γιὰ τὴν ὁποία ξεχασμένοι ἀπὸ τὸν 18ον αἰῶνα αὐθεντικοὶ ἀργαλειοί, ξαναβρῆκαν τὸ χαμένο ρυθμὸ τους. Σήμερα τὸ Μορνὰκ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ γνωστὰ χωριά τῆς Γαλλίας.

Τὸ παράδειγμα τοῦ Μόρννακ καὶ τῶν καλλιτεχνῶν τῆς

Σχολῆς Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Παρισιοῦ, μπορεῖ νὰ ἐπαναληφθῆ παντοῦ. Καὶ γιὰ ὄλους τοὺς πολιτιστικούς τομεῖς. Καὶ ἀπὸ ὄλους τοὺς πνευματικούς ἀνθρώπους, μέσα στὰ πλαίσια μιᾶς πνευματικῆς ἀποκέντρωσης.

Θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ ἀπὸ κλιμάκια πνευματικῶν ἀνθρώπων, ποὺ θὰ ἔφθαναγ σὲ μιὰ ἐπαρχιακὴ πόλη ἢ κωμόπολη, γιὰ νὰ ἐγκατασταθοῦν ἐπὶ μακρὸ χρονικὸ διάστημα. Μέσα στοὺς σκοποὺς τοὺς θὰ ἦταν λ.χ. νὰ ἰδρῦσουν ἓνα λαϊκὸ Πανεπιστήμιο γιὰ τοὺς γτόπιους. Διάρκειας ἑνὸς χρόνου ἢ καὶ λιγότερο. Μὲ τὴν οἰκονομικὴ βοήθεια τοῦ Κράτους. (Ἐδῶ χρειάζεται ὁ αὐτόνομος Ὀργανισμὸς Ἑκπολιτισμοῦ ἢ τὸ Ὑπουργεῖο Πολιτισμοῦ, ποὺ προβλέψαμε παραπάνω). Ἐτσι οἱ σύγχρονες γνώσεις κι ὁ σύγχρονος πνευματικὸς προβληματισμὸς θὰ μεταφέρονταν εὐκόλῃ καὶ γρήγορα σ' ὀλόκληρο τὸν ἐλληνικὸ χῶρο. Πόσα δὲ θὰ ἔχουν νὰ μάθουν οἱ ἄνθρωποι τῆς ἐπαρχίας ἀπ' αὐτὴ τὴ θετικὴ προσφορά διάρκειας; Ἀλλὰ καὶ πόσα δὲν ἔχουν νὰ ὠφεληθοῦν οἱ ἄνθρωποι τοῦ πνεύματος, ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀμεση, ζωντανὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς ἀνθρώπους, τὰ πολιτιστικὰ στοιχεῖα καὶ τὴ ζωὴ τῆς ἐνδοχώρας; Ἀσφαλῶς μὲ αὐτὴ τὴν ἀνταλλαγὴ πείρας θὰ χουμε σὰν ἀποτέλεσμα μιὰ σοβαρότατη ἀλλὰ καὶ πολύτιμη ἀλλαγὴ στὴ γενικότερη συγκρότησὴ καὶ τὴν ἐσχάτες ἀξιώσεις τῆς πνευματικοκαλλιτεχνικῆς δραστηριότητος στὴ χώρα μας.

Ἀκόμα τὸ ἴδιο θὰ μποροῦσε νὰ γίνῃ μὲ τὴ μουσικὴ ἢ τὸ θέατρο κλπ. (Ἄς μὴν ξεχνᾶμε τὸ παράδειγμα τοῦ Λόρκα καὶ τοῦ Ἑλ. Κασσόνα ποὺ μ' ἓνα θίασο, τὶς περισσότερες φορές συγκροτημένο ἀπὸ φοιτητές, ὄργωναν κυριολεκτικὰ τὰ χωριά τῆς χώρας των, μεταφέροντας ἐκεῖ τὸ σύγχρονο πνευματικὸ παλμό, συζητώντας ἀκόμα κι ἀναλύοντας τὰ ἔργα ποῦπαιζαν) κλπ.

Δ' Τελικά, τὸ ὄλο θέμα τοῦ ἀνεβάσματος τῆς πολιτιστικῆς στάθμης τῶν κατοίκων τῆς ἐπαρχίας περνάει ἀπὸ τὸ δρόμο τῆς τοπικῆς πρωτοβουλίας. Τῶν ἀνθρώπων ποὺ διαμένουν στὴν ἐπαρχία, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων ποὺ πο-
νᾶνε τὸν τόπο.

Νομίζω, ὅτι προτοῦ γίνη μιὰ ὁποιαδήποτε ἐνέργεια, καλὸ θὰ ἦταν νὰ ξεκινήσουμε μ' ἓνα συνέδριο στὴν Κόνιτσα, τῶν δασκάλων καὶ καθηγητῶν καὶ τῶν ἄλλων παραγόντων, γτόπιων καὶ ξένων, ποὺ θὰ μπορούσαν νὰ βοηθήσουν στὴν Προσπάθεια. Τὸ συνέδριο αὐτὸ θὰ ἦταν σκόπιμο νὰ συνδυασθῆ καὶ μ' ἓνα ὀλιγοήμερο σεμινάριο, στὸ ὁποῖο θὰ διδάσκαν εἰδικοί. Ἔτσι τὸ ὄλο πρόβλημα μας, θὰ ἔμπαινε στὶς σωστὲς βάσεις του καὶ θὰ διαγράφονταν στὴν πληρότητά τους οἱ διαστάσεις του.

Ἀπὸ τὸ συνέδριο αὐτὸ, θὰ βγῆ πρῶτα καὶ κύρια, ἀν θὰ πρέπει νὰ ἰδρυθῆ ἓνας Εἰδικὸς Τοπικὸς Σύλλογος ἢ Ἐταιρία, ποὺ θὰχε σὰν σκοπὸ τὴν ἀνάληψη αὐτοῦ τοῦ ἔργου (τῆς πολιτιστικῆς ἐξύψωσης τοῦ λαοῦ τῆς ἐπαρχίας), ἢ θὰ πρέπει νὰ στηριχτοῦμε στὴν προσπάθεια ποὺ κάνουν ἄλλες παράλληλες ὁργανώσεις, ὅπως ἡ Ἐταιρία Ἑπειρωτικῶν Μελετῶν λ.χ. καὶ νὰ ρίξουμε ἐκεῖ τὸ βάρος μας.

Ἀπὸ τὸ συνέδριο ἀκόμα θὰ βγοῦν ποιὸς εἶναι ὁ συγκεκριμένος κύκλος τῶν ἐνεργειῶν, ποὺ πρέπει νὰ γίνουν, ποιοὶ θὰ ἀναλάβουν νὰ τὸν πραγματοποιήσουν, καὶ κατὰ ποιὸν τρόπο.

Τέλος, πιστεύω ὅτι ἀπὸ τὰ βασικὰ θέματα, μὲ τὰ ὁποῖα θ' ἀσχοληθῆ τὸ συνέδριο ἢ ἐν πάσῃ περιπτώσει ἡ τοπικὴ Πρωτοβουλία, γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ μας, θὰ πρέπει νὰ εἶναι τὰ παρακάτω:

1. Καταγραφή καὶ συντήρηση ὄλων τῶν στοιχείων ποὺ ἀπόμειναν ἀπὸ τὸ λαϊκὸ — παραδοσιακὸ πολιτισμὸ τῆς ἐ-

παρχίας Κονίτσας. Νὰ καταγραφῆ δηλαδή, καὶ νὰ φωτογραφηθῆ (νὰ καταβληθῆ ἀκόμα προσπάθεια γιὰ συντήρηση ἢ καὶ γι' ἀποκατάσταση) 1) Κάθε μνημεῖο χαρακτηριστικὸ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς παράδοσης τῆς Ἐπαρχίας. (Σπίτι, ἐκκλησία. Ἐξωκλήσι. Βρύση. Πόρτα. Μεσάνδρα. Ταβάνι κλπ.). 2) Κάθε μνημεῖο τῆς Διακοσμητικῆς καὶ γενικότερα τῆς λαϊκῆς μας τέχνης. Ξυλόγλυπτο, λιθόγλυπτο. Ἄγιογραφίες (φορητὲς εἰκόνες καὶ τοιχογραφίες). Ὑφαντά. Τοπικὲς ἐνδυμασίες καὶ στρωσίδια. Δαντέλλες, χαλκῶματα, χρυσαφικὰ ἢ ἀργυρὰ κοσμήματα καὶ σκεύη κλπ. Ἰδιαιτέρα μὲ τίς Ἄγιογραφίες πὺ συνδέονται ἄμεσα μὲ τὴ Σχολὴ Χιονιάδων σὰν βασικὸς ὁδηγὸς μας, θὰ μᾶς χρησιμεύσῃ τὸ θαυμάσιο βιβλίον τοῦ Γεωργ. Παϊσιῶ (ἱερέως). Ἄγιογραφία καὶ Ἄγιογράφοι Χιονιάδων. Ἐκδόση Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας. Ἰωάννινα 1962. 3) Κάθε ὄργανο, ἐργαλεῖο ἢ μηχανήμα πὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ παλαιοὶ μας τεχνίτες στὴ δουλειὰ τους, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ αὐτὰ πὺ χρησιμοποιοῦσαν οἱ γυναῖκες στὴν οἰκοτεχνία τους. Ἀργαλειοί, τσικρίκια, λανάρια κλπ. 4) Εἰδικότερα νὰ μαγνητοφωνήσουμε τὴ λαϊκὴ μας μουσικὴ, ὅπως τραγουδιέται καὶ παίζεται στὴν ἐπαρχία μας, κυρίως ἀπὸ γέροντες καὶ ντόπιους. (Σ' αὐτό, ἴσως μᾶς χρειασθῆ ἡ βοήθεια κάποιων εἰδικῶν, πὺ εὐκολὰ νομίζω ὅτι θὰ τὴν ἔχουμε). 5) Ἐπίσης νὰ μαγνητοφωνήσουμε ἀφηγήσεις θρύλων, δοξασιῶν, παραδόσεων καὶ παραμυθιῶν ἢ ἀκόμα καὶ ἱστοριῶν Κυνηγιοῦ κλπ. ἀπὸ γέροντες τῆς ἐπαρχίας. Ἔτσι ὥστε, νὰ ὀλοκληρωθῆ τὸ θαυμάσιο πραγματικὸ βιβλίον τοῦ Χαρ. Ρεμπέλη «Κονιτσιώτικα», ἔκδοση Ἡπειρωτικῆς Ἑστίας Ἀθηνῶν (1953) καθὼς καὶ ἡ δουλειὰ πεῦγινε παλιότερα στὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικὰ» καὶ γίνεται ἀκόμα καὶ σήμερα στὴν «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία» καὶ στὴν «Κόνιτσα». 6) Νὰ καταγραφοῦν ὅλα τὰ γραπτὰ ντοκουμέν-

τα (χειρόγραφα κλπ.), πού ἀφοροῦν τὴν ἱστορία τῆς Ἐπαρχίας. Καὶ νὰ συγκεντρωθοῦν τὰ Βιβλία καὶ τὰ Περιοδικά, στὰ ὁποῖα ἔχουν δημοσιευθῆ, κατὰ τὸ παρελθόν, καὶ δημοσιεύονται ἀκόμα καὶ σήμερα, στοιχεῖα πού ἀφοροῦν τὴν ἱστορία τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης.

**

II. Ἡ ἰδρυση ἐνὸς ἢ καὶ περισσοτέρων Μουσείων μέσα στὴν Ἐπαρχία μὲ λαϊκὸ — Πολιτιστικὸ χαρακτῆρα, ὅπου θὰ συγκεντρωθοῦν καὶ θὰ ἐκτεθοῦν συστηματικά: Ὅλα τὰ Κομίσιμα στοιχεῖα τοῦ λαϊκοῦ παραδοσιακοῦ Πολιτισμοῦ τῆς Ἐπαρχίας. Καθὼς καὶ οἱ φωτογραφίες τῶν μνημείων πού δὲν μεταφέρονται. Τὸ ἢ τὰ μουσεῖα αὐτά, νομίζω ὅτι πρέπει νὰ γίνουν μέσα σὲ ἀποκαταστημένα παλιὰ κτίρια, κατὰ προτίμηση σπίτια, ὅπου ταυτόχρονα θὰ δείχνεται ἢ παλιὰ ἐσωτερικὴ οἰκονομία τῆς κατοικίας τῆς ἐπαρχίας. Σὰν τέτοιο σπίτι μέσα στὴν Κόνιτσα, ὅπου ἀπαραίτητα πρέπει νὰ γίνῃ τὸ ἕνα ἀπὸ τὰ Μουσεία, προτείνω τὸ σπίτι τοῦ Χουσεῖν Μπέη, πού ἀνήκει στὸ Δημόσιο, ἔχει ὅλα τὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ δουλειὰ αὐτή, ἀλλὰ... πού κινδυνεύει σήμερα νὰ καταστραφῆ, γιατί ἐν τῷ μεταξὺ μετατράπηκε σὲ Γυμνάσιο.

**

III. Τὸ ξαναζωντάνεμα τῶν τοπικῶν γιορτῶν μας, μὲ βασικὸ σκοπὸ νὰ τοὺς ξαναδώσουμε τὸ δικό τους παραδοσιακὸ χρῶμα. Σὰν τέτοιες γιορτές, δὲν ἐννοῶ μόνο τὰ τοπικὰ πανηγύρια, ἀλλὰ καὶ τίς ἄλλες γιορτές ὅπως π.χ. τὰ Χοιστούγεννα, τὸν Ἀηθασίλη, τὰ Φῶτα, τίς Ἀπόκριες, τὸ Πάσχα, τὸν Δεκαπενταύγουστο κλπ. Ἀπὸ καιρὸ ὁ πατροπαράδοτος Ἀηθασίλης μας μετατράπηκε, σὲ ἄψυχο γιὰ μᾶς ΠΕΡ

NOEA τοῦ Βορρά καὶ οἱ Καλλικάντζαροί μας σὲ Νάνους τοῦ παραμυθιοῦ. Εἶναι καιρὸς μὲ τις εὐκαιρίες τῶν Γιορτῶν νὰ ξαναθυμίσουμε στοὺς ἀνθρώπους μας, τις παλιές δοξασίες καὶ τὰ ἔθιμα, σὲ κάθε ἐκδήλωσή μας, στὶς βιτρίνες τῶν μαγαζιῶν, στὶς δημόσιες συγκεντρώσεις, στὶς πλατείες τῶν χωριῶν καὶ τῆς Κόνιτσας. Συμβαίνει πολλές φορές σ' αὐτὲς τις περιπτώσεις, νὰ προτιμοῦμε τὰ ξένα πρότυπα, γιὰτὶ τὰ βρίσκουμε εὐκολα. Ἐνῶ γιὰ νὰ δώσουμε κάτι ἐλληνικὸ παραδοσιακὸ, θὰ πρέπει νὰ κουραστοῦμε, νὰ διαβάσουμε, νὰ γίνουμε «Δημιουργοί». Ἐδῶ εἶναι τὸ θέμα. Ἐδῶ εἶναι ὁ ρόλος τῆς ἐταιρίας ποὺ προτείναμε νὰ ἐγῆ ἀπ' τὸ συνέδριο. Παραπέρα, πρέπει μὲ τὴν εὐκαιρία κάθε καινούργιου ἑορτασμοῦ, νὰ βρίσκουμε τρόπο νὰ τὸν συνδέουμε μὲ τοὺς θρύλους τῶν χωριῶν καὶ τις λαϊκὲς δοξασίες τῆς Ἐπαρχίας. Σὲ ἄλλο σημεῖο πρότεινα: Νὰ γίνωνται στὴν Κόνιτσα «Γιορτὲς Κυνηγιοῦ» τὸν Αὐγούστο, ὅπου μὲ «Ἥχο καὶ Φῶς» μποροῦν νὰ λαμβάνουν χώρα ἀφηγήσεις παλιῶν ἱστοριῶν, μὲ κυνήγια ἢ μὲ θρύλους πάνω στὴ ζωὴ καὶ τὸν ρόλο τους στὴ ζωὴ μας τῶν ἀγριῶν ζώων καὶ πουλιῶν τῶν βουνῶν μας. Τώρα τελευταία εἶδε τὸ φῶς στὶς ἑφημερίδες μιὰ θαυμάσια πρόταση πάνω στὸ γιορτασμὸ τῆς προσπάθειας γιὰ τὴν κατάκτηση τῆς Σελήνης, σὲ συνδυασμὸ μὲ τοὺς θρύλους καὶ τις λαϊκὲς δοξασίες γύρω ἀπ' τὸ φεγγάρι. «Ἔτσι, ὥστε νὰ βροῦμε μιὰ ἀφορμὴ γυρισμοῦ καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν προγονικὴ μας σκέψη, ποὺ θὰ μᾶς δέση ψυχικότερα μὲ τὴν ἐπιστημονικὴ τελειότητα» κλπ. κλπ.

Τέλος νὰ ὀργανώνωνται σωστά μὲ ἐπιμελημένη προετοιμασία τὰ πανηγύρια τῶν Μεγάλων Χωριῶν τῆς ἐπαρχίας. Ὁ Προφήτης Ἡλίας στὴ Βούρμπιανη. Ἡ Ἁγία Παρασκευὴ στὸ Κεράσοβο. Ὁ Δεκαπενταύγουστος στὴν Κόνιτσα κλπ. Ὡστε, τελικὰ, κάθε γιορτὴ νὰ συνδεθῆ μ' ἓνα ἀπὸ τὰ

Μεγάλα Χωριά τῆς Ἐπαρχίας καὶ νὰ πάρη καθολικότερη σημασίας.

Υπάρχουν χίλιοι δυὸ τρόποι νὰ δώσουμε γραφικὸ χαρακτῆρα στὰ πανηγύρια αὐτὰ ὥστε νὰ γίνουν εὐρύτερα γνωστά. Τοπικὲς ἐνδυμασίες. Τοπικοὶ Χοροὶ καὶ Τραγούδια ἀπὸ ομάδες ντόπιων κοριτσιῶν. Ἀφηγήσεις μὲ θρύλους τοπικοὺς. Θέατρο κλπ.

*

**

ΙΥ. Ἡ ἴδρυση στὴν ἐπαρχία Κονίτσης ἐνὸς δίκτυου ἀπὸ Λέσχες Πολιτισμοῦ ὅπου θὰ δίνωνται διαλέξεις. Θὰ προβάλλωνται ταινίες. Θὰ παίζεται θέατρο. Θὰ ἀκούγεται μουσικὴ ἀπὸ δίσκους. Θὰ γίνεται ἀνάλυση ὄσων παίζονται. Καὶ γενικότερα θὰ καταβάλλεται προσπάθεια μὲ μορφώσεως καὶ ψυχαγωγίας τῶν ἀνθρώπων σ' ἓνα πολιτισμένο ἐπίπεδο. Οἱ λέσχες αὐτὲς σιγὰ σιγὰ θὰ πρέπει νὰ ἐξοπλιστοῦν μὲ βιβλιοθῆκες, ταινιοθῆκες, δισκοθῆκες κλπ.

*

**

Υ. Ἡ ἀνάθεση σὲ μιὰ ἐπιτροπὴ τῆς σύνταξης καὶ ἔκδοσης ἐνὸς μικροῦ βιβλίου πάνω στὸν πολιτισμὸ καὶ τὴ λαϊκὴ τέχνη τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης. Τὸ βιβλίο αὐτὸ ποὺ θὰ περιέχη γενικὰ στοιχεῖα, θὰ εἶναι ἓνα εἶδος γενικῆς εἰσαγωγῆς τῶν μαθητῶν τῆς ἐπαρχίας τῶν Δημοτικῶν Σχολείων, τῶν Γυμνασίων, ἀκόμα καὶ τῆς Δημόσιας Τεχνικῆς Σχολῆς (Ἐθνικοῦ Ὀρφανοτροφείου) στὸ σχετικὸ θέμα. Παράλληλα νὰ καταβληθῇ προσπάθεια, ὥστε τὸ μάθημα τοῦ πολιτισμοῦ νὰ καθιερωθῇ στὸ πρόγραμμα τῶν Σχολείων (ὅπως εἶπαμε παραπάνω).

*

**

ΥΙ. Τὸ ξεκαθάρισμα τῶν διεκδικήσεων τῆς ἐπαρχίας Κονίτσης, ἀπὸ ἀπόψεως σχολείων. Νὰ καθορίσουμε τί εἶδους

σχολεία χρειάζονται στην έπαρχία και σε ποιό μέρος. Ποιά πρέπει να είναι ή τύχη τής 'Αναγνωστοπουλείου Σχολής. Πώς θα βοηθήσουμε τὸ Γυμνάσιο Κονίτσης κλπ.

*
**

ΥΙΙ. Ἡ μεθόδευση τῶν τρόπων με τοὺς ὁποίους θὰ μπορούσαν τὰ παραδοσιακά ἔπιπλα, σκεύη, ὑφαντά, δαντέλλες στρωσίδια, κοσμήματα κλπ. τής έπαρχίας Κονίτσης, μορφοποιούμενα σε καινούργια σχέδια και προσαρμοζόμενα στις συνθήκες τής νέας ζωής, να γίνουν αντικείμενα παραγωγής τῶν τοπικῶν βιοτεχνιῶν πού θὰ χρησιμοποιοῦν γόπια ὕλικά κλπ.

*
**

ΥΙΙΙ. Ἡ προσπάθεια ανάπτυξης τής λεγόμενης Κοινοτικής Ἰδέας τοῦ Κοινοτισμοῦ, τής Ἰδέας τής Ὀμαδικῆς Προσπάθειας. Νομίζω ὅτι ή προσπάθεια αὐτή είναι θεμελιώδους σημασίας για τή γενικότερη πολιτιστική ἀνοδο τής έπαρχίας. Γιατί πρώτα και κύρια θὰ δυναμώση στους ἀνθρώπους τήν πεποίθηση ὅτι κάτω ἀπό μιὰ καλή καθοδήγηση ή μικρή ἀνθρώπινη κοινότητα είναι σε θέση μόνη της να λύση τὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν βασικῶν της προβλημάτων. Ἡ ἰδέα τής ὀμαδικῆς προσπάθειας ἤταν κανόνας στην παραδοσιακή μας αὐτοδιοίκηση. Ποιός διανοήθηκε στα χρόνια τής Τουρκοκρατίας κρατική συμπάρσταση για τὸ φτιάξιμο τῶν βασικῶν ἔργων στα ἀπομακρυσμένα χωριά μας; Κι ὅμως ὅπως εἶδαμε, ή κοινότητα τὸν παλιὸ καιρὸ διατηροῦσε ἕναν οἰκισμὸ πούταν χάριμα. Τὸν τελευταῖο καιρὸ ή ἰδέα τής κοινοτικῆς ανάπτυξης, με κύριο συντελεστή τήν ὀμαδική προσπάθεια, μελετήθηκε πιὸ συστηματικά κι ἔγινε ἀντικείμενο τοπικῶν ἀλλὰ και διεθνῶν διασκέψεων. Παντοῦ τονίζεται ὅτι ὅπου ὑπῆρχαν τοπικές πρωτοβουλίες αὐ-

τενέργειας, τὰ γενικότερα ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν καταπληκτικά. Ἀναφέρεται ἀκόμα σὰν παράδειγμα κι ἓνα ἑλληνικό χωριὸ μὲ τριακόσιους κατοίκους μονιασμένους ποὺ δούλεψαν μόνοι τους καὶ σ' ἐνάμισυ χρόνο κατάφεραν, χωρὶς τὴν συμπαράσταση κανενὸς νὰ κατασκευάσουν: Δρόμο 5 χιλιομέτρων. Σειρὰ ἀπὸ ἀντιπλημμυρικά ἔργα ποὺ αὐξήσαν τὴν καλλιεργήσιμη γῆ κατὰ 50.000 στρέμματα. Σύστημα ὑδρεύσεως ὥστε νὰ ἔχουν ὄλα τὰ σπίτια νερό. Ἀποχετευτικὸ σύστημα ακλπ.

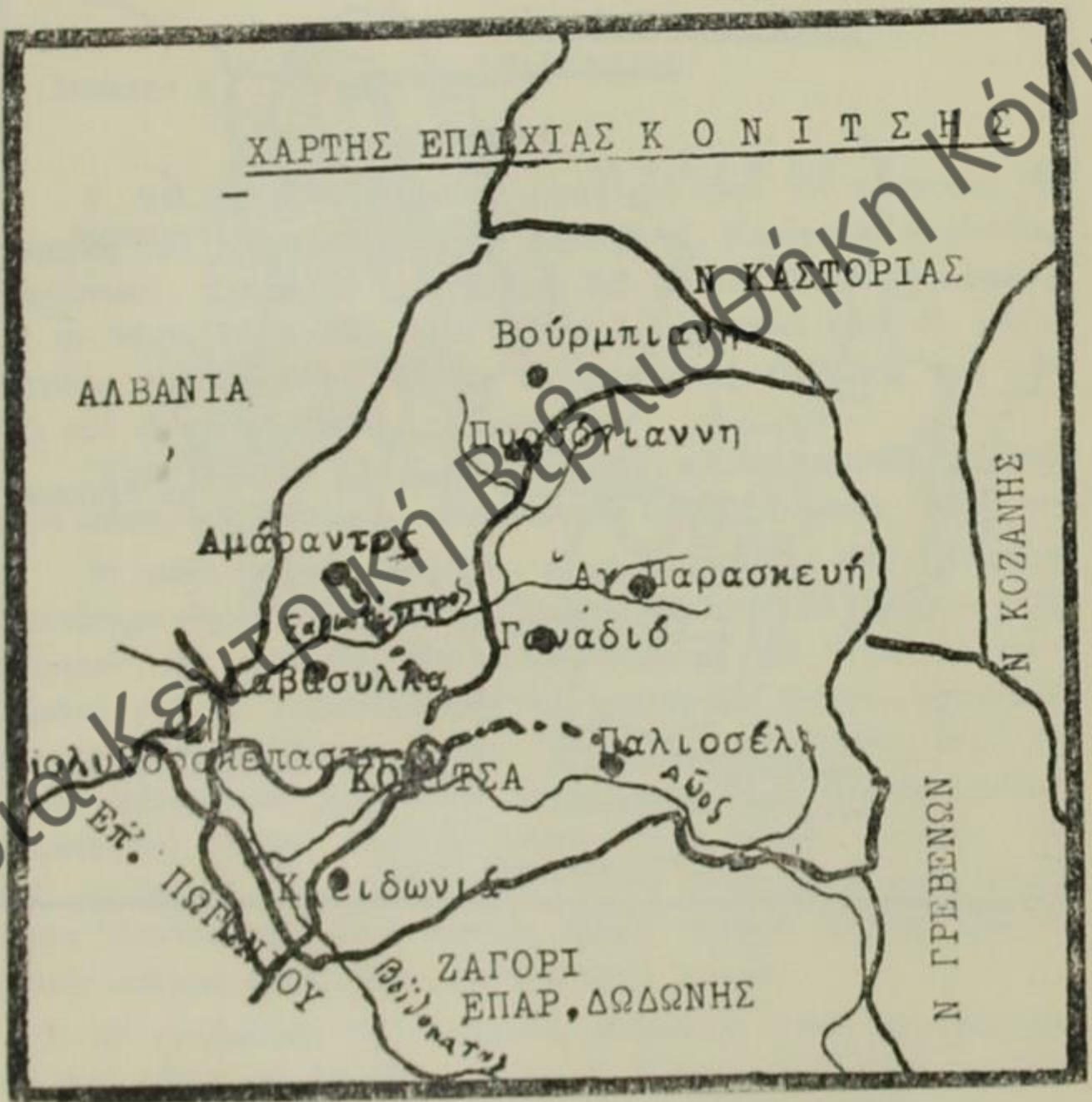
Ἐπάρχουν σήμερα ἄνθρωποι ποὺ πιστεύουν πὼς ἡ ἀνάπτυξη μιᾶς χώρας ἐπιτυγχάνεται καλύτερα ὄχι μόνο μὲ προγράμματα ποὺ ξεκινᾶν ἀπὸ πάνω ἀλλὰ μὲ τοπικὲς πρωτοβουλίες, αὐτὲς ποὺ πηγάζουν ἀπὸ τοὺς ἀμέσως ἐνδιαφερομένους κατοίκους τῶν χωριῶν, τῶν κωμοπόλεων καὶ τῶν πόλεων. Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε βέβαια αὐτῆς τῆς ἀκραίας ἀπόφης. Πιστεύουμε ὁμως ὅτι ἡ συμβολὴ τῆς τοπικῆς πρωτοβουλίας εἶναι ἓνας σημαντικὸς παράγοντας προόδου. Ἡ σχετικὴ ἑλληνικὴ πείρα ἔχει σὰν παράδειγμα συστηματικῆς προσπάθειας τὸ πείραμα τῆς Χρυσούπολης (πόλης 6.000 κατοίκων περίπου σήμερα) ποὺ ἄρχισε στὰ 1958 κάτω ἀπὸ τὴν καθοδήγηση ἐνὸς συνεργείου ἀνθρώπων ἀπεσταλμένων ἀπὸ τὸν Ὀργανισμό Ἠνωμένων Ἐθνῶν. Βέβαια, τὸν πρῶτο καιρὸ οἱ γτόπιοι ἔβλεπαν κουμπωμένοι τὴν παρουσία στὸ χωριὸ τους μερικῶν ξένων μὲ ἐπικεφαλῆς ἓναν Ὀλλανδὸ (παλιὸ κυβερνήτη τῆς Ἰάβας). Ὅμως σιγὰ σιγὰ μὲ τὴν κουδέντα, μὲ τὸ παράδειγμα, μὲ τὴν ἐπιμονὴ οἱ γτόπιοι μπῆκαν στὸ χορὸ, ἔδωσαν χρήματα, οἰκόπεδα καὶ πρὸ παντὸς προσωπικὴ δουλειά. Κι ἔτσι ὅστερα ἀπὸ τρία χρόνια πειραματισμοῦ, τ' ἀποτελέσματα ὑπῆρξαν καταπληκτικά. Ὁ πληθυσμὸς αὐξήθηκε κατὰ 50%. Μιὰ Τεχνικὴ Σχολὴ λειτούργησε κατὰ τὸν πιὸ σύγχρονο καὶ τέλειο τρόπο. Ἐνας συνεταιρισμὸς ἰδρύθηκε, ἀναπτύχθηκε καὶ ἄπλωσε τίς

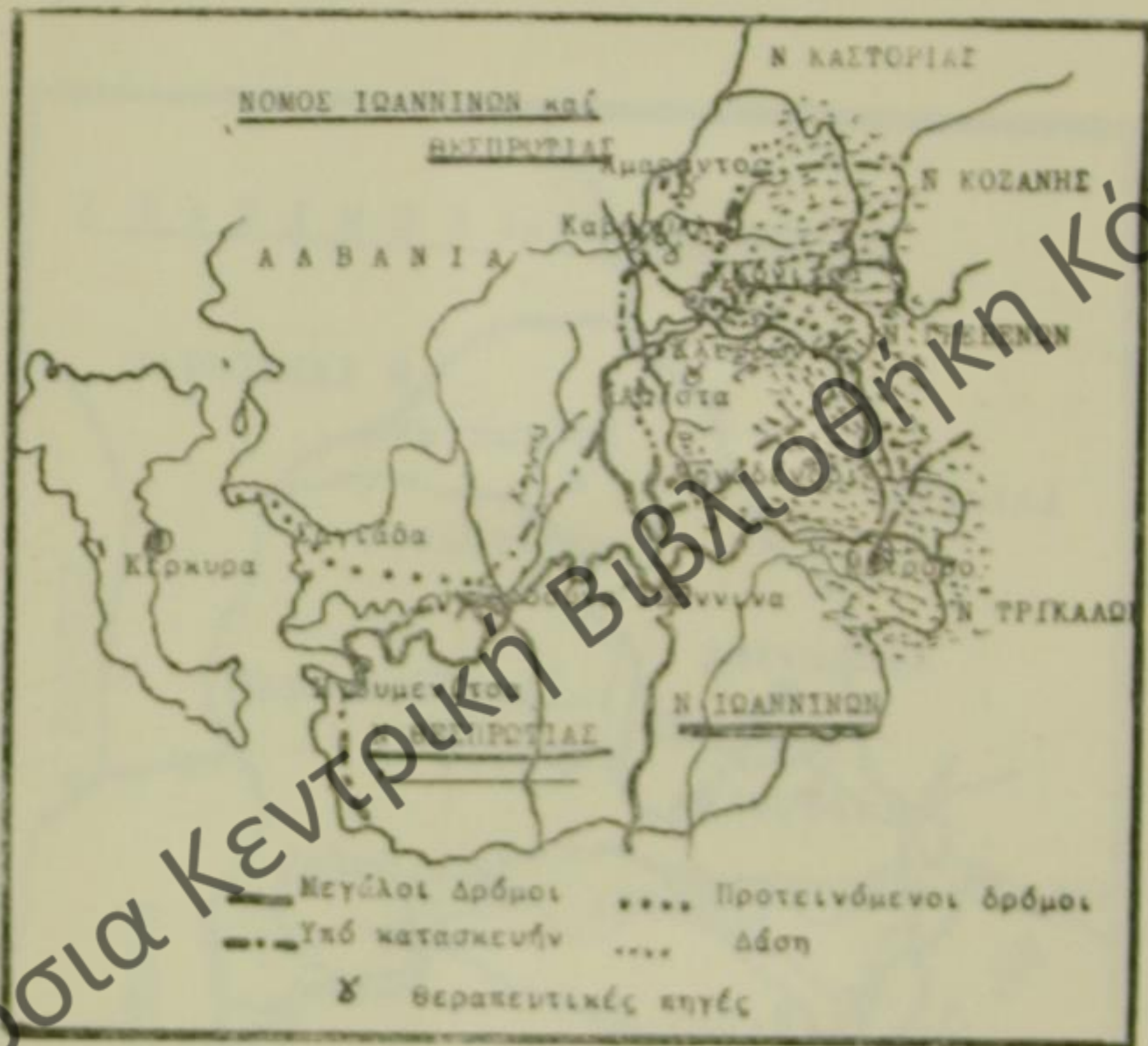
ἐργασίες του κάνοντας ἐξαγωγές και στο ἐξωτερικό. Φτιάχτηκε καινούργιο μέγαρο δημαρχίας, κτηνιατρείο, δρόμοι. Τὸ εἰσόδημα ἀπὸ 100 ἕως 150 δραχμές κατὰ στρέμμα, ἀνέβηκε σὲ 1.500 δραχμές. Καὶ τὸ κυριότερο: Ἐλλάξε ἡ νοοτροπία τῶν ἀνθρώπων. Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δέθηκαν ἀποφασιστικὰ μὲ τὸν τόπο τους.

ΙΧ. Τέλος, ἡ ὀργάνωση ἑνὸς συστήματος μηνιαίων (ἢ μακρύτερης χρονικῆς διάρκειας), Ἐκδρομῶν ἢ παραθερισμοῦ στὴ θάλασσα — ἢ τὸ βουνό, ἀνάλογα, στὴν Ἑλλάδα καὶ στο Ἐξωτερικό, στίς ὁποῖες θὰ πρέπει νὰ συμμετέχουν ὄλο και πιὸ εὐρύτερος κύκλος ἐργαζομένων στὴν Ἐπαρχία Κονίτσης, εἶναι ἓνα ἀπ' τὰ καλλίτερα μέσα νὰ χορηγήσουν τὴν πείνα τῶν ἀνθρώπων, γιὰ τὴ γνώση τοῦ ξένου κόσμου. Εἶμαι βαθειὰ πεπεισμένος πὼς ὅταν γίνῃ συνείδησι στὸν ἄνθρωπο ὅτι κάθε χρόνο θὰ τοῦ δίδεται ἡ εὐκαιρία ἐπὶ ἓνα μῆνα ἢ και περισσότερο νὰ θιλέπῃ τὸν ἄλλο κόσμο νὰ διασκεδάσῃ, νὰ ξεκουράσῃται, νὰ χαίρεται τ' ἀποκτήματα τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος κλπ. θὰ κοπάσῃ ὅπωςδήποτε ἡ μανία τῆς φυγῆς, αὐτὸ πὸ εἶπαμε στὴν ἀρχὴ ψυχικὴ μετανάστευση. Ἡ ὀργάνωση τῶν ἐκδρομῶν αὐτῶν μπορεῖ νὰ ξεπεράσῃ και τὰ ὅρια τῆς ἐπαρχίας και τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ τοπικοῦ συνεδρίου πὸ προτείναμε. Μπορεῖ και πρέπει νὰ γίνῃ καθῆκον ἑνὸς πανελλήνιου ὀργανισμοῦ ἐπιχορηγούμενου ἀπὸ τὸ κράτος, ὑπὲρ τοῦ ὁποῖου θὰ κατατίθενται καθόλο τὸ χρόνο και μικρὲς εἰσφορές, ἀπὸ ὄλους τοὺς ἐργαζομένους. Βέβαια, ὅπως θέτουμε τὴν πρόταση παραπάνω, δὲν εἶναι αὐτὴ τὴ στιγμὴ παρὰ μιὰ καλὴ ἰδέα, πὸ θέλει ἐπεξεργασία, πὸ θέλει μελέτη. Πάντως, ἀναμφισβήτητοι εἶναι μιὰ ἰδέα πὸ ὅσο κι ἂν φαίνεται κοινὴ, θὰ προσφέρῃ πάρα πολλὰ στὴ λύση τοῦ προβλήματος πὸ ἀποτελέσει τὸ ἀντικείμενο τῆς μελέτης μας στὸν παρόντα τόμο.

Εταιρεία Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Χάρτες

1. Ἡ Ἐπαρχία Κονίτσης εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς τέσσαρες Ἐπαρχίες τοῦ Νομοῦ Ἰωαννίνων (Δωδώνης, Κονίτσης, Μετσόβου, Πωγωνίου). Συνορεύει ἀπὸ Β καὶ ΒΔ μὲ τὴν Ἀλβανία, ἀπὸ Α μὲ τὸ Νομὸ Καστοριάς καὶ τὸ Νομὸ Γρεβενῶν, ἀπὸ Ν. μὲ τὸ Ζαγόρι, ποὺ ἀποτελεῖ μέρος τῆς ἐπαρχίας Δωδώνης καὶ ἀπὸ ΝΔ καὶ Δ μὲ τὴν ἐπαρχία Πωγωνίου.

Ἐχει ἔκταση 924,8 τετραγωνικὰ χιλιόμετρα. Τὸ μεγαλύτερο μέρος τῆς ἐπαρχίας εἶναι ὄρεινὸ (ἀνώτερο ὑψόμ. 2638 μ.)

Ἡ μόνη πεδινὴ περιοχὴ εἶναι ἡ κοιλάδα τῆς Κόνιτσας, (κατώτερο ὑψόμ. 310 μ.) μὲ ἔκταση περίπου 30 τετραγ. χιλιομέτρων ποὺ ποτίζεται ἀπὸ τρία ποτάμια, τὸν Ἀῶο, τὸ Βοῖδομάτη καὶ τὸ Σαραντάπορο. Ἡ παραπάνω ἔκταση κατανέμεται κατὰ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: Γεωργικὲς καλλιέργειες 50,3 τετραγ. χιλιομέτρων ἀπ' αὐτὲς ἀρδεύονται 22,5 τετραγ. χιλιομ. Χέρσα καὶ γεωργ. καλλιεργήσιμοι 18,9 τετραγ. χιλιομ. Γυμνά — βοσκὲς 134 τετρ. χιλιομ. Ἄγωνα ἐδάφη 86,2 τετρ. χιλιομ. δάση. Ἀναδασοτέα, Δασ. βοσκὲς 635,4 τετραγ. χιλιομ. ἀπὸ τὰ ὁποῖα καθαρὰ δάση εἶναι 468,91 τετρ. χιλιομ.

Ὁ πληθυσμὸς τῆς ἐπαρχίας ἀνέρχεται κατὰ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ 1961 σὲ 14.405 κατοίκους. Πρωτεύουσα εἶναι ἡ Κόνιτσα (Δῆμος) μὲ 3.485 κατοίκους. Ὁ ὑπόλοιπος πληθυσμὸς κατανέμεται σὲ 44 οἰκισμοὺς, ἀλλὰ 39 κοινότητες. Στὴν Κόνιτσα λειτουργοῦν: Γυμνάσιο. Κατωτέρα Γεωργικὴ Σχολή. Ἐπαγγελματικὴ Σχολή. Ταπητουργικὴ Σχολή καὶ Σχολὴ Χειροτεχνίας.

Ἡ κατανομή τοῦ ἐτησίου εἰσοδήματος στὴν Ἐπαρχία Κονίτισης εἶναι περίπου ἢ παρακάτω:

1,000 ἄνθρωποι ἀπὸ 1.000 — 2.500 Δρχ.
4.000 ἄνθρωποι ἀπὸ 5.001 — 7.500 Δρχ.
3.000 ἄνθρωποι ἀπὸ 7.501 — 10.000 Δρχ.
1.000 ἄνθρωποι ἀπὸ 1.0001 — 12.000 Δρχ.
1.000 ἄνθρωποι ἀπὸ 12501 — 15.000 Δρχ.
2.000 ἄνθρωποι ἀπὸ 15.001 — 17.500 Δρχ.
1.000 ἄνθρωποι ἀπὸ 20,001 — 22.500 Δρχ.

Τὰ παραπάνω στοιχεῖα ἔχουν κατὰ μεγάλο μέρος ἀλλάξει μετὰ τὸ κύμα τῆς μετανάστευσης τῆς τελευταίας πενταετίας.

Χαρακτηριστικὸ τῆς μετανάστευσης εἶναι ὅτι τὰ παρακάτω χωριά, ποὺ ἐδῶ καὶ 10—20 χρόνια εἶχαν στὰ σχολεῖα τους μαθητὲς πάνω ἀπὸ 40, σήμερα ἔχουν μόνο 4 ἕως 7. Τὰ χωριά αὐτὰ εἶναι: οἱ Χιονιάδες, ἡ Μόλιστα, τὸ Γαιναδιό, οἱ Πιάδες, τὸ Ἡλιοχώρι, ἡ Κλειδωνιά, τὸ Πάπιγγο κλπ.

Ἀπὸ τὸ 1957, ἡ Ἐπαρχία Κονίτισης, μαζί με τὸ Ζαγόρι καὶ τὴν περιοχή Παρακαλάμου, κρίθηκαν καταλλήλα γιὰ Ζώνη Πειραματισμοῦ κι Ἐπίδειξης τοῦ Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἠπείρου. Κριτήρια ποὺ πρυτάνευσαν γιὰ τὴν παραπάνω ἐπιλογή ὑπῆρξαν: Ἡ περιοχή θεωρήθηκε ὡς ἡ πιὸ χαρακτηριστικὴ τῆς Ἠπείρου (μέσος ὄρος). Ἐχει ἀρδεύσιμο τομέα. Κτηνοτροφικὴ δραστηριότητα. Μεγάλης ἔκτασης δασικὰ συμπλέγματα, με δυνατότητες ἀναδάσωσης. Πολὺ μεγάλες τουριστικὲς δυνατότητες. Καὶ μιὰ γεωργικὴ σχολή. (Τὴν Ἀναγνωστοπούλειο). Γιὰ τὴ Ζώνη Πειραματισμοῦ, ξοδεύτηκαν πολλὰ κεφάλαια μέχρι τὸ 1964. Τελικὰ διαπιστώθηκε ὅτι οἱ προσπάθειες ἀπέτυχαν καὶ ἡ Ζώνη Πειραματισμοῦ, τὸ 1964 ἐγκαταλείφτηκε, χωρὶς νὰ δηλωθῇ ἐπίσημα τὸ «Γιατί».

*

**

2. Τὰ στοιχεῖα ποὺ ἀναφέρονται στὸν παρόντα τόμο, ἔχουν παρθῆ ἀπὸ διάφορα δημοσιεύματα τῶν: «Οἶκον. Ταχυδρόμου», «Νέας Οἰκονομίας», «Ἀγροτικῆς Οἰκονομίας», «Ἠπειρωτικῆς Ἐστίας», «Κόνιτσας», καὶ τῶν ἐκδόσεων τῆς Ὑπηρεσίας Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Ἠπείρου (ΥΠΑΗ).

Εταιρεία Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Η ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΣΗ ΚΑΙ ΕΚΤΥ-
ΠΩΣΗ ΤΟΥ ΠΑΡΟΝΤΟΣ ΕΓΙΝΕ
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ Κ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
—ΑΘΗΝΑΙ (ΣΩΚΡΑΤΟΥΣ 46) ΤΗΛ.
521.195 ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ ΤΟΥ
ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ

Εθνική Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

Επίσημα Κεντρική Βιβλιοθήκη Κόνιτσας

430

404